

ZRÍNYI MIKLÓS NEMZETVÉDELMI EGYETEM

Kis-Benedek József ezredes

**A PALESZTIN INTIFÁDA BIZTONSÁGPOLITIKAI ÉS
KATONAI ÖSSZEFÜGGÉSEI**

Doktori (PhD) értekezés

Témavezető:

Szabó János, DSc. egyetemi tanár

Budapest, 2005

T A R T A L O M

BEVEZETÉS	4
1. AZ INTIFÁDA TÖRTÉNELMI GYÖKEREI	9
1.1. Izrael Állam létrejöttének körülményei, politikai célkitűzéseit segítő és akadályozó tényezők	9
1.2. A Palesztin Hatóság (PH) létrejötte, működése és belső problémái	18
1.3. A madridi békekonferencia létrejöttének körülményei, sikerei és kudarca	26
1.4. Az oslói békefolyamat eredményeként született megállapodások.....	29
1.5. Az intifáda kirobbanásának okai.....	32
1.6. Az első és a második intifáda összehasonlítása	33
1.7. Következtetések	35
2. AZ INTIFÁDA NEMZETKÖZI KÖRNYEZETE, ANNAK HATÁSA A KONFLIKTUS ALAKULÁSÁRA, NEMZETKÖZI TÖREKVÉSEK AZ INTIFÁDA KEZELÉSÉRE	37
2.1. Az arab társadalmak biztonságpolitikai helyzete.....	37
2.2. A katonai erőviszonyok alakulása és azok fejlődési tendenciái a térségben	40
2.3. Az Egyesült Államok erőfeszítései az intifáda kezelésére (Izrael és az Egyesült Államok stratégiai szövetsége, az intifáda hatása a PH és az Egyesült Államok viszonyára)	43
2.4. Az Európai Unió (EU) szerepe az intifáda kezelésében	47
2.5. Az arab országok és Irán viszonya az intifádához	52
2.6. Az ENSZ, a NATO és Oroszország intifádával kapcsolatos állásfoglalása	55
2.7. Következtetések	57
3. IZRAEL ÁLLAM ÉS A PALESZTIN HATÓSÁG MŰKÖDÉSÉNEK SAJÁTOS SÁGAI ÉS AZOK HATÁSA AZ INTIFÁDA KEZELÉSÉRE	59
3.1. Izraeli motivációk az intifáda kezelésére, az izraeli társadalom szerkezetének belső problémái, az izraeli arab kisebbség helyzete és viszonya az intifádához.....	59
3.2. Az izraeli állami és katonai döntéshozatal sajátosságai.....	64
3.3. A PH intifádával kapcsolatos motivációi.....	66
3.4. A palesztin biztonsági szolgálatok fokozatos radikalizálódása	68
3.5. Következtetések	73

4. AZ INTIFÁDA KEZELÉSÉNEK MÓDJA	75
4.1. A konfliktus helyszíneinek katonaföldrajzi elemzése.....	75
4.2. A palesztin szélsőséges szervezetek által alkalmazott módszerek és eljárások.....	78
4.3. Az Izraeli Védelmi Erők által alkalmazott módszerek az aszimmetrikus hadviselés kezelésére	83
4.4. A Védelmi Pajzs hadművelet elemzése, a haderő alkalmazásának sajátosságai a terrorizmus elleni harcban.....	95
4.5. Következtetések	101
5. A VÁLSÁG MEGOLDÁSÁT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK ÉS A LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK	103
5.1. Az intifáda hatása Izraelre és a PH irányítása alatt lévő területekre.....	103
5.2. Nemzetközi kísérletek a válság kezelésére	105
5.3. A rendezést befolyásoló vitás kérdések	110
5.3.1. <i>A palesztin menekültek problémái</i>	110
5.3.2. <i>Az izraeli telepek körüli viták</i>	111
5.3.3. <i>Jeruzsálem státusának problémája</i>	112
5.4. A válság kezelésének lehetőségei	115
5.5. Következtetések	119
ÖSSZEGEZETT KÖVETKEZTETÉSEK, ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK, AZ ÉRTEKEZÉS FELHASZNÁLHATÓSÁGA, AJÁNLÁSOK	121
Az értekezés felhasználhatósága, ajánlások	124
A MEGJELENT PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE	126
Cikkek, tanulmányok.....	126
A FELHASZNÁLT IRODALOM JEGYZÉKE.....	127
AZ ÉRTEKEZÉSBN FELHASZNÁLT RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE	130

BEVEZETÉS

A közel-keleti térség a világ egyik legbonyolultabb és legellentmondásosabb területe, amelyre a 2001. szeptember 11-ei terrortámadás következményei a legnagyobb hatást gyakorolták. A közel-keleti problémák kulcskérdése továbbra is az arab-izraeli konfliktus, ezen belül a palesztin-izraeli szembenállás megoldása. A konfliktus egy időben három – helyi, regionális és nemzetközi – szinten jelentkezik. Helyi szinten az izraeli zsidók és a palesztin arabok szembenállásáról van szó, mert mindkét nép ugyanazt a területet tekinti hazájának. Regionális szinten a több kérdésben megoldatlan izraeli-arab ellentét állunk szemben, míg nemzetközi szinten a régió egyrészt az energiaforrások, másrészt a terrorizmus és a tömegpusztító eszközök proliferációja miatt játszik kiemelt szerepet.

A kutatási téma választásánál az is motivált, hogy 1997 és 2001 között az első magyar véderő attaséként szolgáltam Izraelben. Külszolgálati időm egybeesett a madridi békefolyamat eredményeként kialakult izraeli-palesztin párbeszéd megkezdésével, az önálló palesztin állam létrehozásának lehetőségével, a békefolyamat hirtelen megtorpanásával, majd 2000 szeptemberében a második palesztin intifáda kirobbanásával¹. Az intifárával kezdődött alacsony intenzitású konfliktus fokozatosan eszkalálódott. Fennáll a lehetősége annak, hogy ha nem sikerül a kedvezőtlen folyamatot politikai eszközökkel megállítani, akkor a konfliktus átcsaphat regionális összetűzésekbe, vagy az aszimmetrikus hadviselés különféle területeire a közel-keleti térségen kívül is. A konfliktus kihat Izrael és a többi arab ország viszonyára, befolyással van a NATO déli szárnya biztonsági helyzetére – különös tekintettel a tömegpusztító fegyverek proliferációjára és a terrorizmusra – valamint hazánk és Izrael, illetve hazánk és a többi arab ország kapcsolatára.

A palesztin-izraeli konfliktus az aszimmetrikus hadviselés jellemző példája. A világ egyik legjobban felszerelt, kiképzett és a legkorszerűbb haditechnikai eszközökkel rendelkező hadereje – az Izraeli Védelmi Erők (IDF) – áll szemben egy „majdnem állam”, Palesztina hivatalosan nem létező fegyveres erejével, amely a rendelkezésére álló eszközök közül elsősorban a terrorista eszközöket alkalmazza².

Az intifádához kapcsolódó biztonsági fejlemények és azok szoros összefüggése a NATO és az EU, valamint más biztonságpolitikai szervezetek és országok törekvéseivel széles kutatási alapot biztosítanak a kérdéskomplexum tanulmányozásához.

¹ Az intifáda jelentése: népfelkelés.

² Az IDF-hez izraeli értelmezés szerint csak a haderő tartozik.

Értekezésemben nem kívánok állást foglalni a konfliktusban részt vevő egyik fél mellett sem. A tényeket vizsgálom, mértékadó szakirodalomból, valamint a témával foglalkozó szakemberek véleménye alapján vázolom a lehetséges kiutakat.

A téma választásakor az alábbi kutatási célokat tűztem ki:

- az intifáda történelmi gyökerei és a 2000 nyara előtti palesztin-izraeli megállapodások bemutatásával választ találni arra, hogy törvényszerű volt-e az intifáda kialakulása;
- a politikai tényezők és a katonai erőviszonyok bemutatásával feltárni, hogy előidézhet-e az intifáda regionális háborút a térségben;
- a Palesztin Hatóság (PH) és a radikális szervezetek céljainak elemzésével bemutatni az intifáda hatását a palesztin állam kialakulására;
- feltárni az intifáda hatását a regionális státus quo-ra, a nemzetközi biztonságpolitikai szervezetek (ENSZ, NATO, EU) tevékenységére és a nemzetközi biztonságra;
- elemezni az intifáda befolyását a nemzetközi terrorizmus térségbeli erősödésére és a terrorizmus elleni harcra, feltárni, hogy az intifáda kezelése milyen hasznosítható politikai és katonai tapasztalatokat ad az aszimmetrikus hadviselés területén.

Értekezésemben vizsgálom a közel-keleti konfliktus, benne az intifáda kialakulásának körülményeit, a palesztin-izraeli válság megoldását célzó – eddig sikertelen – nemzetközi kezdeményezéseket. Bemutatom, hogy milyen tényezők vezettek a 2000. július 11 és 25 közötti Camp David-i tárgyalások megszakításához, illetve, hogy képesek-e a felek külső segítség nélkül a válság kezelésére. Külön vizsgálom az Egyesült Államok és az Európai Unió szerepét a konfliktus kezelésében.

Elemzem a válság eszkalálódását, annak okait és körülményeit, hatását a regionális biztonságra és a jelenlegi status quo-ra. Vizsgálom az Izraelben élő, 1,3 millió lakost számláló arab kisebbség helyzetét az intifádával összefüggésben, illetve azt, hogy a palesztin állam létrehozását követő időszakban az izraeli arab kisebbség okozhat-e újabb belső válságot.

Az eddigi izraeli-palesztin megállapodások elemzésén keresztül bizonyítom, hogy azok miért alkalmasak, vagy alkalmatlanok egy átfogó megállapodás kidolgozásához és főleg megvalósításához. Mindezt olyan szempontból is értékelem, hogy a Közel-Kelet – és különösen Izrael – biztonsági helyzete mekkora mozgásteret biztosít az izraeli vezetésnek a palesztin kérdés kezelésében.

Vizsgálom, hogy az IDF libanoni kivonása milyen hatással volt a palesztin intifáda kirobbanására, illetve Irán – Szíria támogatásával – a Libanonban tevékenykedő Hezbollah felhasználásával miként fenyegeti Izrael északi határtérségét, kikényszerítve ezzel az izraeli haderő „kétfrontos küzdelemre” történő állandó készenlétben tartását.

Kiemelt figyelmet fordítok a fegyveres erők terrorellenes felkészítésére és alkalmazására, az új módszerek feltárására, különös tekintettel az IDF ezen a téren szerzett tapasztalataira, eljárásaira és azok eredményességére. Kutatom az alkalmazott eljárások (főként katonai műveletek) eredményességét biztosító tényezőket, az izraeli haderő reagálásának szintjét, eszközeit és módszereit. Ennek keretében vizsgálom az olyan új módszereket, mint a tömeges letartóztatások, a célzott likvidálások, a házrombolások, illetve palesztin részről az öngyilkos merényletet, mint az egyre inkább előtérbe kerülő „stratégiai fegyvert”.

Bizonyítom, hogy a terrorizmus elleni küzdelemben a fegyveres erőknek – más eszközök mellett – fontos szerepük van, amihez új katonai gondolkodásra, szervezetekre és képességekre van szükség.

A célok megvalósításához az alábbi kutatási módszereket alkalmazom:

Felhasználom azokat a személyes tapasztalatokat, amelyeket a konfliktus területén négy év alatt gyűjtöttem. Beosztásom lehetővé tette az izraeli katonai vezetőkkel és szakértőkkel való rendszeres konzultálást és tapasztalatok gyűjtését, tájékoztatókon vettem részt, rendszeresen látogattam a tel-avivi egyetemek biztonságpolitikai előadásait. Ez a folyamat nem fejeződött be, mivel jelenlegi munkakörömnél fogva napi rendszerességgel foglalkozom az intifáda fejleményeinek elemzésével.

Kutatásaim során, tanulmányozva a figyelembe vehető dokumentumokat, szakmai anyagokat és különféle elemzéseket, elsősorban külföldi forrásokat használtam fel. Feldolgoztam a biztonságpolitikával és a terrorizmus elleni küzdelemmel foglalkozó külföldi stratégiai kutató intézetek tanulmányait, különös tekintettel az IDF műveleti elemzéseire, a BESA Stratégiai Tanulmányok Központjára, a Stratégiai Tanulmányok Jaffee Intézetére, a Közel-Keleti és Afrikai Tanulmányok Moshe Dayan Központjára, a MEMRI Közel-Keleti médiakutató Intézet tanulmányaira³, a londoni Stratégiai Védelmi Kutató Intézet, a Herzliai Politikai és Stratégiai Intézet, Pordue Egyetem (USA), valamint a Nablus-i Egyetem elemzéseire.

³ A jelzett izraeli intézetek polgári egyetemeken belül működnek, munkatársaik között több nyugállományú, korábban a katonai és polgári nemzetbiztonsági szolgálatoknál dolgozott szakértő is található.

A külföldi szakirodalom mellett tanulmányoztam a témában eddig megjelent és a hazai szakkönyvtárakban fellelhető korábbi tudományos munkákat és a téma hazai irodalmát is.

Az alkalmazott kutatási módszerem lényege, hogy kapcsolati elemzési eljárások felhasználásával, dokumentumelemzéssel, kutatások másodelemzésével és prognóziskészítéssel határozom meg, illetve saját tapasztalataim felhasználásával kiegészítem az egyes kutatási kérdésekre adott válaszaimat. Az intifáda sajátosságaiból adódóan igyekszem figyelmet fordítani a NATO, az EU, valamint a hazánk biztonsága szempontjából érvényesíthető terrorizmus elleni harc tapasztalataira is.

Kutatásaimat 2005 januárjában zártam le.

Az értekezés öt fejezetre tagolódik:

A bevezetésben indoklom, hogy az intifáda kutatását azért tartom fontosnak, mert abból ma már a térség fejlődése szempontjából nélkülözhetetlen politikai, gazdasági és katonai következtetések vonhatók le. A téma kutatását azért is tartom aktuálisnak, mert az intifádaival összefüggő harccselekményekkel más válságkörzetekben folyó katonai műveletekben is találkozhatunk.

1. Fejezet: Az intifáda történelmi gyökerei

Bemutatom a Palesztina megosztására vonatkozó ENSZ 181. számú közgyűlési határozatának következményeit. Izrael Állam és a Palesztin Felszabadítási Szervezet (PFSZ) eltérő stratégiai céljainak bemutatásával kiemelem azokat a körülményeket, amelyek hozzájárultak az intifádák kialakulásához. Elemzem a madridi békefolyamat létrejöttének körülményeit, a fontosabb megállapodások bemutatásával feltárom azokat az okokat, amelyek a békefolyamat kudarcához és az intifáda kirobbanásához vezettek. Összehasonlítom az első és a második intifádát, valamint következtetéseket vonok le a célokat és módszereket illetően.

2. Fejezet: Az intifáda nemzetközi környezete, annak hatása a konfliktus alakulására, nemzetközi törekvések az intifáda kezelésére

Elemzem az arab társadalmak belső problémáit, a térség katonai erőviszonyainak alakulását, sajátosságait és következményeit, az intifáda regionális és nemzetközi összefüggéseit, a nagyhatalmak és a nemzetközi szervezetek közvetítési kísérleteit. Bizonyítom, hogy az intifáda kezeléséhez nemzetközi összefogásra van szükség, amelyben a nagyhatalmaknak, a nemzetközi és a regionális szervezeteknek is megvan a maguk sajátos szerepe és felelőssége. Következtetéseket vonok le az intifáda regionális konfliktussá fejlődésének lehetőségeiről és azok korlátairól.

3. Fejezet: Izrael állam és a Palesztin Hatóság működésének sajátosságai és azok hatása az intifáda kezelésére

Értékelem Izrael és a Palesztin Hatóság (PH) intifáda kezelésével kapcsolatos motivációit, az izraeli és a palesztin társadalom azon belső problémáit, amelyek hatást gyakorolnak Izrael és a PH viszonyára. Bemutatom az izraeli és a palesztin vezetés hatalomgyakorlásának eltérő módját. Bemutatom a kapcsolatok folyamatos romlását, a palesztin biztonsági szolgálatok radikalizálódását, a terrorszervezetek előtérbe kerülését, illetve az izraeli politika keményedését. Elemzem az izraeli állami és katonai vezetés, valamint a PH válságkezelési intézkedéseit, azok eredményességét és kudarcát, következtetéseket vonok le a hatékonyságot és eredményességet illetően.

4. Fejezet: Az intifáda kezelésének módja

Elemzem a művelleti terület katonaföldrajzi helyzetét, bemutatom a konfliktus katonai kezelésének módszereit, a palesztin radikális szervezetek aszimmetrikus hadviselési eljárásait, valamint az IDF kihívásokra adott válaszait. Értékelem az egyes alkalmazott módszerek hatékonyságát és sajátosságait, kiemelve azokat, amelyek más konfliktus-térségekben is előfordulhatnak, illetve amelyekkel a Magyar Honvédség válságkezelésben részt vevő katonái is találkozhatnak. Feltárom az IDF Védelmi Pajzs műveletének sajátosságait, azon keresztül a haderők terrorszervezetek ellen történő alkalmazásának lehetőségeit.

5. Fejezet: A válság megoldását befolyásoló tényezők és a megoldás lehetőségei

Az intifáda időszakában a válság megoldására tett nemzetközi kísérleteken keresztül elemzem azokat a problémákat, amelyek a válság megoldásában és a palesztin állam megalakításában nem hagyhatók figyelmen kívül. Vizsgálom az intifáda kezelésének lehetőségeit. Megfogalmazom az intifáda kezelésére és rendezésére vonatkozó magyar érdekeket. Következtetéseket vonok le arra vonatkozóan, hogy az intifáda milyen hatást gyakorol a regionális és a nemzetközi biztonságra, befejezése mennyiben növelné a Közel-Kelet biztonságát és segítené a terrorizmus elleni küzdelmet, valamint a közel-keleti biztonsági rendszer kialakítását. Ezt követően megfogalmazom végkövetkeztetéseimet, új tudományos eredményeimet és ajánlásaimat.

1. AZ INTIFÁDA TÖRTÉNELMI GYÖKEREI

1.1. Izrael Állam létrejöttének körülményei, politikai célkitűzéseit segítő és akadályozó tényezők

A legtöbb konfliktushoz hasonlóan a palesztin-izraeli ellentétek gyökere is a múltban keresendő. A palesztin arabok és a zsidók közötti ellentét a XIX. és a XX. század fordulóján keletkezett. A konfliktus gyökereit a palesztin és izraeli fél ellentétesen értékeli. A palesztinok szerint a konfliktus gyökere Izrael Állam 1948-as születése, de a palesztin ENSZ megfigyelő küldöttség vezetője szerint a fő ok 1967, amikor Izrael elfoglalta Ciszjordániát és a Gázai övezetet⁴. Izraeli nézetek szerint a konfliktus valódi oka a palesztin szélsőséges szervezetek terrorista tevékenysége. Véleményem szerint mindkét nézet leegyszerűsített és egyoldalú. Az okok ennél sokkal komplexebbek. Jóllehet a két népcsoport különböző vallású, **az ellentétek valódi oka mégsem vallási eredetű**. Az intifáda lényegének megértéséhez – megítélésem szerint – hozzátartozik a kialakulásában meghatározó szerepet játszó történelmi események megvilágítása.

A Révai Nagy Lexikona szerint, „a cionizmus a zsidóság nagy töredékének új keletű világmozgalma, mely jogilag biztosított otthont akar szerezni Palesztinában a zsidó népnek”⁵. A Sión szó (a zsidók Cionnak mondják) először Sámuel próféta II. Könyvének 5. fejezetében olvasható, a Szentírás elbeszéli, hogy miként lett Jeruzsálem az ország fővárosa. A cionizmus alapjainak lerakásában nagy szerepe volt Herzl Tivadarnak, aki szerint a cionizmus célja, hogy törvényes otthont biztosítson a zsidóknak⁶. A cionizmus vallási alapja tehát a Jeruzsálemhez való történelmi (bibliai) kötődés, ami világosan tükröződik Izrael Állam politikájában, és nem függ az uralmon lévő pártoktól. A XX. század fordulóján történt oroszországi zsidóellenes pogromok és különösen a hat millió zsidó áldozatot követelő holokauszt is a cionizmus felerősödéséhez vezettek. A zsidó bevándorlók nagyobb és szervezettebb csoportjai először 1880-ban érkeztek Palesztina területére, amely akkor a török birodalom fennhatósága alá tartozott. Az Ottomán Birodalom bukása után Palesztina területe brit igazgatás alatt működött, amely támogatta a zsidók tömeges letelepedését. A brit fennhatóság alatt Balfour külügyminiszter 1917. november 2-án átadta Rothschild bárónak, a Cionista Föderáció elnökének a brit kormány nyilatkozatát, amelyben kifejtette, hogy otthont biztosít Palesztinában a zsidóknak. A második világháború alatt az itt élő zsidók a britek

⁴ Forrás: Guardian Unlimited weblog 2002. november 26.

⁵ Forrás: Révai Nagy Lexikona IV kötet, 521. oldal

⁶ Theodor Herzl (Herzl Tivadar) (1860-1904) Budapesten született, de Bécsben élt író és politikus. Fő műve: A Zsidó állam (1896), amelyben lefektette a cionizmus alapjait. Nevéhez fűződik a Cionista Világszervezet megalakítása 1897-ben Bázelen az első Cionista Kongresszuson.

oldalán harcoltak és jelentős harci tapasztalatokra tettek szert. 1947. november 29-én az ENSZ Közgyűlés 181. számú határozata Palesztinát egy arab és egy zsidó területre osztotta⁷. A határozat kimondta, hogy Palesztina területén két államot kell létrehozni, egy arabot és egy zsidót. 1948. május 14-én véget ért Palesztina brit mandátuma, a cionista hatóságok kikiáltották Izrael államot, amelyet az Egyesült Államok és a Szovjetunió azonnal elismert. A cionista vezetés mindent megtett azért, hogy népének hazát biztosítson. Az Izrael Állam megalakulását követő napon a környező arab országok (Egyiptom, Jordánia, Szíria, Irak, Libanon) támadást indítottak Izrael ellen, amelyet a harcedzett izraeli alakulatok visszavertek. Egyedül a jordán király fennhatósága alatt harcoló, britek által kiképzett Arab Légiónak ért el számottevő katonai sikereket.

A zsidók által birtokolt területeken élő 900 ezer palesztin közül 1949-re már közel 700 ezer fő elmenekült. Az okok között nemcsak a módszeres izraeli erőszak és pánikkeltés játszott szerepet, hanem a tehetetlen arab vezetés és az arab földek zsidók részére történő eladása is. Tény azonban az is, hogy az elmenekültek számával nagyjából azonos számú palesztin maradhatott az országban és ezekből alakult ki a mára már 1,3 milliós izraeli állampolgárságú arab-palesztin közösség. A környező államokba menekült palesztinok és azok leszármazottainak száma az ezredfordulón hárommillióra tehető. Izrael Állam politikájának elemzése szempontjából fontos körülmény, hogy a vallásos zsidók – különösképpen az ortodoxok – nézete szerint Isten az „ígéret földjén” hozza össze a zsidókat. Ez magyarázza, hogy az ortodox zsidók minél nagyobb telepek létrehozására törekedtek és törekszenek ma is, ami az ellentétek egyik fő oka és a rendezés akadálya. Az ortodox zsidók egy része nem cionista, nagyobb részük pedig nem is Izraelben, hanem az Egyesült Államokban él. Azok a zsidók, akik a megszállt területeken az új telepeket létrehozták, többnyire un. vallásos cionista zsidók, de elsősorban nem ortodoxok, akiknek saját, szélsőjobboldali, nacionalista politikai pártjaik vannak. A zsidóknál – más népekkel ellentétben – a vallásosság nem egyszerűen világnézet, hanem életformát és merev életrendre épülő, zárt közösségi identitást, ezzel együtt pedig sajátos társadalmi megnyilvánulást hordoz.

Az izraeli vallási-nemzeti pártok a terület megtartását illetően kemény vonalat követtek (követnek), de a baloldali Munkapárt is támogatja a zsidó telepek bővítését. A Likud (jobboldal) és a Munkapárt (baloldal) politikája között az a jelentős eltérés, hogy az utóbbi megállapodás megkötésére törekszik a palesztinokkal, amelyet tárgyalásos úton kívánnak elérni, míg a Likud a palesztinok irányában folytatott politikájában inkább a „diktátum” elvét követi.

⁷ Az ENSZ Közgyűlés határozatait elérhetők a www.un.org honlapon

A Likud ellenzi az önálló palesztin állam létrehozását, ehelyett önrendelkezési jogot adna a Palesztin Hatóságnak, de megtartaná az izraeli ellenőrzést, például a határokon és a légtérben. E koncepcióval összhangban a Likud mereven elutasítja a palesztin haderő felállítását.

Az arab-izraeli háborúk tanulságai alapján a 80-as évek elején az izraeli biztonsági szakértők kidolgozták az ország katonai doktrínáját, amelyben – figyelembe véve az ország katonaföldrajzi adottságait – az alábbiakat rögzítették⁸:

- Izrael nem veszíthet el egyetlen háborút sem;
- a katonai doktrína stratégiai szinten védelmi jellegű, de taktikai szinten támadó;
- az országnak nincsenek területi követelései;
- Izrael a háborút politikai eszközökkel és elrettentő erővel kívánja megakadályozni és törekszik az eszkaláció elkerülésére;
- a háború kimenetelét (azaz a győzelmet) gyorsan és döntő módon akarja elérni;
- harcol a terrorizmus ellen, továbbá alacsony veszteségi szinttel számol.

A fenti doktrinális elvek alapvetően a szomszédos országokkal összefüggő háborúkra készültek, kidolgozásukkor nem számolhattak az intifádával, ami nagymértékben érinti az izraeli területeket, sőt az izraeli arab kisebbség révén magát az izraeli lakosságot is. A doktrína elemzéséből kiderül, hogy az intifáda izraeli kezelésével néhány alapelv sérül. Nehezen magyarázható az a kitétel, hogy az országnak nincsenek területi követelései, ha Izrael mindenképpen ragaszkodik a megszállt területekhez. Vitatható az is, hogyan kívánja Izrael a háborút politikai eszközökkel megnyerni, ha Saron izraeli miniszterelnök nem tekinti tárgyaló partnernek a PH vezetését, illetve igen kis számú politikai javaslatot tett a vitás kérdések rendezésére. Az erő túlzott alkalmazása miatt szintén nehéz bizonyítani, hogy Izrael az eszkaláció elkerülésére törekszik.

Az ország védelemre történő felkészítésének alapját a szükséges kis létszámú, állandó haderő képezi, hatékony riasztási, valamint rendkívül jól szervezett mozgósítási rendszerrel. Az ellentámadásba történő átmenet célja, hogy a hadműveleteket a lehető legrövidebb időn belül az ellenség területére helyezték át, és minél előbb elérjék a háború fő célkitűzéseit.

Izrael számára ma már a legnagyobb veszélyt nem az arab országok irányából érkező, hagyományos eszközökkel indított támadás, agresszió, hanem a terrorizmus és a tömegpusztító fegyverekkel felszerelhető ballisztikus rakéták jelentik. Az izraeli katonai

⁸ Forrás: www.idf.il/doctrine.htm.

vezetés az intifáda kezdetén igyekezett hangsúlyozni, hogy a palesztinok „kezelése” valójában nem követel komolyabb katonai intézkedéseket. A fő veszélyt ma Irán jelenti, de az intifáda eszkalálódásával és az aszimmetrikus küzdelem széles skálájának alkalmazásával bebizonyosodott, hogy szinte az egész haderőt a palesztin konfliktus kezelésére kell felhasználni⁹.

A terrorizmus elleni harcban Izrael a polgári és katonai lehetőségek teljes eszköztárát, míg a ballisztikus rakéták ellen megelőző csapásként hadműveleti rakétákat, F-15I és F-16I¹⁰ típusú repülőgépeket, Arrow-2¹¹ típusú rakétaelhárító rakéta rendszereket (két osztályba szervezve) és Patriot-2 típusú légvédelmi rakéta rendszereket alkalmaz. A Jerikó típusú rakétákkal, valamint a légierő F-16I és F-15I típusú repülőgépeivel képes atomeszközök célba juttatására is.

Az izraeli fegyveres erők helyzete

A haderő három haderőnemének (szárazföldi csapatok, légierő és haditengerészet) összlétszáma 186 500 fő, ebből 107 500 fő a sorállomány. A tartalékosok létszáma 445 000 fő.¹² A katonai szolgálat mind a nők, mind a férfiak számára kötelező. A férfiak 36, a nők 24 hónap kötelező szolgálatot teljesítenek. A tartalékállomány részére évente szerveznek továbbképzést. Ezen a férfiak 42, egyes szakbeosztású katonák 54, míg a nők 24 éves korukig vagy házasságkötésükig vesznek részt. A katonai szolgálatot megtagadók száma a 2000-ben kezdődött intifáda óta növekedett, ennek oka, hogy a haderő által alkalmazott módszerekkel nem mindenki ért egyet.

Szárazföldi csapatok

A szárazföldi csapatok létszáma: 125 000 fő, (ebből sorállomány 85 ezer fő). Az erők optimális elhelyezéséhez az ország területét három katonai körzetre (északi, középső és déli) osztották fel. 2000-ig kiemelten kezelték az északi körzetet (Golán-fennsík területe), de az intifáda kezdetétől a középső katonai körzet a meghatározó. Ennek megfelelően a szárazföldi csapatokat három területi (háborúban hadtestparancsnokságként funkcionáló) és egy hátországvédelmi parancsnokság alá szervezték.

⁹ Az izraeli szabályozások alapján a megszállt területeken folytatott tevékenység kizárólag az IDF feladata. A rendőrség az izraeli területen végzi feladatát, a megszállt területeken nem jogosult fellépni.

¹⁰ Az F-15I és F-16I típusú repülőgépek rövidítésében az I betű Izraelt jelenti, kifejezve, hogy az USA-ból vásárolt gépeket nemzeti igényeknek megfelelően átalakítják.

¹¹ Az Arrow-2 típusú rakétaelhárító rakétát az Izraeli Légiipari Vállalat amerikai cégekkel közösen fejlesztette ki. A rakéta képes a SCUD típusú ballisztikus rakétákat a röppálya felszálló ágában is megsemmisíteni.

¹² Forrás: The Middle East Strategic Balance 2003-2004. 196. oldal

A szárazföldi haderőt négy hadtestparancsnokság, öt páncélos hadosztály, négy lövészadosztály és öt légimozgékonyaságú dandár képezi. A tartalékerők: hat páncéloshadosztály, négy gyalogdandár, négy tüzérezred és egy légimozgékonyaságú hadosztály¹³. A szárazföldi erők fegyverzetéhez amerikai és saját gyártmányú haditechnikai eszközök tartoznak. Főbb haditechnikai eszközei: 3950 db közepes harcokcsi (Centúrión, M-48/A5, M-60-A1/A3, Merkava I/II/III típusok, (de rendelkezik T-55 és T-62 típusú harcokcsival is), 5900 db M-113A1/A2 és egyéb típusú páncélozott szállító harcjármű, 840 db különböző típusú löveg, 230 db Lance rakéta és megközelítőleg 100 db Jerikó típusú hadműveleti-harcászati rakéta (a Jerikó 1 rakéta hatótávolsága 500, a Jerikó 2 típusúé pedig 1500-2000 km¹⁴).

Légierő és légvédelem

Létszáma 35 000 fő, mozgósításkor ehhez még 57 000 fő hívható be. Az izraeli légierő 11 légibázissal rendelkezik.

A légierő a fegyveres erők legjobban felszerelt és kiképzett haderőneme, amely a saját és a külföldi tapasztalatok alapján folyamatosan technikai korszerűsítéseken megy át. A légierő csapásmérő hatósugara eléri az 1500-2000 km-t, ami azt jelenti, hogy képes iráni célpontokat is támadni. A légi utántöltés biztosított, a török-izraeli katonai együttműködés keretében az izraeli pilóták a török légtérben rendszeresen gyakorolják a nagytávolságú repüléseket. A 2003-ban hadrendbe állított két F-15I típusú repülőgéppel felszerelt századdal jelentősen nőtt a légierő csapásmérő képessége. A régebbi típusokat folyamatosan kivonják a hadrendből és külföldön értékesítik.

A repült órák számát, valamint a harci pilóták nevét titokként kezelik (a repült órák száma évi 300 óra felett van.)

A légierőt 13 vadászrepülő századba szervezték, állományába 75 db F-4 (öt század), 79 F-15I (négy század), 203 db F-16I (hét század) és 20 db Kfir C7 (egy század) típusú vadászrepülő tartozik.

A légierő állományába felderítő, elektronikai hadviselési eszközök, tengeri felderítésre alkalmas, légi utántöltő és szállító-repülőgépek, továbbá különböző típusú harci és szállító helikopterek is tartoznak. A légvédelem a légierő részét képezi, fő technikai eszközei a Patriot légvédelmi rakéták és Arrow2 rakétaelhárító rakéták.

¹³ A haderő szervezeti felépítése a műveleti céloknak megfelelően változhat.

¹⁴ The Military Balance 2003-2004 111. oldal

Az intifáda következtében 2003-2004-ben nem sikerült megvalósítani a légierő nagyobb volumenű fejlesztését, így elmaradt a V-22 (Osprey) és az F-22 (Raptor) típusú repülőgépek beszerzése. Ehelyett a légierő vezetése a meglévő haditechnikai eszközök korszerűsítésére és a felhasznált rakéták és lőszer pótlására törekedett. Folytatódik ugyanakkor az F-16I típusú repülőgépek, a Black Hawk és az AH-64D (Apache Longbow) típusú helikopterek rendszeresítése és lézerirányítású, korszerűsített Hellfire típusú rakétákkal történő ellátása¹⁵.

Haditengerészeti erők

Létszámuk 7600 fő, mozgósításkor ez további 11 500 fővel növelhető. A haditengerészet korszerű tengeralattjárókkal (hat darab) és partvédelmi járőrhajókkal (52 db) rendelkezik. Haditengerészeti bázisok: Haifa, Asdod, Eilat.

Stratégiai erők

A nukleáris eszközök (atombombák, tüzérségi atomtöltetek, rakéta robbanófejek) F-16I típusú repülőgépekkel, 155 mm-es M-109 A1/A2 és 203 mm-es M-110 típusú tarackokkal, illetve Lance és Jerikó típusú rakétákkal juttathatók célba. Az atomeszközökkel kapcsolatos adatokat Izrael „tabuként” kezeli, külföldi források szerint 200 db atomeszközzel rendelkezik¹⁶.

Valamennyi haderőnemnél század, vagy zászlóalj szintű különleges erőket szerveztek, amelyek a terrorizmus elleni küzdelemben meghatározó szerepet töltenek be. Elsődleges feladatuk a felderítés és diverziós tevékenység végrehajtása. Állományuk polgári ruhát visel, külső megjelenésük és nyelvismeretük alapján nem lehet megkülönböztetni őket az araboktól. Feladatuk jellegéből adódóan tevékenységük erősen fedett.

Védelmi költségvetés

Izrael védelmi költségvetése 2003-ban 36,7 milliárd NIS-t (1 USA dollár = 4,5 NIS) tett ki (összehasonlításképpen 2002-ben 31,6, 2001-ben 29,2 milliárd NIS-t költöttek védelmi célra¹⁷). 2004-re a kormány 32,4 milliárd NIS-t hagyott jóvá, míg 2005-re 34,2 milliárd NIS-t terveznek. A knesszet¹⁸ által jóváhagyott összeget a vezérkari főnökök általában keveslik, indoklásukban konkrétan felsorolják, azokat a területeket, amelyeket nem képesek megvédeni, ha nem kapják meg a kért összeget. A katonai költségvetésben az 1,8 milliárd

¹⁵ Forrás: The Military Balance 2003-2004. 274. oldal.

¹⁶ Forrás: ua. 111. oldal.

¹⁷ Forrás: The Military Balance 2003-2004. 277. oldal.

¹⁸ knesszet: izraeli parlament, taglétszáma 120 fő

dollár éves amerikai segílyt szigorúan elkülönítik, a két költségvetési tétel nem vonható össze¹⁹.

Izrael katonai doktrínájában mindig alapkérdésként merült fel a védhető határok kérdése, amely 1967 novembere, az ENSZ BT 242. számú határozatának elfogadása óta állandó vitatémát jelent. A kérdés a különböző miniszterelnökök programjaiban rendszeresen visszatér és módosul. Több izraeli kormány a jelzett határozatot úgy értelmezte, hogy a „területekről”, de nem minden területről kell kivonulni²⁰. A probléma elemzését azért tartom fontosnak, mert a védhető határok kérdése meghatározó a palesztin állam jövőjével kapcsolatos esetleges tárgyalásokon, ugyanakkor jól tükrözi az izraeli kormánytényezők arab országokat és palesztinokat érintő nézeteit. Az Izraelben szinte minden kormány által példaképnek tekintett Rabin többször kifejtette, hogy Izrael nem tér vissza az 1967-es határokhoz, szüksége van az egyesített Jeruzsálemre, a zsidó telepekre és a Jordán folyó völgyére. Katonai tervezők azzal számolnak, hogy ha létrejön a palesztin állam, akkor sem valósul meg a teljes demilitarizálás és a palesztin terrorizmus infrastruktúráját sem számolják fel maradéktalanul. Érveiket azzal is alátámasztják, hogy az oslói békefolyamat időszakában a PH SA-7 típusú légvédelmi rakétákat szerzett be és Kassám-2 típusú rakétákat fejlesztett ki. A Hamasz gyakorlatát izraeli vélemények szerint mindig az jellemezte, hogy a tűzszünetet fegyverbeszerzésre, erőátcsoportosításra és fegyvergyártásra használta fel.

Egy esetleg létrehozandó palesztin állammal, de bármelyik szomszédos országgal kapcsolatban az izraeli állami és katonai vezetés (ami Izraelben szinte ugyanazt takarja) kiemelten kezeli a védhető határok kérdését, amely az alábbiakat jelenti²¹:

- a Jordán folyó mentén és a Júdeai sivatagban az izraeli területeket el kell választani Jordániától és a palesztin területektől (ütközőövezet);
- a kelet-nyugat irányú utak mentén 1-2 km széles biztonsági sávra van szükség;
- az ún. „zöld vonal” (a palesztin területeket elválasztó sáv) mentén biztosítani kell az izraeli ellenőrzést;
- a júdeai-számáriai zsidó települések mentén biztonsági sávra van szükség;
- Jeruzsálem körzetében a palesztin és a zsidó településeket el kell egymástól választani.

¹⁹ Izrael évente hárommilliárd dollár segílyt kap, ebből 1,8 md. dollárt fordíthat katonai célra, ezt azonban döntően amerikai megrendelésekre kell fordítania

²⁰ Az izraeli értelmezés „területek” alatt a palesztinoktól elfoglalt területet érti.

²¹ Forrás: Jerusalem letter 2003. július 1. Dore Gold: Defensible borders for Israel.

A védhető határok kérdése Jigal Allon, a 70-es évek izraeli külügyminisztere által képviselt elvekben jelent meg elsőként. Jigal szerint nem lehet ellenséges haderő Ciszjordánia magasabban fekvő (jelenleg főként palesztinok által lakott) részein, ahonnan Izrael ellenőrzés alatt tarthatja az országnak azon tengerparti sávját, ahol a zsidó lakosság 70, az ipari kapacitás 80%-a található. Jigal szerint a palesztinok által ellenőrzött terület csak demilitarizált lehet. Ezt kiegészítette azzal is, hogy a Gázai övezet nem lehet közvetlenül határos Egyiptommal. Jigal terve útmutatóként szolgált a későbbi miniszterelnökök számára. (Izrael kiemelt védelmi övezeteit a függelék 13. oldalán található 4. számú vázlat szemlélteti).

A jigali elveket Rabin volt izraeli miniszterelnök két fontos dologgal egészítette ki: meg kell tartani az izraeli telepeket, továbbá az ország keleti, Jordániával határos részén is ütköző övezetet kell létrehozni. Rabin kiemelt figyelmet fordított az egyesült Jeruzsálem megtartására. 1995-ben a knesszetben elmondott beszédében a főleg palesztinok által lakott városrészek (Ma'ale Adumin keleten, Givat Ze'ev északon) zsidó jellegének erősítésére és a terület bővítésére hívta fel a figyelmet. Rabin nem támogatta a palesztin állam létrehozását és kijelentette: „ezt az entitást kevesebbnek szeretnénk, mint egy állam, de legyen képes kezelni a palesztinokat”²².

Benjámín Netanjahu miniszterelnök tovább bővítette a Jeruzsálem körüli zsidó telepek számát, amiért összeütközésbe került a palesztinokkal, és az amerikai adminisztrációval is. (Ennek konkrét megnyilvánulása volt a Jeruzsálem keleti szélén lévő Har Homa lakónegyed építése körüli vita).

Barak volt miniszterelnök védhető határok helyett biztonsági megállapodásokra fordította a figyelmet. Sajátos elképzelése szerint a korábbi miniszterelnökök által képviselt 33-40% helyett „csak” 12%-ot akart megtartani a megszállt területekből a zsidó államnak. A biztonsági sávok elmélete a Sínai-félszigeten kialakított elgondolásból adódott, amelynek során Izrael kivonult a területről, ahol az egyiptomi katonai erők létszámát korlátozták, amit nemzetközi erőkkel (MFO Multinational Forces and Observers – Nemzetközi Erők és Megfigyelők) ellenőriznek²³. Katonailag azonban a két terület nem hasonlítható össze. A Sínai-félszigeten sokkal kisebb izraeli katonai jelenlét volt, mint Ciszjordániában, mivel az egyiptomi erők zöme a Nílustól nyugatra települ, ezért a terület Izrael számára nem bír nagy stratégiai jelentőséggel. Ugyanakkor Ciszjordániában az izraeli haderő korai riasztó rendszereket, légvédelmi rakétaütegeket, dandár erejű katonai alakulatokat és határőrséget állomásoztat,

²² Forrás: Jerusalem letter 2003. július 1.

²³ Az MFO állományában 41 fő magyar katona és rendőr is szolgál.

a terület egyben a palesztin élet központja. Egy rendezés során azonban jobban elfogadható a palesztinok számára az államuk demilitarizálása, mint az izraeli haderő jelenléte.

A Clinton volt amerikai elnök által is támogatott Barak tervet Mofaz altábornagy VKF az egyik kabinetülésen úgy minősítette, hogy az nem egyeztethető össze Izrael biztonsági érdekeivel, elfogadása esetén veszélybe kerül az ország biztonsága.

Barak másik javaslata volt nemzetközi erők telepítése a palesztin-izraeli határra. Izrael azt szeretné, ha amerikai erőket telepítenének a leendő palesztin-izraeli határra, ezt azonban az amerikai adminisztráció nem támogatja, egyetért viszont azzal, hogy más szervezetek, például az EU, vagy a NATO küldjön majd békefenntartó erőket.

Saron miniszterelnök 2003. február 2-án, új kormánya eskütételekor fejtette ki a palesztin határokkal kapcsolatos nézeteit. Saron korlátozott feltételekkel el tudja képzelni a palesztin államot. Bármilyen palesztinokkal kötött megállapodásnak azonban tartalmaznia kell biztonsági és ütköző övezeteket. Jeruzsálemet Izrael fővárosaként kell megőrizni. Saron biztonsági övezetekre vonatkozó elképzelése nem új, hiszen már 1999-ben, külügyminiszterként, Ciszjordániában keleti és nyugati biztonsági övezetéről beszélt²⁴.

A keleti biztonsági övezet 6-8 km széles, amely korai riasztó rendszerekkel és egyéb katonai létesítményekkel biztosítja az ország védelmét a keleti irányból való fenyegetés ellen.

Saron Ciszjordánia nyugati részén, a palesztin területek és Izrael között 4-6 km széles biztonsági sávot képzel el, amely uralgó pontokat foglal magában és védi a Földközi-tenger parti, sűrűn lakott sávot. Baraktól eltérően, Saron nemcsak a demográfiai szétválasztásra, hanem Izrael és a palesztin területek biztonságos elválasztására, a palesztin szélsőségesek behatolásának megakadályozására és Izrael vízellátásának biztosítására is gondol. Álláspontja szerint a ciszjordániai vízforrások izraeli ellenőrzés alatt tartása alapvető biztonsági érdek, ezért nem lehet tárgyalási téma, a vízmegosztás és a többi forrás feletti fennhatóság azonban igen.

Saron a védhető határok helyett inkább „vitatott” határokról beszél, stratégiáját jellemzi, hogy hosszú ideig tartó ideiglenes megállapodásokat kell kötni és minél későbbre halasztani a végső megállapodást, amit – érthető módon – a palesztinok nem fogadnak el.

Az iraki háború következményei éreztették hatásukat a védhető határookra vonatkozóan is, de az intifáda miatt nem valószínű, hogy lényeges befolyást gyakorolnak a palesztin-izraeli tárgyalásokra. Jóllehet az iraki haderő rövid és középtávon már nem jelent veszélyt Izraelre, az intifáda következményei új helyzetet teremtettek a védhető határok vonatkozásában is.

²⁴ Forrás: Jerusalem letter No.500 2003. július 1. Dore Gold: Defensible borders for Israel.

(Izrael szíriai és iráni ballisztikus rakéták miatti fenyegetettségét a függelék 10. és 11. oldalán található 1. és 2. számú vázlat mutatja). Jogosan merül fel a kérdés, vajon Szíria és Irán nem érezheti magát fenyegetve az izraeli ballisztikus rakéták miatt? (Az izraeli ballisztikus rakéták hatótávolságát a függelék 12. oldalán található 3. számú vázlat szemlélteti). Az oslói megállapodás demilitarizálási tervei megghiúsultak, mivel a palesztinok a megállapodásokban engedélyezetttnél jóval több fegyvert szereztek be. Rendszeresen csempészték fegyvereket Egyiptomból a Rafah-i határátkelőhely alatt ásott alagutakban, (egészen 2004 májusáig, amikor az IDF a területet elfoglalta és ellenőrzése alá vonta), a Földközi-tengeren délen az egyiptomi határövezetben és északon Libanonból. A Karine-A hajón 2002 januárjában lefoglalt fegyverek (C-4 típusú robbanóanyagok, 120 mm-es aknavetők, 20 km hatótávolságú rakéták), illetve 2001 májusában a Santoríni hajón lefoglalt SA-7 típusú kézi légvédelmi rakéták a biztonsági környezet átértékelésére készítették az izraeli hatóságokat²⁵. Az izraeli vezetés a keleti határok esetében sem érzékel pozitív változásokat, hiszen Jordánia felől fegyver és lőszer utánpótlások várhatók, mivel a jordán határ Irak, Szíria és Szaúd-Arábia felől könnyen átjárható.

Ha a védhető határok szempontjából vizsgálom az ellentmondásos kerítésprogramot, akkor megállapítható, hogy annak célja csak részben fogadható el, hiszen a tervek és az eddigi kivitelezések azt mutatják, hogy egyoldalú „határkijelölésről” és nem pusztán a terrorista behatolások elleni védelemről van szó. A kerítéssel kapcsolatos nemzetközi véleményeket tükrözi az ENSZ Közgyűlésben a biztonsági fal elítéléséről folytatott vita és a határozat, a Hágai Nemzetközi Bíróság elmarasztaló állásfoglalása, a bíróság joghatóságát elutasító izraeli vélemény, illetve az Izraeli Legfelsőbb Bíróság azon végzése, amellyel az emberi jogokra és a méltányosságra hivatkozva felfüggesztette a kerítés Jeruzsálem körüli nyomvonala egy részének kijelölését.

1.2. A Palesztin Hatóság (PH) létrejötte, működése és belső problémái

A palesztin területeken létrejött politikai struktúrák bonyolultak, demokratikus ellenőrzésük nem biztosított és gyakran összefonódnak a radikális szervezetekkel. A szervezetek vezetőit Arafat néhai elnök személyesen nevezte ki és váltotta le. A palesztin politikai életben az alábbi szervezetek játszanak meghatározó szerepet.

Palesztin Törvényhozó Tanács (parlament) 88 tagú, az oslói folyamat eredményeként 1996-ban hozták létre. Létrehozása óta választásokat nem tartottak.

²⁵ A jelzett rakétákat a libanoni Hezbollah alakította ki a BM-21 sorozatvető szétszerelésével úgy, hogy csak egy csövet használnak rakéta kilövésére. A köznyelv „Katyusa” rakétáknak hívja.

A Palesztin Felszabadítási Szervezetet (PFSZ) 1964-ben, Jeruzsálemben, az első palesztin konferencián alapították. Számos irányzattal rendelkező gyűjtőszervezet, egységes azonban Palesztina izraeli ellenőrzés alól történő felszabadításában. A viták főleg arra irányulnak, hogy ezt a tevékenységet békés, vagy fegyveres úton valósítsák-e meg. A PFSZ-en belül meghatározó szerepet játszik az 50-es években alapított, döntően Arafat nevéhez fűződő Fatah mozgalom²⁶. A Fatah-ot nem alakították párttá, ami a nemzeti-forradalmi eszme demokrácia fölötti uralmát jelzi.

A Palesztin Hatóságot a békefolyamat eredményeként 1994-ben hozták létre, miután Izrael és a PFSZ aláírta a Gázai övezetről és Jerikóról szóló megállapodást. A PH azóta „palesztin kormányként” működik. A Fatah különböző arab országokban tevékenykedő vezetői a PH megalakulását követően Ciszjordániába és a Gázai övezetbe költöztek. A Fatah fegyveres szárnyából hozták létre Arafat testőrségét, a Force-17-et, amely gyakran került összeütközésbe a Hamasszal. Az oslói megállapodás értelmében a Fatah fegyveres szárnyát 1995-ben feloszlatták, de rövidesen új formában, Tanzim néven jelentkezett (részletesebben a palesztin terrorszervezeteknél kerül kifejtésre).

A palesztin politikai szervezetek látszólag demokratikus jellemzőkkel rendelkeznek, hiszen van választott törvényhozói testület, „kormány” és független bíróság is. Gyakorlatilag azonban Arafat elnök haláláig (2004) ugyanazt a rendszert működtette, amelyet a 70-es években Bejrútban hozott létre. Az intézmények közötti felelősségek átfedik egymást.

A legtöbb intézmény a PH ellenőrzése alatt működik. A PH bátorította a klánrendszerek létrejöttét, mivel azok könnyebben manipulálhatók, mint a politikai szervezetek²⁷. Az intifáda miatt kialakult elszegényedés a klánokat tovább erősítette. Az izraeli blokád jelentősen csökkentette a palesztin foglalkoztatottságot és újabb csapást mért az amúgy sem erős palesztin gazdaságra.

A PH bevételei elsősorban külföldi adományokból származnak, a szervezet nem függ az adófizetőktől, következésképpen nem is számol el feléjük. A költségek közel 30%-a az Elnöki Hivatalhoz kerül, ami Arafat számára komoly hatalmat biztosított. Arafat a bírói hatalmat is semlegesítette, a bírákat saját maga nevezte ki és váltotta le, a neki nem tetsző intézkedéseket pedig saját hatáskörben megváltoztatta. A nyomtatott és az elektronikus média is a PH ellenőrzése alatt állt és elsősorban Arafat személyes kultuszát szolgálta.

²⁶ A Fatah jelentése: dzsiháddal történő hódítás, ebből adódóan elsősorban a fegyveres utat tartja célra vezetőnek.

²⁷ Forrás: Tel- Aviv Notes No.43. 2002. július 3. (elérhető a tel-avivi egyetem honlapján: www.tau.ac.il)

A palesztin biztonsági szolgálatok létrehozásával és működtetésével a palesztin társadalom militarizációs folyamaton ment át. Ennek egyik látható jele az is, hogy a volt elnök mindig katonaruhában mutatkozott, külföldi utazásai alkalmával hazájában minden esetben államfőnek kijáró katonai tiszteletadással búcsúztatták és fogadták.

A palesztinok többsége úgy véli, hogy az intifáda csak politikai és gazdasági nyomort hozott. A PH nem mérte fel helyesen a fegyveres ellenállás következményeit, aminek eredményeként a palesztin nép számára nem csak minimum tíz év gazdasági hátrány keletkezett, hanem megkérdőjeleződtek az állam megteremtésére irányuló nemzeti törekvések is. A PH tévedett, amikor azt hitte, hogy erőszakkal eredményt tud elérni. Helytelen következtetéseket vont le az IDF libanoni kivonásából (2000 tavaszán) is. Az öngyilkos merényletek a PH hitelét is aláásták, a merényletek szükségességéről nem győzte meg az izraelieket, de a nemzetközi közösséget sem. A palesztin gazdaság romokban hever, az izraeli haderő jelentős területet foglalt el, a palesztin biztonsági erők teljesen dezorganizálódtak, növekszik a szegénység, a lakosság teljesen elvesztette a palesztin állammal kapcsolatos illúzióját.

Az Izraellel való megbékélés ellen hatott a Hamasz intifáda alatti megerősödése. A PH korrump magatartása, a szociális ellátás terén bizonyított tehetetlensége növelte a Hamasz sikereit, amely a PH létét is veszélyezteti. Paradox helyzet alakult ki, hiszen a lakosság két nem demokratikus szervezet között választhat. Az intifádjával komoly veszélybe kerültek az 1993-as Elvi Nyilatkozatban és az Oslói Megállapodásban rögzített, a PH szerepével foglalkozó elvek. A PH gyengülése, a lakosság életszínvonalának romlása – amihez nagymértékben hozzájárult az izraeli haderő tevékenysége is – oda vezetett, hogy a lakosság elveszítette a PH-ba vetett bizalmát. A bizalomvesztéshez hozzájárult a korrupció és a donadorományok ellenőrizhetetlen szétosztása. Az erőszak intenzitásának növekedésével a terrororganizációk nagyobb intézményi és műveleti szabadsághoz jutottak. Az Arafatra gyakorolt belső és külső nyomás a volt elnököt látszatintézkedések megtételére készítette (például néhány biztonsági szolgálat vezetőjét leváltotta, de helyettük saját híveit nevezte ki). Mindezekkel a lépésekkel azonban főleg saját hatalmát szerette volna erősíteni. A palesztin biztonsági szolgálatok a belső elnyomást és egymás ellenőrzését szolgálják. Arafatnak tíz biztonsági szolgálat és két különleges szolgálat állt rendelkezésére²⁸. (A palesztin biztonsági szolgálatokat a függelék 31. oldalán látható 22. számú vázlat szemlélteti). Ezek a következők:

²⁸ Forrás: Center for Strategic and International Studies: Anthony H. Cordesman: Israel versus the Palestinians The „Second Intifada” and Asymmetric Warfare July, 2001 73. oldal.

Nemzetbiztonsági erők: létszáma 14 000 fő.

Polgári rendőrség: létszáma 10 ezer fő, hagyományos rendőri feladatokat lát el; a szervezet 700 fős azonnali bevetési egységgel rendelkezik; a parancsnokok többségét a volt Szovjetunióban képezték ki.

Megelőző Biztonsági Szolgálat: létszáma körülbelül 500 fő, lényegében hírszerző szervezet; feladata megelőző akciók végrehajtása palesztin szélsőséges szervezetek ellen, továbbá az Izrael elleni hírszerzés. Vezetőik: Ciszjordániában Dzsibril Radzsub, Gázában Mohamed Dahlan.

Általános Hírszerző Szolgálat: létszáma 3000 fő; a palesztin területeken és azon kívül is adatgyűjtéssel és kémelhárítással foglalkozik.

Katonai Hírszerzés: vezetője: Musza Arafat (a volt elnök testvére); megelőző tevékenységet folytat, valamint ellenzéki személyeket tartóztat le. A szervezet az Izraellel kötött megállapodásokban nem szerepel.

Katonai rendőrség: a Katonai hírszerzés alárendeltségében működik, fontos létesítményeket és személyeket őriz; hasonlóan a Katonai Hírszerzéshez, megállapodásokban nem elismert szervezet.

Parti őrség: körülbelül 1000 fős, a Gázai övezetben működik, feladata a palesztin felségvizek ellenőrzése. Megállapodásokban nem említik, objektumai zömét az intifáda során az izraeli haderő megsemmisítette.

Légi rendőrség: feladata Arafat öt helikopterének működtetése (a helikoptereket az izraeli haderő megsemmisítette).

Polgári Védelem: tűzoltással és a polgári lakosság mentésével foglalkozik.

Vidéki Őrség: megállapodások nem említik, célja a vidéki vezetők hatalmának biztosítása.

Kiegészítő szolgálatok:

Különleges Biztonsági Erők: Az elnök közvetlen irányítása alatt állnak, feladatuk külföldön, elsősorban arab országokban adatgyűjtés az ellenzéki erőkről; ezen kívül az elnököt tájékoztatják a PH vezetőinek korrupciós ügyeiről. A szervezet az oslói megállapodásban nem szerepel.

Elnöki Biztonsági Erők (Force-17): körülbelül 3500 fős szervezet, ami az elnök biztonságáról gondoskodik; közvetlenül Arafat irányítása alatt állt, feladata, az elnök védelmén túl terrorelhárítás és ellenzéki személyek ellenőrzése, szükség esetén azok letartóztatása (a szervezet tagjai többször kerültek fegyveres összetűzésbe a Hamasszal és a Palesztin Iszlám Dzsiháddal)²⁹. A szervezet tagjai részt vesznek az intifádában. A Force-17 tagjai többségében Arafattal együtt Tuniszból kerültek a palesztin területekre. Mivel a szervezet tagjai jól képzettek, az intifádában aktívan részt vesznek. Módszerük elsősorban aknavető támadások végrehajtása, különféle mesterlövész akciók, továbbá terrorszervezetek robbanóanyaggal történő ellátása. Létesítményeiket 2001-től az IDF folyamatosan támadja.

A palesztin biztonsági szolgálatok esetében – a törvényességen túl – a legfőbb probléma a létszám. Az 1995-ben aláírt Osló-II megállapodás 30 ezer rendőrt és biztonsági személyt engedélyez. Ezzel szemben az intifáda kezdetén a jelzett erők létszáma – óvatos becslések szerint is – 50 ezer fő volt. A palesztin biztonsági szolgálatok tagjait a jerikói rendőr akadémián, továbbá Egyiptomban, Jemenben, Algériában és Pakisztánban képezik ki, de az Egyesült Államokban is többen tanultak. A képzés sajátossága, hogy az inkább katonai, mint rendőri jellegű. Gyakorlataikat is kötelékben – maximum zászlóalj erővel – hajtják végre. A tömeggel szembeni fellépésre kevésbé készítették fel őket, ehhez hiányoznak a felszerelések (pajzs, sisak, páncélmellény, rádió) is. A szolgálatok tevékenységét senki sem koordinálja. A legtöbb szolgálatnak külön gázai és ciszjordániai parancsnoka van, valamennyi Arafat közvetlen irányítása alatt állt. Gyakran előfordult a rivalizálás és egymás feljelentése.

A palesztin biztonsági szolgálatokkal kapcsolatban fontosnak tartom kiemelni, hogy az ellenségeskedést követő rendezés során fontos feladatként fog jelentkezni a szolgálatok újjászervezése, amihez mindenképpen nemzetközi segítségre lesz szükség.

A palesztin terrorszervezetek

A palesztin terrorszervezetek többnyire a PH ellenzékeként működnek, az intifáda kezdete óta népszerűségük rohamosan nőtt a lakosság körében, katonai szervezeteikben gyakran a palesztin biztonsági szolgálatok emberei is megtalálhatók³⁰. A három legfontosabb terrorszervezet a Hamasz, a Palesztin Iszlám Dzsihád és az al Aksza Mártírjai Brigádok.

²⁹ Forrás: Aaron Mannes: Profiles in terror, The Guide to Middle East terrorist organizations 2004. 255. oldal

³⁰ A jelzett szervezeteket az Egyesült Államok Külügyminisztériuma terrorszervezetté minősítette 2003-ban. Forrás: www.cdi.org/december 10, 2003. Az EU Tanács 2003. december 22-i határozatával mindhárom terrorszervezetté minősítette. A határozat száma:2003/646EC.

Hamasz

A szó jelentése Iszlám Ellenállási Mozgalom, ideológiai alapja az 1920-as években, Egyiptomban létrejött Muzulmán Testvériség Mozgalom, amely tevékenységének csúcspontjára az 1960-70-es években jutott el, elsősorban Egyiptomban és Jordániában. A Hamasz a Gázai övezetben és Ciszjordániában az első intifádát követően, 1987 és 1991 között jött létre. Tevékenysége kezdetben szociális és gazdasági jellegű volt, ennek köszönhetően hívei elsősorban a menekülttáborok lakói közül kerültek ki. A Hamasz választási lehetőséget kínált a PFSZ szociális tevékenységével szemben, mégpedig iszlám alapon. Politikai ideológiája a palesztin föld felszabadítása és iszlám kezekbe történő juttatása, dzsihád³¹ alkalmazása a zsidók ellen, valamint a béketörekvések teljes elvetése. A Hamasz vallási alapon kizárja bármilyen kompromisszum megkötését Izraellel. Az intifáda kezdetén csak polgári engedetlenségre és ködobálásra hívott fel, fegyverek és öngyilkos merénylők alkalmazása ritkán fordult elő. A szervezet radikalizálódása, vezetőjük, Ahmed Jaszin sejk izraeli börtönből történt kiszabadulása után kezdődött el, amelynek során megalakult a Hamasz katonai szárnya, az Ezzedin al-Kasszám Brigádok³². A csoport kezdetben az Izraellel kollaborálók felderítését és megsemmisítését tűzte célul, majd támadásokat szervezett izraeli célok ellen, de csak Izraelben. Tagjai egyetemisták és szélsőséges fiatalok. Találkozóhelyeik főleg mecsetek, céljuk elsősorban Palesztina felszabadítása és egy iszlám állam létrehozása. Tevékenységük a szervezetük folyamatos bővítésére, összetűzések szervezésére, árulók kivégzésére, valamint kiadványok (főleg röplapok) terjesztésére irányul. Ennek megfelelően a katonai szárny „szent harcosokból” és biztonsági emberekből áll. (A Hamasz szervezési struktúráját a függelék 32. oldalán található 23 számú vázlat szemlélteti).

A Hamasz pénzügyi támogatása stabilnak értékelhető. Pénzügyi támogatást szaúd-arábiai nem hivatalos köröktől, az Öböl-menti országokból, Iránból, az Egyesült Államokból és Európából (elsősorban Nagy-Britanniából és Németországból), különféle iszlám közösségektől kap. A lakosság részére szétosztott segélyek nagymértékben hozzájárulnak a szervezet népszerűségéhez és létszámának növeléséhez. A szervezet – különösen a Gázai övezetben – hagyományosan erős, de népszerűsége az intifáda alatt Ciszjordániában is megnőtt, ottani központja Nabluszban található.

³¹ Szent háború.

³² Ezzedin al-Kasszám a múlt század 30-as éveiben zsidókat támadó palesztin terrorista volt.

A Hamasz az intifáda kezdete óta Izrael ellen több száz terrorakciót hajtott végre. A szervezetről – a palesztinok közötti népszerűsége miatt – nehezen képzelhető el, hogy az intifáda után ne váljon politikai tényezővé. Az utóbbi időszakban, de különösen Ahmed Jaszin sejk, a szervezet szellemi vezetőjének és utódjának, Dr. Aziz Rantiszinak likvidálása után a Hamasz egyre inkább követeli a palesztin összefogás szükségességét. A vezetők likvidálásával Izrael kettős hatást ért el: egyrészt gyengítette, másrészt radikalizálta a szervezetet. A Hamasz radikalizálódása azzal a veszéllyel jár, hogy jobban keresi a kapcsolatot külföldi terrorszervezetekkel, továbbá merényleteket hajthat végre izraeli célpontok ellen külföldön is. A vezetők halála után a szervezet egységesebbé vált és politikai célját is határozottan kifejtette: elkötelezettség a fegyveres ellenállás iránt, tüzszünetet csak akkor kötnek az izraeliekkel, ha garanciát kapnak a célzott likvidálások befejezésére.

A Hamasz és az al-Kaida kapcsolatára vonatkozóan nem áll rendelkezésre hiteles adat. A szervezet 15. születésnapján tartott beszédében Jaszin sejk, a Hamasz volt szellemi vezetője az alábbiak szerint nyilatkozott „a Hamasznak nincs szüksége az al-Kaidára, amíg Izrael civileket támad, mi is ezt tesszük³³”.

Az izraeli erők Gázai övezetből történő kivonását és a telepek felszámolását követően elkerülhetetlen lesz valamilyen megállapodás a PH (vagy az azt felváltó palesztin vezetés) és a Hamasz között. A Hamasz illegalitásba kényszerítése a radikalizálódás veszélyével jár, a nemzeti függetlenségi törekvés pedig etnikai, vallási, vagy a létért való küzdelemmé válhat. Értékelésem szerint a Hamasz a rendezést követően hasonló szerepet fog betölteni a palesztin területeken, mint a Hezbollah Libanonban, azaz politikai szereplőként vesz részt az ország életének alakításában.

Palesztin Iszlám Dzsihád (PIJ)

Egyiptomban, 1979-ben palesztin diákok alapították, akik közül néhányat a Szadat elleni gyilkosságban való részvétel miatt kitiltottak Egyiptomból. A szervezet célja – a zsidókkal folytatott harcot követően – iszlám állam létrehozása Palesztinában. A PIJ iráni befolyás alatt áll, ideológiájára és tevékenységére nagy hatást gyakorolt az iráni forradalom. 1994-ig, a PH létrehozásáig nem volt kapcsolat a Hamasz és a PIJ között, ezt követően azonban egyre több közös merényletet követtek el. A csoport igen kedvelt a palesztin egyetemisták körében, irodákat működtet Bejrútban, Damaszkuszban, Teheránban és Kartumban, de közel sem olyan népszerű, mint a Hamasz. Fegyvereseinek száma az első intifáda idején 250 fő volt, fő módszere az öngyilkos merénylet³⁴.

³³ Forrás: UPI 2002. december 14.

³⁴ Forrás: Profiles in terror. The Guide to Middle East terrorist organizations 196. oldal

Az al-Aksza Mártírjai Brigádok

A 2000 szeptemberében elkezdődött intifáda kitörése után a Fatah radikális katonai szárnyaként alakult meg, szervezésében kiemelt szerepet játszott a Tanzim. Létrejöttének közvetlen oka az, hogy elterjedt a palesztinok között: Izrael le akarja rombolni a jeruzsálemi al-Aksza mecsetet (megjegyzés: ezt az ortodox zsidó szervezetek valóban többször hangoztatták). Az Izrael elleni merényletek körülbelül 70%-át ez a szervezet hajtotta végre az elmúlt években. Módszerei főleg öngyilkos merényletek és fegyveres támadások. Elvben a Fatah minden tagja egyben az al-Aksza Mártírjainak Brigádjai szervezet tagja is, a gyakorlatban azonban a fegyveres szárny hozzávetőleg ezer főből áll, köztük számos olyan személy is van, akik Arafat biztonsági szolgálatának tagjai. Arafat halála után a szervezet az Arafat Brigádok nevet vette fel.

A Hezbollah

A Libanonban működő, iráni támogatású síita radikális szervezet, nem palesztin, de támogatja a palesztin radikális szervezeteket. A palesztin terrorszervezetek példaképnek tekintik a Hezbollahot az Izrael elleni harcban, mivel úgy értékelik, hogy a 2000 tavaszán végrehajtott izraeli csapatkivonás Libanonból a Hezbollah akcióinak eredménye. A palesztin intifádát a Hezbollah az izraeli csapatok Libanonból történt kivonása után is támogatja azzal, hogy gerillákat képez ki, valamint támadásokat kezdeményez a Hermon-hegység nyugati oldalán fekvő, vitatott hovatartozású Seba-tanyák ellen.

A Tanzim

Az intifáda kezdetén kiemelt szerepet játszó fegyveres szervezetet, a **Tanzim**³⁵. A Tanzim a Fatahnak a fegyveres szárnya, 1995-ben, a palesztin ellenállási szervezetek, a Hamasz és a Palesztin Iszlám Dzsihad ellensúlyozására hozták létre. A lakosság körében népszerű, tagjai sorában több, a palesztin biztonsági szolgálatokhoz tartozó személy is található. Népszerűségének oka az is, hogy tagjai nem a korrupcióval vádolt, külföldi száműzetésből hazatért Palesztin Hatóság tagjai közül kerülnek ki, hanem a tagság zömét a palesztin területen született személyek alkotják. Vezetőik az intifádákban és izraeli börtönökben edződtek (pl. Marvan Barguti, akit az izraeli haderő letartóztatott, majd a bíróság ötszörös életfogytiglani szabadságvesztésre ítélt). Támogatták Arafatot, aki eszközként használta a Tanzimot a különféle palesztin csoportok ellenőrzésében. Tagjainak száma az intifáda elején több tízezerre volt tehető, a 20-35 éves korosztály kedvelt szervezete. Költségvetése kb. évi 2,4 millió dollár,

³⁵ Jelentése: Szervezet.

amelyet Arafat biztosított. Fegyverzete könnyű kézfegyver: a pisztolytól a gépkarabélyig terjed. A Tanzim az intifáda idején nyári táborokat szervezett, amelyekben a fiatalokat katonai kiképzésben részesítette. Részlegei mindenütt megtalálhatók a palesztin területeken, különösen erősek az egyetemeken. Az intifáda idején aktív kapcsolatokat épített ki a Hamasz és a Palesztin Iszlám Dzsihád tagjaival. A palesztin biztonsági szolgálatok több tagja egyben Tanzim tag is.

A Tanzim működtetésének célja: az elnök hatalmának demonstrálása a palesztin településeken, a Hamasz tekintélyének gyengítése, terrorcselekmények végrehajtása Izrael ellen (elsősorban a megszállt területeken és nem az izraeli városokban), tüntetések szervezése és megvalósítása, valamint fiatalok szervezése és kiképzése.

Az említett legismertebb terrorszervezetek mellett még számos kisebb palesztin radikális szervezet is létezik, terjedelmi korlátok miatt azonban csak a nevek felsorolására szorítkozom: Palesztina Felszabadításának Demokratikus Frontja (Népi Demokratikus Front Palesztina Felszabadítására néven is ismert), Palesztin Felszabadítási Front, Palesztina Felszabadításának Népi Frontja, Palesztina Felszabadításának Népi Frontja Főparancsnokság.

1.3. A madridi békekonferencia létrejöttének körülményei, sikerei és kudarca

Izrael Állam és a PH közötti politikai párbeszéd az 1991-es madridi konferenciával kezdődött. A palesztin közösség létének és önrendelkezési jogának elfogadása az 1978-as Camp David-i megállapodás következménye. Az 1979-ben megkötött izraeli-egyiptomi békeszerződés aláírása óta a nemzetközi közösség komoly erőfeszítéseket tett a közel-keleti békefolyamat előmozdítása érdekében. A Szovjetunió felbomlása és az 1991-es Öbölháború más dimenzióba helyezte a Közel-Keletet. Az előnyök kihasználására James Baker, az Egyesült Államok akkori külügyminisztere a már bevált, és azóta is alkalmazott ingázó diplomácia módszerét alkalmazta: az Öbölháborút követően nyolcszor járt a régióban. Ennek eredményeképpen a Szovjetunió és az Amerikai Egyesült Államok védnökségével 1991. október 30-án közel-keleti békekonferenciát rendeztek Madridban. A konferencia alapjául az ENSZ BT 242. és 338. számú határozatai szolgáltak, fő célként pedig a valódi béke megteremtését tűzték ki. A miniszteri szinten tartott konferenciára meghívást kapott az izraeli, a libanoni és a szíriai kormány delegációja, valamint egy közös jordán-palesztin küldöttség. Az Egyesült Államok, a Szovjetunió, az Európai Közösség, valamint Egyiptom teljes jogú tagként, míg az Öböl Együttműködési Tanács, illetve az ENSZ pedig megfigyelőként vett részt. A konferencia fordulópontot jelentett a közel-keleti térség országainak politikájában, hiszen 43 év óta először ültek egy asztalhoz a szembenálló felek. A konferenciával új folyamat vette kezdetét, amelynek következő állomása 1992 januárjában a Moszkvában tartott

értekezlet volt. A 36 ország és különböző nemzetközi szervezetek részvételével megtartott találkozón olyan témákat tárgyaltak, mint a környezetvédelem, a fegyverkezés és a biztonság, a menekültek problémái, a vízkészlet és a gazdasági fejlődés.

A madridi békefolyamat sikeréhez az is hozzájárult, hogy 1992-ben az izraeli választásokon a csaknem 15 éve hatalmon lévő jobboldal vereséget szenvedett és a hatalmat a munkapárti koalíció – élén Jichak Rabin miniszterelnökkel – vette át. Rabin felszólította a palesztinokat, hogy vegyék kezükbe sorsukat, hagyjanak fel a terrorista akciókkal és próbáljanak békét teremteni. Izrael partnerként fogadta a palesztinokat, készen állt a párbeszéd folytatására a palesztin területek autonómiájáról és arról, hogy a későbbiekben a két nép viszonyának hosszú távú rendezése is napirendre kerülhessen. A kezdeményezés teljesen új szellemben született és nagy hatást gyakorolt az egész Közel-Keletre. Rabin nagy szerepet szánt az Egyesült Államoknak, de kijelentette, hogy a szomszédos országokkal megteremtendő béke egyedül Izrael feladata, a végső döntéseket Izraelnek kell meghoznia. A nemzetközi politika színterén örömmel fogadták a változásokat, ennek ellenére a palesztin-izraeli viszályok nem szűntek meg. A szélsőséges szervezetek erőszakos tevékenysége fokozódott, az iszlám szélsőséges csoportok továbbra is elleneztek minden Izraellel kötendő megállapodást.

A madridi folyamat nyomán Oslóban Izrael és a PFSZ között titkos tárgyalások kezdődtek. Ez azért volt jelentős lépés, mert ezzel a szervezettel még egyetlen izraeli kormány sem tárgyalt.

Fontosnak tartom annak tisztázását, hogy a palesztin radikális szervezetek által elkövetett nagyszámú terrorakció ellenére milyen okok vezettek az oslói megállapodáshoz. A válasz regionális és helyi szinten keresendő és az alábbiakban határozható meg:

a) A Szovjetunió szétesése

1950-től szoros kapcsolat volt a nacionalista arab kormányok és a Szovjetunió között. A kapcsolat gazdasági, katonai, diplomáciai és ideológiai területekre terjedt ki és hozzájárult az arab-izraeli erőviszony arabok javára történő megváltoztatásához. A hidegháború időszakában a Szovjetunió a PFSZ egyik fő támogatójává vált. Az újabb arab-izraeli háborúkban (1956, 1967, 1973.) az Egyesült Államok Izraelnek nyújtott támogatása következtében a katonai erőviszonyok Izrael javára változtak. A Szovjetunió felbomlása után intenzív orosz bevándorlási hullám kezdődött, ami tárgyalásra készítette a palesztinokat. A PFSZ Oroszország támogatására többé már nem számíthatott.

b) Az első palesztin intifáda

Az 1987-ben kezdődött palesztin intifáda új fejezetet nyitott a palesztin nemzeti mozgalomban, meglepte nemcsak az izraeli, hanem a PFSZ tuniszi vezetését is. Az első intifáda célja Ciszjordánia és a Gázai övezet önállóságának elérése volt.

Az intifádaival (az ellenállás módszere miatt az első intifáda a kövek háborúja elnevezést kapta) a Ciszjordániában és a Gázai övezetben élő palesztinok kinyilvánították, hogy nem akarnak izraeli uralom alatt élni. Az intifáda ugyanakkor felvetette annak a szükségességét is, hogy a nemzetközi közösségnek nemcsak Izrael és szomszédai politikai és területi vitáival, hanem a palesztin kérdéssel is foglalkoznia kell. Az első intifádaiban a palesztinok több mint ezer halottat veszítettek, a sebesültek száma meghaladta a tízezret. A népfelkelés során a palesztinok az izraeli megszállók ellen tüntetéseket szerveztek, köveket és Molotov-koktélokot dobáltak, és terrorista módszereket is alkalmaztak.

c) Az első Öbölháború sikerei felvetették az izraeli-arab konfliktus rendezésének lehetőségét. Arab oldalról vizsgálva Kuvait iraki megszállása regionális kockázatot, valamint csapást jelentett az arab egységre. Mindez jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy több arab ország csatlakozott az Irak elleni koalícióhoz.

Izrael számára az első Öbölháború során az iraki SCUD típusú ballisztikus rakétákkal mért csapások újra felszínre hozták az ország sebezhetőségét és a stratégiai mélység hiányát, ugyanakkor azt is, hogy legfőbb szövetségese, az Egyesült Államok képes eredményesen beavatkozni a régióban. A palesztinok számára ez a háború negatív következményekkel járt. Szaddám Huszein támogatta Arafatot, aki elítélte a szövetségesek beavatkozását. Ezért Kuvait kiutasított 300 000 palesztint, ami izraeli becslések szerint évi 400 millió dolláros támogatás elvesztését jelentette a PFSZ számára. Szaúd-Arábia és Kuvait felére, 100-120 millió dollárra csökkentette a palesztinok éves támogatását.

d) Az 1992. júniusi izraeli választásokon a Munkapárt győzelme szintén hozzájárult az oslói tárgyalások megkezdéséhez. Szélsőbaloldali politikusok már az 1967-es háborút követően is követelték a palesztin állam létrehozását, a stratégiai fordulat azonban csak a Munkapárt választási győzelmével kezdődött el.

A madridi konferencia szellemében 1993-ban létrejött oslói megállapodásban a PFSZ javasolta a Gázai övezetből történő izraeli kivonulást, a tárgyalások elkezdését Ciszjordánia autonómiájáról, valamint a palesztin területek gazdaságának fejlesztését. Izrael javasolta a Gázai övezetből való kivonulást két-három éven belül, elfogadta a „mini Marshall-tervre” és a hosszú távú gazdasági együttműködésre vonatkozó javaslatot, amely tengervíz sótalánító állomások, turisztikai létesítmények, kikötő és olajvezeték létrehozását tartalmazta.

1993 szeptemberében egymás kölcsönös elismerése szellemében Washingtonban aláírták az „Elvi nyilatkozatot”. Ebben rögzítették, hogy a Gázai övezet és Jerikó lesz az első terület, amely palesztin irányítás alá kerül.

Kairóban 1994. május 4-én aláírták a Gáza és Jerikó egyezményt, amely lehetővé tette a palesztin kormány megalakítását Palesztin Hatóság néven.

Az egyezmény aláírását követően az izraeli hadsereg új állásokat foglalt el, Arafat Tuniszból Gázába költözött és 1994 júliusában ténylegesen megalakították a PH-t. A megállapodások eredményeként – ha nem is zökkenőmentesen – bizonyos fokú együttműködés alakult ki a biztonságért felelős szervezetek, azaz a palesztin rendőrség és a biztonsági szolgálatok, illetve az izraeli hadsereg és a Shin Bét (Izraeli Biztonsági Szolgálat) között.

1995. szeptember 28-án Washingtonban Izrael és a PH képviselői „Közbeeső Megállapodást” írtak alá, amelyben – az „Elvi Nyilatkozat” folytatásaként – rögzítették, hogy 1994 májusától számítva öt éven belül létrehozzák a palesztin autonóm kormányt. A „Közbeeső Megállapodás” célja, hogy a Júdeában és Szamáriában lévő palesztin területeken átadják a közigazgatást a PH-nak.

A tárgyalásokon megállapodtak arról is, hogy a „kényes kérdéseket” csak később, a bizalom megteremtése után tűzik napirendre. Ezt a kitélt azért tartom fontosnak kiemelni, mert az izraeli vezetés a „kényes kérdésekre” (határok, Jeruzsálem státusa, menekültek visszatérésének ügye stb.) vonatkozó tárgyalásokat az azóta lezajlott egyeztetések során is mindig későbbre akarta halasztani, ami – izraeli felfogásban – legalább 10-15 évet jelent. A PH ezt az elvet nem fogadta el. Az 1996-os izraeli választások a jobboldal győzelmét hozták. Benjámín Netanjahu kormányra kerülése radikális változást hozott a palesztinokkal való tárgyalási folyamatban. Amikor Netanjahu megnyitotta a jeruzsálemi Templom-hegy alatti alagutat, fellángoltak az erőszakos cselekmények, amelyek következtében az addigi megállapodások majdnem összeomlottak.

1.4. Az oslói békefolyamat eredményeként született megállapodások

A Hebroni Megállapodás (1997. január 15.)

A Hebron városában lévő viszonyok jól tükrözik a palesztin-izraeli konfliktus csaknem minden elemét. A városban, tekintettel a vallási, történelmi és nemzetiségi sajátosságokra, külön biztonsági szabályozást vezettek be. Hebronban, a körülbelül 120 ezer palesztin mellett 4-5 ezres, többségében vallásos zsidó lakosság él, a város szívében lévő

pátriárkák sírja közelében. A zónákra történt felosztás és az erős izraeli katonai jelenlét (két megerősített gépesített dandár), valamint a nemzetközi ellenőrzés (TIPH/Temporary International Presence in Hebron/ – Ideiglenes Nemzetközi Jelenlét Hebronban) ellenére is gyakoriak az összetűzések a palesztinok és a zsidó lakosok között.

A Wye Plantation megállapodás (1998. október 23.)

A Netanjahu kormány politikája miatt a békefolyamat majdnem megtorpant, ennek megakadályozására, erőteljes amerikai kezdeményezésre kezdődtek el a tárgyalások. A Washingtonban aláírt megállapodás négy témával foglalkozott: az izraeli katonai erők kivonása Júdea és Számária tartományok területének 13%-áról három lépcsőben; a palesztin rendőrség névjegyzékének átadása, illetve a fegyverek begyűjtése a rendőrséghez és a biztonsági szolgálatokhoz nem tartozó személyektől; annak rögzítése, hogy a palesztin nemzetgyűlés tagjai törlik a „palesztin alkotmányból” az Izrael megsemmisítését tartalmazó kitélt, továbbá gazdasági és biztonsági együttműködés felvázolása. Utóbbiak közül kiemelendő a Gázai repülőtér megnyitására vonatkozó elgondolás, továbbá a Gázai övezet és Ciszjordánia közötti két útvonal kijelölése a palesztinok átjárásához.

Mivel a felek a részletekben nem tudtak megállapodni, 1998. november 20-án az egyezmény végrehajtását és ezzel együtt az izraeli erők további kivonását felfüggesztették.

A Sarm es-Sejk-i Megállapodás (1999. szeptember 4.)

A Netanjahu kormány bukásának oka a Wye megállapodás megvalósításának elmaradása és ezzel együtt a békefolyamat megszakadása. Az 1999 májusában hatalomra került munkapárti Ehud Barak (volt vezérkari főnök) kormányprogramjában a békefolyamat folytatását és az izraeli haderő libanoni kivonását tűzte ki célul.

A Sarm es-Sejk-i Megállapodás elsősorban az izraeli haderő Ciszjordániából történő kivonásával foglalkozott. Biztonsági szempontból a területet már korábban három zónára osztották. Az „A” zónában (Ciszjordánia területének 18%-a és a lakosság 60%-a) a palesztinok felelnek a közigazgatásért és a biztonságért is. A „B” zónában (Ciszjordánia területének 21,8%-a és a lakosság 39,8%-a) a palesztinoké a közigazgatás, és az izraeliek felügyelnek a biztonságra. A „C” zónában (a területek 60,2 és a lakosság 0,2%-a) az izraelieké a közigazgatás és a biztonsági felügyelet is. A megállapodásban a zónákból történő területátadást úgy rögzítették, hogy végül több lépcsőben, a palesztinok Ciszjordánia területének 60%-át kapták volna meg. Kivételt képezett Jeruzsálem térsége, ahol az izraeliek nem egyeztek bele a terület átadásba. A megállapodásban foglaltakat nem hajtották végre.

(A megállapodásban rögzített területmegosztást a függelék 23. oldalán található 14. számú vázlat szemlélteti).

A Camp David-i csúcstalálkozó (2000. július 11-25.)

Az amerikai közvetítéssel megszervezett csúcstalálkozó célja a tárgyalások felújítása és a – minden alkalommal elhalasztott – „kényes kérdések” megvitatása volt. A tárgyalások során Barak izraeli kormányfő – kockáztatva ezzel akár saját kormányának bukását – olyan messzire ment, mint korábban izraeli miniszterelnök még soha. Felkínálta Jeruzsálem megosztását, a palesztin területek 88-95%-ának visszaadását, a menekültek egy részének visszatelepítését, valamint a Jeruzsálem keleti részén lévő palesztin települések átadását. (Az Izrael által beterjesztett terület-megosztási javaslatot a függelék 24. oldalán található 15. számú vázlat szemlélteti). Arafat is lényeges engedményekre volt hajlandó, hiszen elfogadta a palesztin területeken lévő nagy zsidó telepek fennmaradását izraeli fennhatóság alatt. Barak azonban visszautasította a Templom-hegy fölötti palesztin szuverenitást³⁶, ennek következtében Arafat nem fogadta el, hogy a megállapodásba bekerüljön a palesztin-izraeli konfliktus végleges befejezésének kitétele, a korlátozott számú palesztin menekült visszatérése helyett pedig ragaszkodott a „menekültek visszatérési jogához”. Clinton volt amerikai elnök többszöri személyes részvétele és nyomása ellenére, a találkozó kudarcra végződött, mert a kényes témákban (Jeruzsálem státusa, határok, menekültek visszatérésének ügye) a nézőpontok nem közeledtek egymáshoz, mindkét fél merev álláspontot képviselt. A palesztinok úgy érezték, hogy Izrael egyoldalú engedményeket követelt tőlük, az izraeli fél viszont merevséggel vádolta Arafatot. A tárgyalások végén mindkét fél egymást okolta a sikertelenség miatt. A találkozót követő sajtótájékoztatón Clinton amerikai elnök a találkozón tanúsított bátorságáért megdicsérte Barakot (később több európai vezető is Barakot dicsőítette rugalmassága miatt), ugyanakkor Arafatot tartották hibásnak a találkozó kudarcáért. Arafatot bírálat érte az arab és iszlám országok részéről is, mert Jeruzsálem státusáról tárgyalt, holott arab és iszlám értelmezés szerint Jeruzsálem ügyében Arafatnak nem volt joga tárgyalni. A csúcstalálkozót követő negatív nemzetközi reagálás megakadályozta Arafatot a palesztin állam egyoldalú kikiáltásában. A Camp David-i csúcstalálkozó ugyanakkor megmutatta azt is, hogy valójában mennyire mélyek az ellentétek a palesztinok és az izraeliek között, de arra is rávilágított, hogy milyen könnyű áttérni a békefolyamatból a háborúba, a politikai és katonai események nem megfelelő kezelése pedig hogyan vezethet a helyzet folyamatos eszkalációjához.

³⁶ A Templom-hegyen áll ma a Sziklamecset, az iszlám világ harmadik legszentebb helye. Ugyanitt állt a rómaiak által lerombolt zsidó templom.

1.5. Az intifáda kirobbanásának okai

Az intifáda kirobbanásának okait elemező mértékadó szakirodalom alapján megállapítható, hogy lényeges eltérés van az izraeli és a palesztin értékelések között. Véleményem szerint mindkét fél állításai többé-kevésbé tényeken alapulnak, de jellemző sajátosságuk az egyoldalú megközelítés. Objektív értékítéletet csak akkor lehet alkotni, ha elfogultság nélkül vizsgáljuk a realitásokat, figyelembe véve az előzményeket, a célokat és az érdekeket. A második intifáda kitörésének okait a következőkben foglalom össze:

- A palesztin területek folyamatos izraeli megszállása következtében a palesztinok körében csalódottság alakult ki. A békefolyamat tárgyalásain csak ideiglenes megállapodások születtek, a végcél nem került meghatározásra³⁷.
- A Camp David-i tárgyalások kudarca. A megbeszéléseken a palesztin területek felosztásában nem született olyan megállapodás, amely lehetővé tette volna működőképes palesztin állam létrehozását. Négy olyan terület jött volna létre (Ciszjordánia északi, középső és déli része, illetve a Gázai övezet), amelyek között az átjárás csak izraeli ellenőrző pontokon áthaladva lehetséges. A természeti kincsek – különösen a víz – megosztásában nem állapodtak meg. Az izraeli telepek jövőjéről nem sikerült megegyezni, ráadásul az izraeli telepek bővítése a békefolyamat alatt is intenzíven folytatódott. A felkínált területcseréket a palesztinok nem fogadták el, ugyanis Izrael ciszjordániai termékeny területekért cserébe a Gázai övezet mellett, a Negev-sivatagban kínált fel területet, ahol homokon kívül semmi nem található, illetve Izrael egyes területeket toxikus szemét lerakására használ. Nem született érdemleges megállapodás a palesztin menekültekről, illetve a menekültek kompenzációjáról sem. A megszállás okozta károk rendezése és egyéb államközi problémák megoldása nem merült fel a tárgyalásokon. Nem került rendezésre Jeruzsálem státusa sem, mert Barak miniszterelnök ugyan felajánlotta Kelet-Jeruzsálem egyes részeinek átadását, de nem fogadta el a Templom-hegy feletti palesztin felügyeleti jogot. A Kelet-Jeruzsálem körül lévő palesztin falvakat izraeli telepek veszik körül, így ezek el vannak zárva egymástól és egy esetleges palesztin államtól is.

³⁷ Forrás: Gerald Steinberg Starting over Oslo. Jerusalem Brief Vol. 2, No. 6. 2002. aug. 22.

- A nemzetközi közösség fenntartásokkal fogadta Arafat 2000. szeptember 13-ára bejelentett, a palesztin állam egyoldalú kikiáltására vonatkozó javaslatát. Izrael a palesztin állam egyoldalú kikiáltásának esetére a területek teljes megszállásával fenyegetőzött.
- Az intifáda kirobbantása előtti időszak történéseinek elemzése arra enged következtetni, hogy nem spontán népfelkelésről van szó, hanem a palesztin vezetés tudatos felkészüléséről a függetlenség és az önálló állam kikiáltására. Ezt jelzi a palesztin propagandában jelentkező erőteljes Izrael-ellenes uszítás, az erőszakra történő felhívás, a nyári gyerektáborok megszervezése (ahol a fiatalokat katonai kiképzésben részesítették), a palesztin rendőrség létszámának felduzzasztása jóval az oslói megállapodásban engedélyezett létszám fölé, az illegálisan kint lévő fegyverek engedélyezése, valamint nagyobb hatékonyságú fegyverek (például kézi páncéltörő gránátvetők, kézi légvédelmi rakéták) és lőszerkészletek felhalmozása.
- Az izraeli haderő 2000 tavaszán történt libanoni kivonásából a palesztin vezetés azt a következtetést vonta le, hogy erőszakkal elérhető az izraeli megszállás megszüntetése.
- 2000. szeptember 28-án Saron akkori Likud pártvezető provokatív látogatása a Jeruzsálem-i Templom-hegyen kétségkívül hozzájárult az intifáda kirobbanásához, de nem ez volt az egyedüli ok az erőszakhullám elindulásához.

1.6. Az első és a második intifáda összehasonlítása

Az 1987 és 1993 között lezajlott első, és a 2000-ben kezdődött második intifáda között lényeges különbségek vannak. Bár értekezésemben főleg a második intifádával foglalkozom, mégis fontosnak tartom elemezni a két intifáda közötti eltéréseket. Ezek az alábbiak:

- Az első intifáda a szó igazi értelmében népfelkelés volt, alulról jövő kezdeményezés, polgári elégedetlenség az izraeli megszállással szemben. 1987-ben a PH még nem létezett, így nem állt rendelkezésre olyan szervezet, amely az ellenállás élére állhatott volna. Alapvető különbségek voltak az alkalmazott módszerekben, szervezetekben, fegyverzetben. Az első intifádban főleg fiatalok (sokszor gyerekek) vettek részt, akik kövekkel támadták az izraeli katonákat, előfordultak izraeli katonák és telepések elleni fegyveres támadások, de lényegesen alacsonyabb számban, mint a második intifáda idején. Az izraeli katonai reagálás könnygáz, gumilövedék, hanggránát és kézfegyverek alkalmazását foglalta magában.

A második intifádát egyértelműen felülről szervezték, amelyben részt vettek tizenévesek, – különösen az elején – de rövidesen csatlakoztak a militáns fegyveres szervezetek is. A módszerek, az alkalmazott eszközök egyre inkább az eskalálódás irányába mutattak és a népfelkelés több évig tartó alacsony intenzitású konfliktussá, aszimmetrikus küzdelemmé változott. Az izraeli reagálás is módosult, a konfliktus kiszélesedésével a katonai módszerek széles skáláját alkalmazták. Az első intifáda bizonyította, hogy Izrael nem képes a palesztin területek irányítására. A hatéves konfliktus végére mindkét fél politikailag kimerült, ami elősegítette a tárgyalások beindítását. A békefolyamattal és ennek során a területek palesztin kézbe való adásával felgyorsultak a palesztin nemzeti törekvések, amelyek elsősorban a saját állam létrehozására irányultak. A nemzeti törekvések így politikai folyamatot generáltak, amelynek egyenes következménye volt egymás kölcsönös elismerése. Az oslói folyamat alatt kirobbant második intifáda politikai körülményei teljesen mások voltak, mint 1987-ben. A PH a palesztin nép törvényes képviselőjeként működött, Arafat gázai rezidenciájában élt, ellenőrzése alatt volt a Gázai övezet és Ciszjordánia egy része és 40 000 fős rendőrséget állított fel, amely a nagyobb palesztin városokat önállóan ellenőrizte. Ettől függetlenül a palesztin elégedetlenség az izraeli megszállással – és ennek minden következményével – szemben nem csökkent, a PH-n belül egyes személyek – akik szembeálltak a PFSZ-szel is – a palesztin ügy erőszakos megoldására törekedtek. Egyetértek a második intifáda okainak kivizsgálására – Clinton volt elnök javaslatára – létrehozott Mitchell bizottság megállapításával, amely szerint „sem a Templomhegyen történt izraeli provokáció, sem pedig a PH Camp David-i megállapodás utáni erőszak alkalmazására vonatkozó döntése nem volt egyedüli oka a második intifáda kitörésének”³⁸. Egyértelműnek tűnik, hogy az intifádát a PH elhatározására és irányítása alatt robbantották ki.

- Az első intifádát az izraeli nemzetbiztonsági szolgálatok nem jelezték előre, ezért az állami vezetés úgy értékelte, hogy az könnyen és gyorsan kezelhető. A másodikat azonban az izraeli hírszerző szolgálatok előre jelezték, jóllehet a kitörés pontos idejét nem tudták. Nem rendelkeztek előrejelzéssel arra vonatkozóan sem, hogy milyen szinten jelentkezik az intifáda és főleg hová fejlődik.

³⁸ Forrás: Center for Strategic and International Studies (CSIS) Anthony H. Cordesman: Israel Versus Palestinians July, 2001. 180. oldal

Következésképpen megállapítható, hogy a zavargások kitörése stratégiaileg nem, taktikailag viszont meglepetésként érte az izraeli hatóságokat.

- Az első népfelkelés polarizálta az izraeli társadalmat. Erősítette azoknak a táborát, akik békét akartak a palesztinokkal. Ezzel ellentétben a második intifáda azok táborát erősítette, akik nem látnak megegyezést a palesztinokkal. 2003-ban készült izraeli közvélemény-kutatási eredmények azt jelezték, hogy az izraeli lakosság többsége helyesnek tartja a haderő fellépését, a megkérdezettek 65%-a Arafat hatalomból való távozásáig minden tárgyalás felfüggesztését tartotta kívánatosnak.
- Eltérő volt a két intifáda nemzetközi megítélése is. Az első idején a nemzetközi közvélemény alapvetően Izraelt ítélte el, míg a második intifáda idején a megítélés többször módosult. Eleinte többször hibáztatták Arafatot a Camp David-i történelmi lehetőségek elmulasztásáért és elismerték a Barak kormány megállapodás érdekében tett erőfeszítéseit, vagy mindkét felet hibáztatták a lehetőségek elmulasztásáért. Később a túlzott erő alkalmazása miatt többször érte bírálat az izraeli vezetést, majd amikor a palesztin öngyilkos merényletek száma nőtt, a nemzetközi közösség is többnyire elfogadta az izraeli fellépés jogosságát.

1.7. Következtetések

- **Palesztina 1947-es megosztása mindkét nép számára lehetővé tette volna államuk megalakítását, de ezzel a lehetőséggel csak Izrael élt. Az izraeli államalapítási szándék a cionizmus kialakulásától határozott törekvésként jelentkezett. Izrael Állam a megalakulásától kezdve, több háborús tapasztalat alapján dolgozta ki katonai doktrínáját, amelyet mindig elsődleges szempontnak tekintett a haderő szervezése és működtetése során. Izrael alapvető nemzetbiztonsági érdekeiben olyan követelmények fogalmazódnak meg, amelyek egy esetleges palesztin állam megalakítását – és főleg működését – csak igen korlátozott keretek között teszik lehetővé.**
- **A palesztin államalapítási törekvések Palesztina megosztását követően nem jelentkezhetek, mert a palesztinok által lakott területek folyamatosan külföldi (egyiptomi, jordán és izraeli) fennhatóság alatt álltak. A palesztin szélsőséges szervezetek által alkalmazott módszerek sem a régió, sem a nemzetközi közösség rokonszenvét nem nyerték el.**

- A nemzetközi körülmények megváltozásának köszönhetően létrejött madridi békefolyamattal lehetőség nyílt a palesztinok és izraeliek közötti viszony békés rendezésére. Az aláírt megállapodásokat azonban valójában egyik fél sem tartotta be. Az izraeliek az ideiglenes megállapodásokat erőltették anélkül, hogy meghatározták volna a végcélt. A tárgyalások eredményeinek elemzéséből az a következtetésem, hogy valójában Izrael nem szándékozik működőképes államot biztosítani a palesztinoknak. Az izraeli telepek bővítése a békefolyamat idején is folyamatos volt.
- A PH a tárgyalások során nem tudta érvényesíteni nemzeti érdekeit. Belső berendezkedése még arab normák szerint sem nevezhető demokratikusnak, a szélsőséges szervezetek megfékezésére pedig képtelen volt. A PH demokratizálása a szervezet teljes megváltoztatását követeli meg, ami elképzelhetetlen mélyreható gazdasági változások, a korrupció felszámolása, a palesztin biztonsági szolgálatok teljes átszervezése és az oktatási rendszer átfogó átalakítása nélkül. Arafat elnöksége alatt a PH átalakítására nem volt lehetőség. Egy esetleg létrejövő palesztin politikai struktúrában a Hamasz megfelelő helyet kell, hogy kapjon (hasonlóképpen, mint Libanonban a Hezbollah, amelynek képviselői vannak a parlamentben), ehhez viszont a Hamasznak is meg kell változnia.
- Az oslói folyamattal elindult palesztin–izraeli tárgyalások és a kidolgozott mechanizmusok nem bizonyultak reálisnak, és több, elemükben téves értékeléseken alapultak. Utólag igazolódott, hogy az ideiglenes megállapodások sorozata, a legfontosabb vitatott kérdések megkerülése, elhalasztása nem volt célravezető.
- Értékelésem szerint hiba volt, hogy nem született olyan megállapodás, amelynek eredményeképpen létrejöhetett volna a palesztin állam, és ezáltal a kétoldalú megbeszélések államközi tárgyalások rangjára emelkedhettek volna.

2. AZ INTIFÁDA NEMZETKÖZI KÖRNYEZETE, ANNAK HATÁSA A KONFLIKTUS ALAKULÁSÁRA, NEMZETKÖZI TÖREKVÉSEK AZ INTIFÁDA KEZELÉSÉRE

2.1. Az arab társadalmak biztonságpolitikai helyzete

Az intifáda kialakulásában és kezelésében, ha nem is elsődleges, de mégis fontos szerepet játszottak a regionális és globális tényezők. A földrajzilag Marokkótól Iránig tartó Közel-Keleten számos instabilitási tényező mutatható ki, amelyek az arab-izraeli konfliktus, az iszlám fundamentalizmus és radikalizmus, a terrorizmus, a tömegpusztító fegyverek proliferációja, a korrupció, a vízhiány, a demokrácia hiánya és emberi jogi problémák formájában nyilvánulnak meg. Az elmúlt évtized eseményei közül a térségre a legnagyobb hatást a Szovjetunió felbomlása és a hidegháború befejezése gyakorolta. A Szovjetunió a Közel-Kelet legnagyobb fegyverszállítója volt. A Szovjetunió felbomlása átrendezte a fegyverkezési versenyt a térségben. A Szovjetunió képzési lehetőséget is biztosított számos arab – köztük palesztin – fiatal részére is. Radikális arab országok ma már nem számíthatnak arra, hogy Oroszország konfliktus esetén segítségükre siet. Bár Oroszország ma is igyekszik minél több fegyvert juttatni az arab államoknak, ez azonban piaci alapokon és szinte kizárólag készpénz ellenében történik.

Az 1978-as Camp David-i megállapodást követő 1979-es izraeli-egyiptomi békeszerződést nem minden arab ország fogadta lelkesedéssel. Az arab világ a békeszerződéssel elveszítette Egyiptom támogatását esetleges Izrael elleni háborúhoz. Az 1991-es Öbölháborút követően az arab-izraeli békefolyamat eredményeképpen kétoldalú kapcsolatok alakultak ki Izrael, Jordánia, a palesztinok, Libanon és Szíria között. 1992-ben multilaterális megbeszélések kezdődtek Izrael, a palesztinok és 13 arab ország között a regionális biztonság megteremtése érdekében. A legnagyobb eredmény kétségkívül az 1993 szeptemberében aláírt oslói megállapodás Izrael és a palesztinok között, majd az 1994 novemberében megkötött jordán-izraeli békeszerződés volt. A jordán-izraeli békeszerződéssel Izrael növelte keleti határainak biztonságát, ezzel megszűnt az Izrael ellen indított kétfrontos háború lehetősége.

Az Izrael elleni esetleges közös arab támadás lehetőségét csökkentik az arab világban tapasztalható érdekellentétek is. 1990-ben első alkalommal fordult elő, hogy egy arab ország másik arab országot támadott meg (Irak Kuvaitot). 1991-ben arab koalíció jött létre Irak ellen, amelyben részt vett Egyiptom, Szíria, Szaúd-Arábia, és bizonyos mértékben támogatta Jordánia, a Palesztin Felszabadítási Szervezet, Jemen és Szudán is. Az arab országokat megosztotta Izrael és Jordánia békeszerződése is. Rivalizálás folyik a PH és Szíria, Szíria és

Egyiptom között. Szíria nem szeretné, ha a PH és Izrael úgy kötne megállapodást, hogy Szíria ne kapná vissza a Golán-fennsíkot, ugyanakkor Szíria csak akkor hajlandó béketárgyalást kezdeni Izraellel, ha előbb visszakapja a fennsíkot. Szíria a béketárgyalást a palesztin-izraeli konfliktus rendezésétől is függővé teszi. Fentiek alapján meglehetősen nehéz arab egységről beszélni az intifáda megítélésének ügyében is.

Az arab országok számára Khomeini iszlám forradalma nagy kihívást jelentett. A kihívás a hagyományos arab-perzsa ellentét területén jelentkezett, illetve az iszlám radikális ágának terjedése kérdéssé tette néhány arab ország politikai rendszerének stabilitását.

Szíria nem fogadta el Libanont független országgént. Dél-Jemen 1994-ben megszűnt független országgént működni, erőszakkal „egyesült” szomszédjával, Észak-Jemennel. Az arab társadalmak Izrael létét általában nem fogadják el. A jordán-izraeli békeszerződést még Jordániában is csak a „király békéjének” nevezik. Izrael és Szíria között még nem kerültek rögzítésre a határok sem.

Az arab-izraeli megbékélés ellen ható tényező az iszlám radikalizmus, amely elsősorban Egyiptomban, Jordániában és a palesztin területeken jelentkezik. Az iszlám szélsőségesek bármilyen megbékélést elleneznek Izraellel. Az iszlám radikalizmus fő támogatójának számít Irán és Szudán. Ha az iszlám radikálisok hatalomra kerülnének bármelyik Izraellel szomszédos országban – de különösen Egyiptomban vagy Jordániában – akkor jelentős mértékben megváltozna a térség stabilitása.

A 2003-ban Irak ellen indított koalíciós hadművelet és ennek eredményeképpen Irak politikai átrendeződése tovább csökkentette egy Izrael ellen indított helyi háború lehetőségét. Szaddám Huszein bukásával a palesztin radikális szervezetek és a PH elveszítették egyik legfőbb támogatójukat.

A Közel-Keleten az erő alkalmazása még mindig elfogadott és a külpolitika eszközének számít. Politikai színezettől függetlenül szinte minden párt egyetért abban, hogy a szomszédokkal való kapcsolat végső garanciája a haderő. A fegyveres béke jellemzi az arabközi kapcsolatokat is. Egyetlen arab állam sem tételezi fel, hogy határai biztonságosak, mindenki gyanakszik a másakra. Mindez jelentős akadályt képez a regionális biztonsági együttműködési formák kialakulásában.

Az arab országok legnagyobb, tartós problémája demográfiai jellegű. ENSZ-adatok szerint 1950-ben az arab országok lakosságának létszáma 112 millió volt. 1980-ban ez a szám 280 millióra nőtt, 1990-ben 334 millió, 2000-ben pedig meghaladta a 415 milliót. Ez azt jelenti, hogy fél évszázad alatt a lakosság lélekszáma csaknem négyszeresére

emelkedett. Az ENSZ becslése szerint 2010-re 501 millió, 2020-ra 591 millió, 2050-re 833 millió lakossal számolhatunk a térségben. A térség lakosságának növekedési aránya kétszerese a kelet-ázsiai és négyszerese a fejlett országokénak³⁹.

A fő destabilizáló tényező azonban a nagy létszámú lakosságon belül nem is az öregedés, hanem a fiatalok magas aránya. Az ezredfordulóra a fiatal, munkaképes réteg létszáma ötszörösére nőtt az 1970-es adatokhoz viszonyítva. 2000 és 2020 között a munkaképes lakosság létszáma 186 millióról 307 millióra, 2040-re pedig várhatóan 405 millióra fog növekedni. Az előttünk álló tíz évben a munkaerőpiacra belépő fiatalok száma évente 3%-kal fog növekedni⁴⁰.

A fiatalok létszámának robbanásszerű növekedése együtt jár a munkanélküliség növekedésével. A munkanélküliségről nem állnak rendelkezésre hiteles adatok. Becslések szerint a fiatal munkanélküliek aránya 25% körüli.

Az olajárak csökkenése miatt az olajexportból származó jövedelem 1980 és 2000 között 24%-kal csökkent. A szaúd-arábiai energiaügyi minisztérium adatai szerint 1980-ban az egy főre jutó nyersolajexport 23 dollár volt, 2001-ben pedig 2,6 dollár.

A közel-keleti államok ugyanakkor évente 52 milliárd dollárt költenek fegyverekre és 2,4 millió embert tartanak fegyverben. A GDP 8%-át, a kormánykiadások 23%-át fordítják hadikiadásokra⁴¹ (összehasonlításképpen, az európai NATO-országoknál a GDP 1,9-2,4%-át fordítják hadikiadásokra)⁴².

A kormányok számára egyre nagyobb nehézséget jelent a lakosság élelmiszerral történő ellátása, az egyre csökkenő vízkészletek pótlása és az elsivatagosodás. Világbanki adatok alapján az arab országokban 1980 és 1990 között a gazdasági növekedés éves átlaga 0,3% volt, 1990 és 2000 között 0,9%, de ez főleg a kézműipari termékek exportra történő előállításából adódik.

A globális kommunikáció eszközei (műholdas televízió, Internet, fax, videó) a térségben is jelen vannak, de valamennyi állami ellenőrzés alatt áll. Az oktatás a verbalitáson alapul, a lelkekre pedig a legnagyobb hatást az iszlám vallás gyakorolja. A Nyugat és az arab világ közötti különbségeket, a demográfiai, a gazdasági és a szociális problémákat csak a rendszerváltozás és a politikai pluralizmus tudná megoldani. A regionális együttműködés az arab világban nem lehet a gazdaság hajtóereje addig, ameddig a térség fejletlen marad.

³⁹ Forrás: The Military Balance 2003-2004. 273. oldal.

⁴⁰ Forrás: uo.

⁴¹ Forrás: The Military Balance 2003-2004. 275. oldal.

⁴² Forrás: ua. 245. oldal.

Ebből adódóan a Nyugattal való gazdasági együttműködés egy darabig még bilaterális marad, a külföldi segélyekre pedig hosszú ideig szükség lesz.

Még a legsikeresebb arab országoknak is szembe kell nézniük a konzervatív erőkkel és a vallási radikalizmussal. Szinte valamennyi országban jelen van a terrorizmus és egyes országokban (Algéria, Egyiptom, Libanon, Jemen) polgárháborúk is dúltak.

A Nyugat és a Közel-Kelet, de főleg az észak-afrikai országok között komoly súrlódási pont a migráció. A nyugat-európai országokba évente 100 ezer arab emigrál, az alacsony népszaporulat miatt ugyanakkor még legalább 20 évig szükség is van rájuk. Az emigránsok kezelése, beilleszkedése számtalan egyéb problémát vet fel.

Az iraki helyzet és a palesztin-izraeli konfliktus nemcsak közvetve, hanem közvetlenül is befolyásolja a térség biztonsági helyzetét, ezért megfelelő garanciák hiányában az extrémizmus további erősödésével lehet számolni. Távlati biztonsági kockázatok közé tartozik a térség tagállamainak Iránnal fennálló kapcsolatrendszere és az állandó vízhiány. Komoly kockázati tényező a lokális és a regionális terrorfenyegetettség, amelynek alapját a helyi iszlám radikális szervezetek jelentik, de egyre markánsabban jelentkeznek azok összefonódása a nemzetközi terrorizmussal. A térségbeli biztonsági kockázatok növekedéséhez hozzájárulnak az Egyesült Államok politikai és katonai vezetése által elkövetett stratégiai és tervezési hibák, az iraki kábítószer-forgalom 50%-os emelkedése, valamint az Irak kapcsán megnőtt illegális fegyverkereskedelem és a bűnöző csoportok megjelenése.

2.2. A katonai erőviszonyok alakulása és azok fejlődési tendenciái a térségben

A 90-es évektől kezdve a térség haderőinek fejlesztésére jelentős hatást gyakorolt a viszonylag alacsony olajár. 1992 és 1998 között egy hordó olaj ára 18,1 dollár volt, ami 1974 és 1980 között 31,5 dollár körül mozgott. Az alacsony olajár akadályozta meg többek között Szíria fegyverbeszerzési törekvéseit, hiszen Szaúd-Arábia és az Öböl-államok ezt nem finanszírozták. Az alacsony olajárak csökkentették annak a lehetőségét, hogy az arab országok az olajat „politikai fegyverként” használják. Jóllehet a mai olajárak már közel járnak, esetenként meg is haladják az 50 dollárt, ez kétségkívül összefügg az iraki konfliktussal. Az arab és iszlám országok évtizedek óta megosztottak az olajembargóval kapcsolatban, elsősorban saját érdekeiket nézik, ezért nem várható kollektív döntéshozatal az olajembargóról. Az „olajfegyver” bevetése elmaradásának az is oka, hogy a keresletet meghaladja a kínálat⁴³.

⁴³ Forrás: www.ecostat.hu/kiadvanyok/mikroszkop/49.html

Összefüggés mutatható ki a Közel-Kelet politikai és stratégiai fejleményei, valamint a fegyveres erők fejlesztése és szervezése között. A 90-es évek békefolyamatának hatására Izrael, Jordánia és Szíria jelentősen visszafogta fegyveres erői fejlesztésének ütemét. Az 1991-es Öbölháború az Öböl-menti országok haderőinek nagyobb fejlesztését vonta maga után. Kivételt képezett Irak, de ennek oka a nemzetközi szankciók bevezetése volt. A háborúban legyőzötték célja a katonai képességek növelése, míg a győztesek az előnyük megtartására törekednek.

A politikai és a katonai változások hatással voltak a fegyverkezési programokra is. Izraelt például pozitívan érintette a békefolyamat, amely csökkentette a szembenállást azokkal az országokkal, amelyekkel békeszerződést írt alá. Ugyanakkor azokkal az országokkal szemben, amelyekkel Izrael ellenséges viszonyban áll, jelentős anyagi forrásokat fordított a katonai képességek kialakítására. Ennek lett a következménye a nagyhatósugarú repülőgépek beszerzése (F-15I), a műholdas hírszerző képesség megteremtése, a korai riasztó rendszerek kiépítése (elsősorban a Golán-fennsíkon), illetve védelmi képességek kialakítása a nagy hatótávolságú rakétafegyverek ellen (Arrow-2 rakétaelhárító-rakéta rendszer).

Az Öböl-menti országok folyamatosan fejlesztették fegyveres erőiket, ennek következtében minőségi fölénybe kerültek a térség két nagy államával, Irakkal és Iránnal szemben. Az Öböl-menti országok védelmi képességét nagymértékben növeli az Egyesült Államokkal kialakított jó kapcsolatuk is (például Katarban az Egyesült Államok a térség egyik legnagyobb katonai bázisát hozta létre). A térség legnagyobb fegyverszállítója az Egyesült Államok, fegyvereladásának több mint 50%-a ide irányul. Az egyes országok fegyverbeszerzési lehetőségét lényegesen befolyásolja, hogy az adott ország kap-e amerikai segélyt.

Az Öbölháború után a térség országai katonai fejlesztésének legfőbb iránya a hadműveleti és a hadászati rakéták, valamint a tömegpusztító fegyverek kombinációja, amellyel a nyugati országok hagyományos fegyveres erői és a saját erők közötti szakadékot kívánják áthidalni. Vannak olyan államok, amelyek céljukat korszerű szenzortechnológiával, precíziós fegyverek vásárlásával, C4I⁴⁴ rendszerekkel, hatékonyabb katonai szervezetekkel próbálják elérni, de az általános katonai gondolkodás és az ennek megfelelő fejlesztés inkább az aszimmetrikus hadviselési képességek megteremtése irányába mutat. **Ebből adódóan Szövetségünk és hazánk számára a legnagyobb kockázatot a térségből kiinduló aszimmetrikus fenyegetések, ezen belül is a terrorizmus és a tömegpusztító fegyverek elterjedése jelenti.**

⁴⁴ Vezetés, irányítás, híradás, számítástechnika, hírszerzés.

A térség erőviszonyainak elemzése szempontjából azonban nem a mennyiségi, hanem a minőségi fejlesztésnek van jelentősége. A minőségi oldalt vizsgálva egyértelműen megállapítható, hogy Izrael és az arab országok haditechnikai színvonala és harckészültsége között akkora a különbség, hogy egyetlen arab országnak (vagy több arab ország összefogásának) sincs esélye arra, hogy hagyományos eszközökkel háborút nyerjen az izraeli haderő ellen. Csak a környező országok katonai fejlesztéseit elemezve is megállapítható, hogy Egyiptom, Szíria és Jordánia együttvéve sem rendelkezik olyan hagyományos támadó képességgel, amit Izrael ne tudna elhárítani. (A térség katonai erőviszonyait a függelék 4-12. oldalain látható ábrák és térképek szemléltetik). Az erőviszonyokat azonban ma már nem a hagyományos eszközök mennyisége, hanem a rakétafegyverek és azok tömegpusztító eszközökkel való ellátottsága határozza meg. Erről az oldalról vizsgálva elsősorban Izrael kis mérete, valamint a stratégiai mélység hiánya jogos aggodalmakra ad okot az ország vezetésének. Az elrettentést biztosító képesség (atomeszközök, komoly támadó képességgel rendelkező légiere, hadműveleti rakéták, rakétaelhárító rakéta rendszerek, tengeralattjárók és nem utolsósorban hatékony felderítés, illetve az Egyesült Államokkal fennálló stratégiai partnerség) komoly visszatartó erő bármely arab vagy iszlám ország számára. A közel-keleti országok haderőinek a 70-es években elkezdődött korszerűsítése ma is tart. A korszerű fegyverekkel történő ellátásban meghatározó szerepe van az Egyesült Államoknak, a fegyverszállítás ugyanakkor lehetőséget nyújt függőségi viszony kialakítására is. Az izraeli katonai képességek folyamatos erősödése pedig nemcsak veszélyeztetettségi érzést kelt az arab országokban, hanem indokoltá teszi az arab államok hadereinek fejlesztését is.

Az izraeli képességek elemzése során nem hagyható figyelmen kívül az atomeszközök megléte, amely komoly elrettentő erőt képvisel az arab országok irányában, hiszen Izrael a térség egyedüli atomhatalma. (Az izraeli ballisztikus rakéták hatótávolságát a függelék 12. oldalán található 3. számú vázlat szemlélteti). Az arab országok reagálása az izraeli atomfegyverekkel kapcsolatban kettős. Egyrészt igyekeznek nemzetközi fórumokon elérni, hogy Izrael semmisítse meg eszközeit, másrészt néhány ország atom, vagy más tömegpusztító fegyver megszerzésére törekszik. Véleményem szerint egy méltányos arab-izraeli megállapodásból az izraeli atomeszközök kérdésköre nem hagyható ki.

2.3. Az Egyesült Államok erőfeszítései az intifáda kezelésére

(Izrael és az Egyesült Államok stratégiai szövetsége, az intifáda hatása a PH és az Egyesült Államok viszonyára)

Az Egyesült Államok az egyetlen szuperhatalom, amely a Közel-Keleten meghatározó szerepet játszik. Tevékenysége elsősorban a Perzsa (Arab)-öbölben, illetve a palesztin-izraeli békefolyamatban érzékelhető markánsan. Az Egyesült Államok a Közel-Keleten a 60-as évektől kezdve van jelen. Jóllehet a különböző kormányok eltérő politikát folytattak, szerepe a térség stabilizációjában meghatározó, különösen, ha a madridi konferenciától (1991) eltelt időszakot vizsgáljuk. Washington befolyását elsősorban katonai és gazdasági segélyekkel támasztja alá. Az Egyesült Államoktól a legnagyobb katonai és gazdasági segínyt Izrael kapja (évi 3 milliárd dollár), ezt követi Egyiptom (évi 2 milliárd dollár) és Jordánia (évi 1 milliárd dollár). Az Egyesült Államok és Izrael között létrejött stratégiai együttműködés kiemelkedő fontosságú a térségben. A kapcsolatok erősödése irreálissá tette az arab országok számára, hogy Izraelt katonailag megsemmisítsék. Fontos biztonságpolitikai tényező az Egyesült Államok és Egyiptom különleges kapcsolata, különösen akkor, ha figyelembe vesszük, hogy Egyiptom az arab világ vezető hatalma. Irak és Irán viszont ellenségekké váltak Washington számára. Az Egyesült Államok gazdasági szankciókkal is sújtotta mindkét államot, illetve megdöntötte Szaddám Huszein rendszerét.

2001. szeptember 11-e után az Egyesült Államok közel-keleti politikájában még inkább érvényesül a térség országainak differenciált értékelése a terrorizmus elleni harc támogatásának függvényében. A régió országai ennek megfelelően feloszthatók Amerika-barát országokra: Egyiptom, Jordánia és Szaúd-Arábia (bár az utóbbi kapcsán egyre több kétely merül fel), Amerika-ellenes országokra: Irán, Szíria, míg a többi ország inkább semleges politikát folytat az Egyesült Államok irányában⁴⁵. A palesztinokat hivatalosan képviselő szervezettel, a PH-val az intifáda miatt az Egyesült Államok nem szakította meg kapcsolatait, de kétségkívül alacsony szinten tartotta.

Az Egyesült Államok létfontosságú érdeke a térségben Izrael Állam fennmaradása, a nyugati világ energia-ellátásának folyamatos biztosítása, valamint az, hogy egyetlen állam se juthasson tömegpusztító fegyver birtokába⁴⁶. Kiemelkedően fontos érdeke, hogy ne jöjjön létre ellenséges regionális hatalom, folytatódjék a közel-keleti békefolyamat,

⁴⁵ Forrás: Eytan Gilboa: Will the US change policy toward the conflict (BESA Center for Strategic Studies kiadványa 2004. 01. 05.)

⁴⁶ Forrás: www.nixoncenter.org/publication/monographs/nationalinterest.htm.

valamint biztosított legyen a térség Nyugat-barát arab rendszereinek fennmaradása. Mindezek alapvetően meghatározzák a palesztinok és Izrael irányában folytatott amerikai politikát.

Az Egyesült Államok szerepe az izraeli-palesztin békefolyamatban különböző intenzitással ugyan, de mindig meghatározó jelentőségű volt és minden valószínűség szerint a jövőben is az marad. Clinton volt elnök Albright külügyminiszterrel együtt személyesen is igen aktívan vett részt a tárgyalásokon és nem rajtuk múlt, hogy Camp Davidben nem sikerült aláírni a palesztin-izraeli megállapodást. Úgy vélem nem alaptalan megállapítás, hogy a Clinton adminisztráció nagyobb erőfeszítéseket tett a béke érdekében, mint az izraeli és a palesztin vezetés együttesen. A Clinton adminisztráció hibájaként róható fel ugyanakkor, hogy minden áron erőltették a megállapodást és nem tárták fel azokat a részleteket, amelyek miatt később megbuktak a tárgyalások.

Az Egyesült Államok térségben játszott szerepén túl igen fontos az Izraelhez fűződő stratégiai kapcsolat. A két állam által aláírt politikai, gazdasági és katonai megállapodások megbízhatóan garantálják Izrael biztonságát. A két ország kapcsolatában meghatározó szerepet játszik az Egyesült Államokban, különös tekintettel a Szenátusban és a Képviselőházban működő zsidó lobbis. Egyetértek Rostoványi Zsolt professzor azon megállapításával, hogy az Egyesült Államok esetében helyesebb „Izrael lobbiról” és nem zsidó lobbiról beszélni, hiszen az Izrael lobbis szélesebb kategória és nem csak a zsidó lakosságot foglalja magában, kiterjed a hadiipari komplexumra is. Figyelemre méltó az is, hogy az amerikai zsidóság lélekszáma 5,5-6 millió körüli, amely durván megegyezik Izrael összlakosságával⁴⁷.

Bush elnök palesztin-izraeli kapcsolatokhoz való hozzáállása gyökeresen eltér Clintonétól. Bush már az első elnökválasztási küzdelme során kijelentette, hogy az új adminisztráció elsődleges célpontja a Közel-Keleten a Perzsa (Arab)-öböl térsége, nevezetesen Irak, az elnök pedig nem kívánt közvetítő szerepet játszani a palesztinok és az izraeliek között.

2001. szeptember 11-e új irányt adott az Egyesült Államok külpolitikájának, ezen belül elsősorban közel-keleti politikájának. Az Egyesült Államok és az egyes országok viszonyát ettől kezdve az határozza meg, hogyan támogatják a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelmet. A terrorizmus elleni háború meghirdetése után úgy tűnt, hogy az arab országok támogatása nélkül ez a harc nem lehet sikeres. Az arab országok szinte kivétel nélkül jelezték, hogy készek az Egyesült Államokkal az őket is veszélyeztető terrorizmussal szemben

⁴⁷ Forrás: Rostoványi Zsolt: Az iszlám világ és a Nyugat Korvina kiadó 225. oldal 2004 ISBN 963 13 5317 6.

összefogni. Az afganisztáni háború kezdeti sikerei után a Bush adminisztráció Szaddám Huszein iraki rendszere ellen fordult. Az Irak elleni koalíció létrehozásában azonban az arab országok katonai erővel nem vettek részt. Ebben fontos szerepet játszott a palesztin-izraeli konfliktus megoldatlansága és a harcok intenzitásának növekedése is. A palesztin területek teljes katonai megszállása, a dzsenini menekülttáborban elkövetett izraeli atrocitások, Arafat teljes elszigetelése világszerte komoly bírálatokat váltott ki. Az Egyesült Államok szerepe az intifáda kezelésében azért is kiemelkedő jelentőségű, mert szinte kizárólag az amerikai adminisztráció képes az izraeli vezetésre hatást gyakorolni.

Az IDF „Védelmi Pajzs” műveletének kezdetétől (2002 tavasza) az intifáda amerikai megítélését két tényező határozta meg:

- a) Bush elnök személyes véleménye a konfliktusban részt vevő felek vezetőiről: Saron a „béke embere”, aki a terrorizmus ellen harcol, míg Arafat a „megbízhatatlan”, akiben csalódott, mert nem tudja, vagy nem akarja megfékezni a terrorizmust. Arafat negatív megítéléséhez kétségkívül hozzájárult 2002. január 25-én a Karine-A fegyverszállító hajó elfogása⁴⁸. Az izraeli vezetés retorikájában megjelent az „Arafat a béke akadály” kifejezés, amit az amerikai vezetés minden kritika nélkül azonnal átvett. Az amerikai erők tálib-ellenes akciói Saronban az „Arafat a mi bin Ladenünk” kifejezést fogalmazták meg. Az amerikai vezetés is támogatta azt az izraeli elképzelést, hogy a palesztinoknak új vezető(k)re van szükségük. Arafat ramállahi központjának körülvétele volt az első próbálkozás az elnök eltávolítására, ez a gondolat több alkalommal tetten öltött az izraeli vezetésben. Az amerikai adminisztráció közbelépése akadályozta meg Izraelt abban, hogy Arafatot erőszakkal eltávolítsák. Az amerikai vezetés felismerte, hogy Arafat nemcsak a PH vezetője, hanem a palesztin nép szimbóluma is volt és az elszigetelésére tett lépések még inkább erősítették pozícióját. A palesztin miniszterelnöki funkció létrehozása újabb ellentétet szült, ugyanis Arafattal sem az amerikai, sem az izraeli vezetés nem volt hajlandó tárgyalni, ugyanakkor a külső nyomásra létrehozott miniszterelnöki pozíciót is mindig Arafat embere töltötte be.
- b) Az amerikai vezetésben egyre inkább megfogalmazódott az egymás mellett békében és biztonságban élő két állam elképzelése, ami később az „útiterven” is megerősítésre került (az útiterv részleteivel későbbi fejezetben foglalkozom).

⁴⁸ Forrás: N. Rózsa Erzsébet: A palesztin–izraeli válság. Külügyi Szemle 2003. tél, 66. oldal.

Bush az útitervvel személyesen is elkötelezte magát a palesztin-izraeli konfliktus rendezése mellett. Az elnök az útiterv kihirdetése során is felszólította a palesztinokat új vezetők megválasztására, ami jelzi az izraeli javaslatok elfogadását.

A „Védelmi Pajzs” műveletet követő Izrael melletti – időnként indokolatlan – amerikai kiállítás komoly károkat okozott az Egyesült Államok megítélésében nemcsak a Közel-Keleten, hanem azon kívül is.

Az Egyesült Államok adminisztrációja számára a palesztin-izraeli konfliktus megoldásra váró problémái közül két tényező különösen nagy gondot okoz: Jeruzsálem státusának kérdése és a menekültek ügye. Bush elnök már a 2000-ben tartott választási kampányában ígéretet tett arra, hogy megválasztása esetén az amerikai nagykövetséget Tel-Avivból Jeruzsálembe költözteti. Ezzel de facto elismerte volna Izrael teljes jogát Jeruzsálem felett, a költözésre azonban még nem került sor. (Megjegyzés: az Egyesült Államok tel-avivi nagykövetsége csak Izrael felé képviseli az adminisztrációt, a PH irányában az Egyesült Államok jeruzsálemi főkonzulátusa az illetékes).

Az amerikai kettős mércét mutató politika másik igen kényes megnyilvánulása az izraeli telepek amerikai kezelése. Ebben nem utolsó sorban az is szerepet játszik, hogy a telepések között sok az amerikai vallásos zsidó, akik nem akarják feladni jogszerűtlenül (az ENSZ BT 242. számú határozatával ellentétben az izraeli telepek létrehozása az 1967-ben megszállt területeken) szerzett lakóhelyüket. Az útitervben fogadta el az Egyesült Államok először azt, hogy a telepek építésének folytatását azonnal be kell szüntetni. A telepek bővítése a leendő palesztin állam létrehozását akadályozza meg, hiszen azt a területet veszik el, amelyen létrejöhetne a palesztin állam. Ehhez kapcsolódik a biztonsági védőrendszer, a fal építése, amelynek támogatása az Egyesült Államok számára komoly dilemmát okoz. Jóllehet Izrael biztonsága és védelme a „terroristákkal” szemben amerikai megfogalmazás szerint is Izrael jogos igénye, de csak nagyjából követi az 1967-es zöld vonalat és további jelentős területeket vesz el az útitervben felvázolt palesztin állam területéből⁴⁹. Bush elnök egyetlen feltételt támasztott Izraellel szemben, nevezetesen azt, hogy a leendő palesztin állam rendelkezzen összefüggő területtel. Ezt a követelményt a fal megépítése lehetetlenné teszi.

Az Egyesült Államok tehát – tanulva a tapasztalatokból – elkötelezte magát a palesztin-izraeli konfliktusban való közvetítés mellett. Ennek során azonban oly mértékben állt Izrael oldalára, ami megkérdőjelezi hitelességét az arab világban.

⁴⁹ A zöld vonal gyakorlatilag az 1967-es határokat jelenti.

Az Egyesült Államok térségbeli szerepének növekedését jelzi a Szélesebb Közel-Kelet elnevezésű stratégia elindítása, amely komoly kritikát váltott ki nemcsak az érintett, hanem az EU országokban is. A Marokkótól Pakisztánig terjedő térségben, az Egyesült Államok a terrorizmus elleni harcon a „demokrácia” exportját érti, amely gyakran egyoldalú érdekvédekezésben és Izrael támogatásában nyilvánul meg. Ezzel szemben az EU – amint azt a 2004. június 20-án Írországbán megrendezett EU-Egyesült Államok csúcstalálkozón is kifejtette – a térség támogatását a multilaterális együttműködésben, a partneri kapcsolatok kiépítésében és az intézményesített párbeszédben látja. Ma még az említett stratégia megvalósításának három igen komoly akadálya van: az iraki konfliktus, a palesztin-izraeli viszály és Irán hozzáállása az amerikai elképzelésekhez. Bár Bush elnök 2004-es megválasztása után négyéves távlatban beszélt a közel-keleti rendezésről, a palesztin államról, mozgásteret valójában csak két évig lesz, hiszen azt követően bénítóan hathat a választások közeledése, amelyen Bush már nem indulhat.

2.4. Az Európai Unió (EU) szerepe az intifáda kezelésében

Az EU Közel-Kelettel kapcsolatos stratégiájának alapját az Európa Tanács által jóváhagyott Európai Biztonsági Stratégia, illetve az EU és az arab világ kapcsolatáról az EU közel-keleti főképviseleje és a Bizottság által kidolgozott összefoglaló képezi. Az EU – a közel-keleti térség alatt a Barcelonai folyamat résztvevőit, a Perzsa (Arab)-öböl országokat, Iránt, Irakot és Jement érti – elfogadja az ENSZ BT 242. és 338. számú határozatát, amelyek a tárgyalásos rendezésre és a területet a békéért elv követésére hívnak fel. Az 1980-as velencei nyilatkozat kiemeli Izrael létezési jogát a nemzetközileg elismert és garantált határokon belül. A palesztin probléma igazságos rendezését tűzi ki célul, aláhúzza a palesztinok nemzeti önrendelkezési jogát. Az EU politikai rendezési elképzelései szerint Jeruzsálem státusza egyoldalúan nem változtatható meg, az ENSZ BT határozatokat követve pedig az arab területeken létesített izraeli településeket és a lakossági számarányok megváltoztatását illegálisnak, a nemzetközi joggal ellentétes lépésnek minősíti.

Az EU-mediterrán együttműködést a 15 EU-tagállam és 12 mediterrán ország külügyminisztereinek 1995. november 27-28-ai Barcelona-i kongresszusán intézményesítették. A Mediterrán-térség együttműködő államai: Marokkó, Algéria, Tunézia, Egyiptom, Izrael, Jordánia, Palesztin Hatóság, Libanon, Szíria, Törökország, Ciprus és Málta (Libia megfigyelőként vesz részt). Az együttműködés célja: közös euró-mediterrán térség létrehozása a béke és a stabilitás alapján, szabadkereskedelmi övezetek kialakítása, EU gazdasági támogatás megvalósítása (gazdasági és pénzügyi partnerség), továbbá humán kapcsolatok kialakítása és a kultúrák közelítése.

Biztonságpolitikai szempontból vizsgálva az EU-nak a Közel-Kelet kapcsán választ kell találnia az iraki háborút követő rendezés problémáira, a tömegpusztító eszközök proliferációjára, az izraeli-palesztin konfliktus megoldására, az arab országok politikai és gazdasági reformjainak sikertelenségére, valamint a politikai és vallási szélsőségek térnyerésére és ezek Európára gyakorolt hatására.

Az EU felismerte, hogy a közel-keleti problémák nemcsak biztonsági, migrációs, vagy gazdasági ügyként, hanem egymással szorosan összefüggő kérdésként nyilvánulnak meg.

A kérdésekre adandó válasz nem egyszerű, hiszen az európai érdekek is eltérőek, amit egyértelműen jeleznek az Egyesült Államok iraki terveivel kapcsolatos európai reagálások. Az sem hagyható azonban figyelmen kívül, hogy – az Egyesült Államokhoz képest – Európa katonai képességei szerények. Nem könnyű az európai érdekek érvényesítése azért sem, mert ütközni kell a csak amerikai közvetítést elfogadó keményvonalas izraeli vezetőkkel, a PH gyakran korrump vezetőivel, illetve autokratikus arab vezetőkkel. Az EU közvetítési kísérletei azonban nem lehetnek sikeresek, ha nem veszik figyelembe az izraeli biztonsági érdekeket és a palesztinok jogos igényeit.

A palesztin-izraeli konfliktus megoldása stratégiai prioritás az EU számára. A kérdés középpontba állítása nélkül kevés esély van a térséggel kapcsolatos problémák kezelésére, ugyanis az arab országok Európa (és az Egyesült Államok) hitelességét az általuk az alapproblémának tartott palesztin-izraeli konfliktushoz való hozzáálláson keresztül mérik. Az EU térségre vonatkozó dokumentumaiban megfogalmazódik a szervezet elsődleges célja: „jól kormányzott” államok gyűrűje vegye körül a mediterrán térségben, amelyekkel szoros együttműködés kialakítására van lehetőség. Az alapvető célkitűzések a „kemény” biztonsági témák: a non-prolifерáció, a terrorizmus elleni harc, illetve a „puha” biztonsági kérdések: a fenntartható gazdasági növekedés, a stabilitás, az energia-ellátás biztonsága, a törvényes rend, az emberi jogok tiszteletben tartása és a civil társadalom megteremtése.

Az EU elengedhetetlennek tartja a térséggel kapcsolatos közös transzatlanti stratégiai célok megfogalmazását az Egyesült Államokkal, ugyanakkor előnyben részesíti a független eszközrendszerrel történő fellépést.

Az EU palesztin-izraeli konfliktus rendezésére vonatkozó álláspontja az elmúlt években alapjaiban nem változott. A 2002-ben, Sevillában megtartott EU csúcstalálkozó az alábbi álláspontot fogalmazta meg: „A rendezés csak tárgyalások és csakis tárgyalások útján valósítható meg. Ezek célja véget vetni a megszállásnak és létrehozni az 1967-es határokon belül egy működőképes, békés és független palesztin államot. A végső cél két, egymás mellett

biztonságos és elismert határok között létező olyan állam létrehozása, amelyek normális kapcsolatot ápolnak szomszédaikkal. Ebben az összefüggésben korrekt megoldást kell találni Jeruzsálem helyzetére, illetve a palesztin menekültek problémájára⁵⁰.” Az EU a palesztin erőszakos cselekmények elsődleges forrásának az izraeli megszállást és az előidézett humanitárius katasztrófát tekinti. Rendezési elgondolását értékelve megállapítható, hogy az szoros összefüggésben van az Egyesült Államok javaslataival, illetve az útitervvel. De ahogy a békefolyamat egyes elemeire, úgy az EU és az Egyesült Államok rendezési elképzeléseire is jellemző: „az ördög mindig a részletekben van”. Több izraeli (és amerikai), a kemény vonalat képviselő nézet szerint az EU álláspontja erősen arab-barát. Az EU úgy véli, hogy igyekszik pártatlan maradni. Például évek óta „minden izraeli civil elleni támadást” elítél, holott izraeli részről elvárnák, hogy a megszálló katonák elleni támadást is ugyanúgy ítélje el.

Bár az EU és az Egyesült Államok stratégiai érdekei közel egybeesnek, a sokoldalú együttműködéshez való viszonyulás alapján markáns eltérések tapasztalhatók a palesztin-izraeli konfliktus megítélését, rendezési módozatait illetően. A térség problémái iránt érzékenyebb európai gondolkodásban a biztonságpolitikai és gazdasági érdekeltségen túlmenően fontos szerepet játszanak olyan tényezők, mint a gyarmatosító múlt, az európai zsidósághoz való történelmi viszonyulás, továbbá a migráció következtében az EU országokban kialakult nagy létszámú iszlám közösségek kulturális és politikai jelentőségének növekedése. A főbb megközelítési különbségek az alábbiakban összegezhetők:

- Az EU tudatában van annak, hogy az Egyesült Államok meghatározó szerepet játszik a közel-keleti rendezési folyamatban és erre ösztönzi az amerikai adminisztrációt, ugyanakkor – a kvartett tagjaként – megfelelő súllyal, kiegyensúlyozó szerepkörben próbál közreműködni a béketeremtésben⁵¹.
- Az EU felfogása szerint az Egyesült Államok egyoldalúan, a nemzetközi terrorizmus elleni harc szemüvegén keresztül szemléli és kezeli a palesztin-izraeli konfliktust. Ennek tudható be, hogy a rendezési folyamat előrehaladási feltételeinek megteremtéséért a felelősséget többnyire és egyoldalúan a PH vezetésére hárítja, miközben az amerikai adminisztráció elnéző, megértő magatartást tanúsít a terrorizmus elleni harcra hivatkozó izraeli kormányzat katonai akciói iránt, amelyek éppen a terrorizmus felszámolására hivatott politikai intézményrendszer és a biztonsági szolgálatok meggyengítését célozzák.

⁵⁰ Forrás: www.ladocumentationfrancaise.fr.

⁵¹ A kvartett tagjai: az Egyesült Államok, az ENSZ, az EU és Oroszország (közösben dolgozták ki a palesztin-izraeli konfliktus megoldását célzó útitervet).

- Az EU elítéli a terrort, ugyanakkor érzékenységet mutat a terrort és a radikalizmust kiváltó okok feltárására, szorgalmazza azok felszámolását: az izraeli megszállás és az izraeli településpolitika megszüntetését, valamint a kilátástalanságot gerjesztő gazdasági és szociális helyzet javítását a palesztinok által ellenőrzött területeken.
- Az EU a PH mélyreható reformját követeli, de következetességet igényel a demokratikus szabályok tiszteletben tartását illetően is. Erősödő fenntartásokkal viseltetett Arafat személye, politikai szerepe iránt, de elutasította a demokratikus választás, a palesztin „népakarat” elismerésének feltételhez, azaz Arafat és a palesztin vezetés távozásához való kötését. Az Egyesült Államok ezzel szemben az izraeli elvárásoknak megfelelően Arafat és a hozzá kötődő személyek távozását követelte.
- Az EU az útiterv megvalósulását is komplex módon értelmezi, azaz nem úgy, hogy az egyes feltételek egymás után teljesülnek, hanem úgy, hogy a rendezés biztonsági, politikai feltételei megteremtésének, az önálló palesztin állam létrehozásának és a palesztin társadalom reformjának egyidejűleg és párhuzamosan kell haladnia.

Az EU a közös kül-és biztonságpolitika keretében a békefolyamat és az intifáda során is igyekezett markáns szerepet játszani. 1996 novemberében Miguel Moratinost különleges küldöttként delegálták a térségbe. Moratinos számos helyi tűzszüneti megállapodás létrehozásában játszott szerepet, Solanával közösen dolgozták ki 2002-ben a Betlehem-i Születés Templomában fogva tartott palesztinok szabadon engedését. Az EU a palesztin rendőrök és biztonsági szolgálatok tagjainak képzésére intenzív képzési programokat indított. Az Unió politikai közvetítő szerepe legmarkánsabban a 2001. január 21. és 27. közötti Taba-i találkozón nyilvánult meg, ahol Solana az egyiptomi kormány meghívására és az EU elnökségi szerepét betöltő francia kormány javaslatára – EU képviselőként – meghatározó szerepet játszott. A konferencián jóváhagyott bizalomerősítő intézkedések jelentősen hozzájárultak az EU térségbeli szerepének növeléséhez.

Az EU hozzájárulása nélkülözhetetlen a PH működéséhez. A gazdasági programok évi 250 millió eurót tesznek ki. Az Unió biztosítja a palesztin segélyek 50%-át. Ez azért is fontos, mert e nélkül a PH összeomlott volna (az intifáda során a palesztinok 40%-a munkanélkülivé vált, a lakosság 80%-a napi kevesebb, mint 2 dollárból él). Az EU 100 ezer palesztin hivatalnok fizetését biztosítja⁵². Ugyanakkor az intifáda során az EU-t 17 282 000 euró kár érte az izraeli rombolások következtében⁵³. Az EU Izrael számára is fontos gazdasági partner.

⁵² Forrás: Haaretz 2004.02.28.

⁵³ Forrás: www.monde-diplomatique.fr/cahier/proche-orient/contdegats.

Az izraeli termékek 43%-át az EU tagországaiba exportálják. A nem európai országok közül egyedül Izrael vesz részt az EU tudományos programjaiban.

Az Unió politikusai meg vannak győződve az Egyesült Államok békefolyamatban játszott domináns szerepéről. A tagállamok között mégis érzékelhető nézetkülönbség arra vonatkozóan, hogy legyen-e az Uniónak az Egyesült Államokétól eltérő stratégiája. Az EU Tanács üléseiről kiadott közleményeket elemezve az a véleményem, hogy egyes tagállamok részéről – általában francia vezetéssel, spanyol, görög és esetenként más tagállamok közreműködésével – olyan értékelések születnek, hogy a palesztin-izraeli konfliktusban alkotott EU és amerikai álláspontnak el kell különülnie egymástól, az európaiaknak sokkal vakmerőbb és megkülönböztethető véleményt kellene formálniuk. Az intifáda kezelése során erre példaként szolgál 2002 első felében az a Hubert Vedrine francia külügyminisztertől származó javaslat, amelynek értelmében nemzetközi felügyelet alatt palesztin választásokat kellene szervezni. Vedrin ettől azt remélte, hogy a választással véget tudnak vetni a palesztin területek újabb izraeli megszállásának. Az Izraelhez (és az Egyesült Államokhoz) közelebb álló Hollandia, Dánia, Egyesült Királyság és Németország azonban azzal érvelt, hogy az Egyesült Államok nélkül megfogalmazott bármilyen javaslat értelmetlen, mert azt Izrael úgyis elutasítja. A palesztin-izraeli konfliktusban tapasztalható EU önállósági törekvés érthető, de kevés diplomáciai sikert hozhat, sőt inkább megosztja az Uniót, eltávolítja az Egyesült Államoktól és Izraeltől. Az EU-nak ugyanakkor élni kellene az ösztönzés és a kényszerítés eszközeivel. Az EU véleményem szerint jogosan fejezheti ki fenntartását a célzott likvidálásokkal és az izraeli telepek folyamatos bővítésével kapcsolatban. Több uniós vezető hangsúlyozta, hogy a túlzottan aránytalan katonai reagálás (F-16I típusú repülőgépek, harci helikopterek alkalmazása) nem növeli, sőt ellenkezőleg, még inkább csökkenti Izrael biztonságát. Az izraeli telepek bővítésének akadályozására az EU-nak gazdasági büntető intézkedések is rendelkezésére állnak, amivel élhetne. Ezek közül kiemelkedik a megszállt területekről (Ciszjordánia, Gázai övezet, Golán-fennsík) származó termékekre kivetett korlátozás bevezetése, ami azt jelenti, hogy ezek a termékek nem viselhetik a Made in Israel feliratot, vagy be sem kerülhetnek az EU piacaira. Az EU tiltakozhatna azért is, hogy a palesztin települések izraeli zárlata miatt a palesztin mezőgazdasági termékek nem jutnak el az EU piacokra. Az ilyen jellegű izraeli intézkedések növelik a palesztin területeken az erőszakot alkalmazó csoportok támogatottságát. Figyelemre méltóak azok az izraeli reagálások is, ahogyan az Izrael különleges EU státusára vonatkozó EU javaslatot fogadták.

Véleményem szerint a gazdasági lehetőséget az EU jobban is kihasználhatná politikájának érvényesítése érdekében.

Az EU külügyminiszterei 2004 elején tartott brüsszeli ülésükön állást foglaltak Saron Gázai övezetből való kivonási tervével kapcsolatban is. Ennek lényege, hogy a kivonási tervnek összhangban kell lennie az útitervvel, minden olyan lépés kerülendő, amely ellentétes azzal. A kivonásnak biztosítani kell a két állam egymás melletti békés működését, együttélését. A kivonást nem egyoldalúan, hanem a PH-val összehangolt módon kell végrehajtani. Az EU nem fogadja el, hogy a Gázai övezetből kivont izraeli telepéseket Ciszjordániába telepítsék át, ugyanakkor elvárja, hogy Izrael segítse a Gázai övezet rekonstrukcióját.

Az EU számára problémát okoz, hogy az izraeli-palesztin konfliktus miatt az európai muszlim közösségekben nő az antiszemitizmus, ami számos – elsősorban zsidó létesítmények elleni – merényletekben nyilvánul meg. Az Európai Unió több fórumon, rendszeresen felhívja a figyelmet az antiszemitizmus és a rasszizmus minden formája elleni határozott fellépés szükségességére. Emlékeztet azonban arra is, hogy részben eltérő eszközökkel kezelendő az ún. történelmi antiszemitizmus és a palesztin kérdés rendezetlensége miatt gerjesztett muszlim közösségek Izrael-ellenessége.

Az EU-n belüli nézeteltéréseket jelzi az is, hogy 2004 végéig nem sikerült egységes álláspontot kialakítani abban, hogy a Hezbollahot terrrorszervezetté nyilvánítsák-e.

2.5. Az arab országok és Irán viszonya az intifádához

Az arab államok intifádára történő reagálása különböző. Az egyes országok tevékenységének elemzésekor lényeges eltérések tapasztalhatók az Izraellel békeszerződésben lévő szomszédos országok viselkedése és a békeszerződéssel nem rendelkező, ellenséges viszonyban lévő országok között. A PH arab megítélése is különböző képet mutat, így arab egységről és szolidaritásról ezen a területen sem beszélhetünk. Az arab országok közül a békefolyamatban kétségkívül a legnagyobb szerepet Egyiptom és Jordánia játszotta. A nagyobb befolyással rendelkező pragmatikus arab országok igyekeztek elkerülni az erőszak eskalációját. Ennek a csoportnak a vezetője Egyiptom és Jordánia, céljuk a regionális háború megakadályozása, valamint annak elkerülése, hogy az erőszak átcsapjon saját országukba. Az egyiptomi hatóságok többször erőszakkal akadályozták meg a Kairó-i izraeli nagykövetség előtti tüntetéseket. Jordániában is rendőrök felelnek azért, hogy ne legyen tüntetés az Izraelbe vezető Allenby hídnál. A szolidaritás hatásos kifejezése volt, amikor Egyiptom visszahívta tel-avivi nagykövetét a Gázai övezetért első F-16-os bombázást követően. Egyiptom kettős

politikát folytatott, igyekezett szimpátiáját bizonyítani a palesztinok felé, segítette Arafat céljainak megvalósítását, ugyanakkor nyomást is gyakorolt Arafatra és Izraelre az eskaláció elkerülése érdekében. Mindezt úgy tette, hogy ne veszítse el, sőt inkább erősítse az amerikaiak bizalmát. Egyiptomnak nem áll szándékában katonai erővel fellépni a palesztinok érdekében, de az arab világ vezető hatalmaként mindig élenjárt a közvetítési kísérletekben. Az országnak nem érdeke, hogy a palesztin területeken iszlám állam jöjjön létre.

Különleges szerepe van Jordániának is, amely Egyiptomhoz hasonlóan, szintén békeszerződést kötött Izraellel. Helyzete azonban kényes, mivel az ország lakosságának kétharmada palesztin, akik érthető módon szimpátiával viseltetnek a Ciszjordániában és a Gázai övezetben élő testvéreik irányában. Abdullah király saját belpolitikai helyzete miatt is érdekelt az intifáda kezelésében, ezért kénytelen nagy figyelmet fordítani arra, hogy az intifáda ne okozzon belső instabilitást országában. Az intifáda eldurvulásával a jordán vezetés joggal tart attól, hogy nagyszámú palesztin menekült érkezik az országba, ami tovább rontja a lakossági számarányokat. A jordán hatóságok több palesztin szélsőséges szervezet működését engedélyezték az ország területén (például a Palesztin Iszlám Dzsihád, Hamasz, Népi Front Palesztina Felszabadításáért), ugyanakkor a szervezetek működését a 90-es években erősen korlátozták. Az intifáda kezdetével Jordánia ugyan engedélyezte a Hamasz iroda Amman-i működését, de feltételként szabta, hogy erőszakos tevékenységben nem vehet részt. Ennek ellenére több alkalommal előfordult, hogy Jordániából fegyvereket csempészték Ciszjordániába. A jordán és izraeli biztonsági szolgálatok együttműködése nyomán több palesztin terroristát letartóztattak. Az intifáda azonban számos nehézséget okoz Jordániában. Az izraeli biztonsági fal kiépítése miatti politikai és gazdasági következmények a palesztin lakosságot arra készíthetik, hogy tömegesen elhagyják Ciszjordániát. Az arab országok és a PH kapcsolata közel sem a pánarab eszme megnyilvánulásának kifejeződése. Ezt azzal kívánom alátámasztani, hogy a PH részére biztosított évi kétmilliárd dolláros segély 50%-át az EU, 25%-át az Egyesült Államok, 10%-át Japán, 5 %-át az arab országok (Szaúd-Arábia és az Egyesült Arab Emírátságok) adják. Az arab államok támogatásának formája elsősorban szóbeli (például Izrael bírálata az Arab Liga ülésein, ahol olyan országok hívnak fel az Izraellel fennálló kapcsolat befagyasztására, amelyek egyébként sem állnak kapcsolatban Izraellel). Szaddám Huszein több alkalommal hadosztályokat mozgósított a palesztinok védelmére, elsősorban demonstratív jelleggel, valamint az öngyilkos merénylők családjának tízezer dollárt fizetett (egy átlagos palesztin éves jövedelme 1575 dollár).

Az arab országok közül Szíria és Libanon támogatást ad a területükön működő palesztin szélsőséges szervezeteknek, ami hozzájárul az intifáda regionális kiszélesítéséhez és több alkalommal kiváltotta az IDF határozott fellépését. A regionális szereplők közül kiemelkedik a libanoni Hezbollah, amely kezdetben Libanon izraeli megszállása ellen küzdött, majd 2000 tavaszán, az IDF libanoni kivonását követően modellként szolgál néhány palesztin radikális szervezet számára Izrael elleni harcukban. Az Izrael északi határa mentén lévő, vitatott hovatartozású Seba-tanyák körül időnként fellángoló harcok jelzik a Hezbollah szerepét és a palesztin intifáda támogatását. A Hezbollah már az intifáda elején is igyekezett a Fatahnak, a Hamasznak és a Palesztin Iszlám Dzsihádnak fegyvereket küldeni.

Szíria eddig főleg közvetett szerepet játszott az intifádban, jóllehet Basar al-Aszad több alkalommal kemény, Izrael-ellenes beszédet tartott. Szíria valószínűleg jelentős szerepet játszik abban, hogy a Hezbollah támogatja az intifádát. Az Egyesült Államok külügyminisztériumának értékelése szerint Szíria az alábbi szélsőséges csoportokat támogatja: Hezbollah, Hamasz, Palesztin Iszlám Dzsihád, a Habbasz-féle baloldali palesztin csoport, a Palesztin Felszabadítási Front, a Fatah Forradalmi Tanácsa (ide tartoznak az Abu Nidal csoport, az Abu Musza csoport és a Népi Harcosok Frontja), a Kurdisztáni Munkáspárt és a Japán Vörös Hadsereg⁵⁴.

A Szíriában működő palesztin szélsőséges csoportok közül az intifádára a legnagyobb hatást a Palesztin Felszabadítási Front, a Palesztin Népi Felszabadítási Front Főparancsnoksága, a Palesztin Népi Felszabadítási Front Különleges Parancsnoksága, valamint a Hamasz és a Palesztin Iszlám Dzsihád szíriai szervezetei gyakorolják. Az említett szervezetek tevékenységének értékelésében fontos körülmény, hogy valamennyien elvetik a békefolyamatot és az Izraellel való megállapodást, ugyanakkor szembeálltak Arafattal is. A Damaszkusz közelében található Palesztin Iszlám Dzsihád infrastruktúrája ellen 2003 novemberében az izraeli légierő azért mért figyelmeztető csapást, mert a szervezet támogatta a terrorakciókat. Izraeli értékelések szerint a 2004 szeptemberében Beer Shevában történt öngyilkos merénylet mögött is a Szíriában működő palesztin szervezetek álltak, ezért az izraeli katonai vezetés újabb katonai akciót – ami nagy valószínűséggel légicsapás lehet – helyezett kilátásba. Szíria helyzetének értékelésekor nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy az iraki konfliktusban játszott szerepe miatt egyre nagyobb elszigeteltséggel néz szembe.

⁵⁴ Forrás: Global Patterns of terrorism US Dep. of State April 2001.

A PH a Jeruzsálem-i iszlám szent helyek védelmével az iszlám ügy védelmezőjének tünteti fel magát. Az intifáda kirobbantása is a vallás nevében történt, („mentsük meg az al-Aksza mecsetet”). Az intifáda neve –„al-Aksza Intifáda”– is azt a célt szolgálja, hogy bevonják a küzdelembe az iszlám világot, vallási jelleget kölcsönözve a küzdelemnek.

Irán kezdettől fogva aktívan támogatja a palesztinok küzdelmét. Karazi iráni külügyminiszter 2000 októberében Hasszán Naszrallah, Hezbollah vezetővel folytatott megbeszélését követő sajtótájékoztatón hangsúlyozta, hogy Jeruzsálem ügye nemcsak a palesztinoknak, hanem az egész iszlám világnak fontos. 2001 áprilisában, Teheránban az iráni parlament szervezésében nemzetközi konferenciát szerveztek a palesztin intifádáról, amelyen a libanoni és a palesztin szervezetek közötti együttműködést szorgalmazták. Irán koordináló szerepet tölt be a szélsőséges szervezetek között, ezen túl igyekszik fegyvereket és egyéb adományokat csempészni a palesztin területekre. Izrael Iránt a térség legveszedelmesebb államának tekinti, elsősorban rakétafejlesztési programja, atomfegyver megszerzésére irányuló törekvése, illetve a Hezbollah támogatása miatt.

2.6. Az ENSZ, a NATO és Oroszország intifádjával kapcsolatos állásfoglalása

Az ENSZ az intifáda okozta károk és következmények enyhítése céljából több alkalommal önmérsékletre szólította fel a feleket. A főtitkár igyekezett néhány alkalommal közvetíteni, de kísérletei nem jártak eredménnyel. A palesztinok kérésére a túlzott izraeli erő alkalmazása miatt a BT az Egyesült Államok sorozatos vétója miatt nem volt képes határozatot hozni. A konfliktus rendezésében az ENSZ érdemi szerepvállalása az útiterv támogatásában jut kifejezésre.

A NATO érdekeit a térségben az 1994-ben elkezdődött NATO-Mediterrán Párbeszéd keretében érvényesíti. Jelenleg hét, nem NATO-tagország vesz részt az együttműködésben: Algéria, Egyiptom, Izrael, Jordánia, Mauritánia, Marokkó és Tunézia. A párbeszéd a NATO azon nézetét tükrözi, hogy az európai biztonság szorosan kapcsolódik a Mediterrán-térség biztonságához és stabilitásához. A NATO-Mediterrán Párbeszéd hozzájárul a térség biztonságához és egymás kölcsönös megértéséhez, valamint eloszlatja a Szövetség és a Párbeszéd országai közötti téves felfogásokat. Kiegészíti a többi – a térséggel kapcsolatos – nemzetközi erőfeszítés, például az EU által indított Barcelonai Folyamatot, vagy az EBESZ Mediterrán Kezdeményezését, de kapcsolódik a NATO által kezdeményezett egyéb biztonsági struktúrákhoz, így az Euroatlanti Partnerség Tanácsához, illetve a Békepartnerséghez is.

A NATO-Mediterrán Párbeszéd alapelve a diszkriminációtól mentes együttműködés. Az együttműködés struktúráját illetően kétoldalú (26+1), de lehetőség van a rendszeres multilaterális találkozókra is (26+7).

A NATO a palesztin intifádát a déli szárny biztonságát fenyegető kockázati tényezőként kezeli, kiemelt figyelmet fordít a palesztin szélsőséges szervezetek esetleges európai tevékenységére, szükség esetén annak lokalizálására. A NATO 2002 májusában megtartott Reykjavík-i külügyminiszteri értekezletén döntés született arról, hogy a térség országaival megbeszéléseket kezdeményeznek a terrorizmus témakörében is, az azóta megtartott csúcstalálkozók ezt az igényt megerősítették. Az Isztambuli NATO csúcstalálkozón utalás történt arra, hogy a Szövetség a két állam megoldásban érdekelt. Ha az ellenségeskedések befejeződnek és az érintett felek kérik, akkor a Szövetség megvizsgálja a békefenntartásban történő részvétel⁵⁵. Ezt megerősítette Jaap De Hoop Scheffer NATO főtitkár is, azzal a kiegészítéssel, hogy „nem lehet szó a Szövetség beavatkozásáról, csak a rendezésben való részvételről a felek felkérése alapján, ENSZ felhatalmazással”⁵⁶. Az isztambuli csúcstalálkozón megegyezés született a Mediterrán Dialógus megújításáról, illetve a közel-keleti térségre vonatkozó Isztambuli Együttműködési Kezdeményezés elindításáról. A NATO új programjai kiegészítik a G-8, az Egyesült Államok és az EU térségre vonatkozó elképzeléseit. Nem hagyható figyelmen kívül azonban, hogy a kitűzött célok megvalósítása csak a régióval együttműködve képzelhető el.

A Szovjetunió szétesését követően Oroszország szerepe folyamatosan leértékelődött a Közel-Keleten, szerepe a békefolyamatban nem volt kiemelkedő. Az intifáda megítélésétől igyekszik távol tartani magát, szerepe egyedül az útiterv kidolgozásában történő részvételben és alkalmanként mindkét felet elítélő nyilatkozatok kiadásában nyilvánul meg. Oroszország hagyományosan jó arab kapcsolatait nem kockáztatja azzal, hogy Izrael oldalára áll. Lavrov orosz külügyminiszter 2004 szeptemberében izraeli látogatása során markánsan meghatározta az intifádával kapcsolatos orosz nézőpontot, amikor kijelentette, hogy Oroszország a palesztin területet megszállt területnek tekinti, ugyanakkor Csecsenföld Oroszország része.

⁵⁵ Forrás: NATO honlap, isztambuli csúcsertekezlet

⁵⁶ Forrás: Berliner Zeitung, 2005. január 3.

2.7. Következtetések

- A térség katonai erőviszonyainak alakulása következtében belátható időn belül nem fenyeget arab-izraeli háború kitörésének veszélye. Ehhez a következő tényezők járulnak hozzá: a Szovjetunió megszűnése; a békeszerződések Izrael és Egyiptom, ill. Izrael és Jordánia között; az arab összefogás hiánya; és nem utolsósorban az iraki változások. A legnagyobb biztonsági kockázatot nemcsak a térség, hanem szövetségi rendszerünk és hazánk számára is a terrorizmus, és a tömegpusztító eszközök elterjedése jelenti.
- Az intifáda következtében regionális háború nem, de regionális válság kialakulhat, ha a palesztin-izraeli konfliktus jelentős mértékben eszkalálódik, a libanoni Hezbollah jelentős izraeli veszteségeket okozó támadást hajt végre, izraeli támadásra nagyszabású szíriai válaszcsepás történik, illetve az eszkaláció miatt Irán nagyobb támogatást nyújt a libanoni Hezbollahnak. Intenzívebb iráni reagálást az is kiválthat, ha Izrael megelőző csapást mér az iráni atomprogramban érintett objektumokra, ami bár nincs összefüggésben az intifádával, regionális hatása nem hagyható figyelmen kívül.
- Az intifáda következtében kialakult helyzet megnehezíti a többi, térségbeli konfliktusok rendezését és az arab-izraeli megbékélést.
- A térségre továbbra is az Egyesült Államoknak van a legnagyobb befolyása. Politikájának középpontjában 1990-től a palesztin-izraeli közvetlen párbeszéd fenntartása állt. A kísérlet azonban nem járt sikerrel, a probléma megoldása felé vezető utat az adminisztráció ma már az egész térség átalakításának irányából közelíti meg, ennek a koncepciónak már csak része a palesztin-izraeli konfliktus. Az Egyesült Államok terrorizmus elleni küzdelme háttérbe szorította az intifáda nemzetközi kezelését, aminek következtében a békefolyamat teljesen leállt és helyét alacsony intenzitású összecsapások, esetenként korlátozott célú műveletek vették át. Az új amerikai adminisztráció 2005. januári hivatalba lépését követően – figyelembe véve, hogy a palesztin viszonyok is megváltoztak – várható, hogy az Egyesült Államok nagyobb figyelmet fordít a palesztin-izraeli ellenségeskedés megszüntetésére és a békefolyamat újraindítására. Nem várható, hogy az Egyesült Államok Izrael irányában folytatott politikájában lényeges változásra kerülne sor a 2004-es választásokat követő új kormány hivatalba lépése után.

- A jelenlegi regionális viszonyok azonban nem kedveznek a békefolyamatnak. Az Egyesült Államok figyelmét elsősorban az iraki helyzet stabilizálása és a terrorizmus elleni harc köti le. Ennek következtében az elmúlt években erősödött a saroni időhúzó-területszerző politika amerikai támogatottsága és gyengült az útiterv megvalósítására hivatott kvartett aktivitása.
- Kutatásaim során arra a következtetésre jutottam, hogy az Irak elleni koalíció arab támogatását nagymértékben segítette volna, ha az Egyesült Államok képes lett volna az intifáda megfelelő kezelésére.
- Az Izraellel szomszédos országok – elsősorban Jordánia és Libanon – attól tartanak, hogy az izraeli biztonsági fal megépítése a palesztin lakosságot újabb menekülésre, illetve kivándorlásra készítheti.
- Az EU szerepe az intifáda kezelésében az Egyesült Államok mögött másodlagos, az újjáépítésben viszont komoly szerephez juthat. Az EU bővítése – különös tekintettel Ciprus EU tagságára – közelebb hozhatja a régiót az Unióhoz. Ugyanakkor az EU bekapcsolódása az Egyesült Államok térséggel kapcsolatos politikájába elengedhetetlen, hiszen politikai, gazdasági és társadalmi érdeke a régió átalakítása, a terrorizmus megfékezése és a migráció csökkentése. A közös fellépés azért is hasznos lenne, mivel az arab államok az EU-val szívesen együttműködnek.
- Az arab országok közül az intifáda kezelésében kulcsszerepet játszik Egyiptom, Jordánia és Szaúd-Arábia. A térség arab országai a palesztin-izraeli konfliktus rendezését minden egyéb átalakítás feltételeként határozzák meg, ennek megvalósítása nélkül a szélesebb közel-keleti térségre vonatkozó amerikai elképzelés nem lehet reális.

3. IZRAEL ÁLLAM ÉS A PALESZTIN HATÓSÁG MŰKÖDÉSÉNEK SAJÁTOSSÁGAI ÉS AZOK HATÁSA AZ INTIFÁDA KEZELÉSÉRE

3.1. Izraeli motivációk az intifáda kezelésére, az izraeli társadalom szerkezetének belső problémái, az izraeli arab kisebbség helyzete és viszonya az intifádához

Az intifáda kitörésétől kezdve az izraeli kormányt és a fegyveres erőket három **stratégiai cél** mozgatta: minél előbb véget vetni az erőszaknak, megakadályozni a konfliktus eszkalálódását, és ezzel elkerülni egy regionális konfliktust, megelőzni a konfliktus nemzetközi szintre való emelését, azaz elkerülni a nemzetközi erők bevonását a rendezésbe. A stratégiai célok elérése érdekében Izrael három **taktikai célt** tartott szem előtt:

- elrettenteni a palesztinokat az erőszak folytatásától, közben érzékeltetni a tárgyalási készséget;
- a lehető legalacsonyabbra szorítani az izraeli veszteségeket (ennek kivitelezése nem volt egyszerű, mert ha nem reagálnak, akkor azt követeli az izraeli lakosság, ha pedig reagálnak, akkor annak regionális, esetleg globális következménye is lehet);
- csökkenteni a palesztin veszteségeket (ennek két oka van: a halottak temetése során kialakult tömegdemonstrációk újabb tüntetéseket és összetűzéseket generálnak, illetve az izraeli fellépések tovább növelik a palesztin elégedetlenséget);
- mérsékelni az esetenként kemény katonai fellépések miatt kialakult nemzetközi visszhangot.

Izrael úgy akarja elérni a palesztinok tárgyalóasztalhoz való visszatérését, hogy a palesztinok az általuk alkalmazott erőszak révén ne juthassanak kedvezőbb tárgyalási pozícióba. A jelenlegi izraeli vezetés az oslói folyamatot már nem tekinti kiinduló alapnak. Saron szerint az Arafaton és a PH-n „megfeneklett” Oslóból vissza kell térni Madridba, ahonnan a megbékélési folyamat elindult. Saron kész részt venni olyan nemzetközi konferencián, ahol a mérsékelt arab vezetőkkel tárgyalhatna az átfogó rendezésről, de ebben a folyamatban csak olyan PH-al hajlandó tárgyalni, amely szakít a terrorizmus minden formájával. Ebből a szempontból vizsgálva mindenképpen pozitív tényezőként értékelhető, hogy Arafat halála után új, mérsékelt palesztin vezetés került hatalomra, de véleményem szerint a továbblépés kérdését elsősorban maguknak a palesztinoknak kell eldönteniük.

A konfliktus kezdetén különösen problematikus volt Izrael számára a palesztin polgári lakosság – elsősorban a gyerekek – bevonása a felkelésbe. Ehhez hozzájárult a média állandó jelenléte, amely Dávid és Góliát harcát mutatta be, annak összes következményével együtt. Izraeli források szerint tízszer annyi külföldi tudósító dolgozik az intifáda kezdete óta az ország területén, mint a konfliktust megelőző időszakban⁵⁷. Az intifáda elején a médiaháborút minden kétséget kizáróan a palesztinok nyerték meg. Ez azonban megváltozott az izraeli katonák 2001 tavaszán bekövetkezett Rámallah-i lincselését követően, és az öngyilkos merényletek számának növekedésével.

A hatmillió lakossal rendelkező Izrael etnikailag, vallásilag és kulturálisan rendkívül sokszínű ország. Demokratikusnak tekinthető, különösen a régió egyéb országaihoz viszonyítva. Működnek a demokratikus intézményrendszer elemei, ugyanakkor nincs az országnak alkotmánya, nemzetközileg elismert határa, fővárosa, és négy szomszédja közül kettővel nincs békeszerződése sem. A cionizmus államalapító törekvéseivel egyet nem értő ultraortodox csoportok és a nacionalisták közötti kompromisszum a vallás és az állam sajátos összefonódásához, valamint az alkotmányról szóló döntés többszöri elhalasztásához vezetett.

A 21 946 négyzetkilométeres területen közel hatmillió ember él, a palesztin területeken pedig 2,8 millió. Az elmúlt évtizedben körülbelül félmillió ember érkezett Izraelbe, döntően a volt Szovjetunió utódállamaiból. A nemzeti integrációt egyrészt erősítette az Izrael Állam léte óta fennálló ellenséges környezet, az állandósuló veszélyérzet, másrészt lassította a zsidóságon belüli megosztottság. A cionizmus, amely a nacionalizmus, a modern nyugati liberális és a kollektivisták értékei sajátos szimbiózisára épül, elsősorban az Európából bevándorló askenázi gyökerű zsidók felfogását tükrözte. Az állami életben fontos pozíciókat betöltő askenázi hatalmi elit felkészületlennek tekintette az Afrikából, Ázsiából érkező keleti (szefárd) zsidókat és a társadalomba való beilleszkedésük feltételének tekintette az askenázi értékek elfogadását. Ez a folyamat közvetlenül befolyásolta az izraeli parlamenti demokrácia fejlődését.

Az izraeli lakosság 80%-a zsidó, de a 19%-ot kitevő izraeli arabok (többségükben palesztinok) mellett drúzok és beduinok is élnek az országban. Az ország geopolitikai helyzetét sajátossá teszi, hogy három monoteista világvallás találkozási pontja.

A zsidó államban az arab népesség növekedési üteme ma háromszor nagyobb, mint a zsidóké. A mindenkori izraeli kormányok támogatják az állam lényegét jelentő ultraortodox családokat, amelyek a zsidó életformát jelenítik meg. A világi családoknál a népszaporulat

⁵⁷ Forrás: Jaffee Center for Strategic Studies Vol. 4. No. 3. 2001. November Maj. Gen. Giora Eiland, Dealing with the foreign media: the IDF perspective.

gyakorlatilag európai méretű, míg az ultraortodox családokban általában 8-10 gyerek születik. Ellentmondást szül az izraeli társadalmon belül, hogy a vallásos iskolákba járó fiatalok nem teljesítenek katonai szolgálatot, ugyanakkor elvárják, hogy az állam – amit nem ismernek el – védje meg őket. A zsidó állam a népesség növekedését nem a népszaporulattal, hanem elsősorban a bevándorlással igyekeznek megoldani. Az intifáda azonban nemcsak a turizmust tette tönkre, hanem a bevándorlási kedvet is csökkentette. 2002-ben első alkalommal fordult elő, hogy Izraelből többen távoztak, mint ahányan betelepültek, ami a kormány számára súlyos gondot jelent. Az állam adókedvezményekkel, pénzügyi juttatásokkal, különleges pénzalapból vissza nem térítendő támogatással várja a zsidó hazatérőket (alijázókat). A pénzalapból először csak a volt Szovjetunióból és Etiópiából érkezők kaptak, néhány éve azonban ezt a juttatást minden hazatérőre kiterjesztették. A mai izraeli társadalomban konfliktus van a vallásosok és a szekularisták, az Oroszországból és Etiópiából hazatérő zsidók, az Oroszországból alijázott és az „ős” izraeliek, a keleti szefárdok és az európai askenázik között. Az izraeli társadalomban többséget alkotnak azok az erők és véleményformáló csoportok, amelyek bizalmatlanok a palesztinokkal szemben és ellene vannak a palesztin állam létrehozásának. Sokkal inkább vállalják a feszült helyzettel kapcsolatos veszélyeket és az életszínvonal csökkenést, mint azt, hogy bizalmat előlegezzenek a palesztinoknak, és lehetővé tegyék a palesztin állam kikiáltását. Az okok között ideológiai, vallási, biztonsági, valamint érzelmi egyaránt szerepet játszanak, de jelentős befolyást gyakorol az intifáda eszkalálódása is. A több éve tartó intifáda jelentős veszteséget okozott az izraeli gazdaságnak, amelynek hatásai érződnek a társadalom széles köreiből: csökkent a termelés, növekedett a munkanélküliség, elmaradtak a béremelések, ugyanakkor nőttek az árak. A jóléthez szokott izraeli társadalom – ahol erősek a szakszervezetek – már többször jelezte elégedetlenségét.

A Tel-Avivi Egyetem Jaffee Stratégiai Kutatóintézetének felmérése szerint az izraeli lakosság nemzetbiztonságról alkotott felfogását jelentősen megváltoztatta az intifáda⁵⁸. A lakosság 92%-a fél attól, hogy családjának valamelyik tagja terrorcselekmény áldozatává válik. Ezért már nem óhajtják a területet békéért elvetni, a béketárgyalások helyett a katonai képességek növelését részesítik előnyben. Az intifáda kezdetéhez viszonyítva 2004-re sokkal kisebb támogatást mutatott az izraeli társadalom a palesztinok irányában tett engedményekkel kapcsolatosan egy esetleges tárgyalás során. A lakosság 23%-a úgy véli, hogy az intifáda katonai eszközökkel megállítható, míg 52%-a azon a véleményen van, hogy a katonai

⁵⁸ Forrás: Asher Arian:Israeli Public Opinion on National Security 2002 JCSS Memorandum, No.61 July 2002.

erő alkalmazásával nem lehetséges az intifádát megállítani, de annak időtartama legalább lerövidülhet. 75% szerint az intifádát katonai erővel kell ellenőrzés alatt tartani. 14% van azon a véleményen, hogy a katonai akciók hozzájárulnak a konfliktus intenzitásának növekedéséhez. Az izraeli lakosság magas arányban támogatja a palesztinoktól való egyoldalú szétválasztást és az ütközőövezetek kialakítását. A lakosság 57%-a ellenezte az Arafattal való tárgyalást és egyetértett a területekről való száműzésével. Az Arafattal való tárgyalások felújítása ellen és száműzése mellett elsősorban az alacsonyabb iskolai végzettséggel, a vallási meggyőződéssel rendelkező, zömében ázsiai és afrikai származású zsidók szavaztak.

Rendkívül negatív az izraeli zsidó lakosság véleménye az izraeli arabokról. A zsidó lakosság 80%-a ellene van az izraeli arabok politikai életbe való bevonásának és úgy vélik, hogy nem lojálisak Izrael Államhoz. Az izraeli társadalomban leértékelődött az oslói elkötelezettség, de ugyanez érzékelhető a politika színterén is. Az izraeli politikai élet nagyon távol van attól, hogy a palesztin-kérdésben olyan egységes véleménnyel tudjon előállni, amelyet a jobb- és a baloldal is elfogad. A palesztin-kérdés sodródik a mindenkori izraeli kormányzati elképzelések mentén, amelyet úgy tűnik, hogy a nemzetközi közösség sem tud (vagy nem akar) különösebben befolyásolni.

Saron – ameddig a palesztinokkal a biztonsági és politikai kapcsolat alapvetően nem változik meg – minden valószínűséggel a jobboldali kormány vezetője marad. Kihívója csak saját pártjából képzelhető el. Saron az intifáda belpolitikai és nemzetközi feltételeit jól kihasználta, ami példaként szolgál utódai számára is. Visszafordította az 1993-as oslói megállapodást, ellehetlenítette Arafatot, lerombolta a PH vezető szerepét Ciszjordániában, szétverte a palesztin biztonsági szolgálatokat, a Tanzimot, a Fatah-ot, elérte, hogy az Egyesült Államok eltávolodjon a palesztin ügyektől. Ugyanakkor növelte a palesztin lakosság Izrael elleni gyűlöletét és egyesítette a palesztin radikális szervezeteket. Politikai alapelve, hogy „nem tárgyal tűz alatt”, sikereket biztosított számára oly módon, hogy ne kelljen engedményeket tennie a palesztinok irányában. Az iraki háború, a terrorizmus elleni globális küzdelem szabad kezet biztosít a mindenkori izraeli miniszterelnöknek az izraeli érdekek érvényesítésére a palesztinokkal szemben. Az intifáda alatt Saron megvalósította a határok biztonságosabbá tételének elgondolását, növelte a Jeruzsálem körüli izraeli települések számát és mindent elkövetett a palesztinok bekerítése érdekében. Ellentétben a Barak kormány által felkínált 95%-os területátadással, a Saron kormány legjobb esetben is csak 40-60%-kal számol (megjegyzés: a területátadási térképeket minden esetben a haderő készíti el). Saron következetesen ellenáll annak, hogy az útiterv során tárgyaljanak a palesztinokkal Jeruzsálem megosztásáról és a

menekültek visszatérési jogáról. Saron 2001-ben még a megvitatását is elutasította a vezérkar azon javaslatának, hogy a haderő vonuljon ki a teljes Gázai övezetből és Ciszjordánia területének 49,1%-áról, hozzák létre a palesztin államot, a palesztinok cserébe pedig meghatározatlan időre fogadják el a végső megállapodásról szóló tárgyalások elhalasztását. Ehelyett Saron politikája egymástól elválasztott, helyi adminisztráció által irányított kantonok létrehozására irányul, ahol a területet, a természeti forrásokat és a biztonságot kizárólag Izrael ellenőrzi.

Ehhez a politikához nagymértékben hozzájárult az intifáda. Ciszjordánia útjai az izraeliek számára életveszélyessé váltak, Izrael lakosai nem érzik magukat biztonságban az autóbuszokon, az áruházakban, a kávéházakban, nem engedik gyermekeiket diszkóba, ritkán járnak étterembe stb. Megromlott a kapcsolat Egyiptommal és Jordániával, de megszakadt az a közeledési folyamat is, amelyet Izrael a 90-es években Marokkó, Tunézia és néhány Öbölmenti állam felé indított el.

Az izraeli arabok és az intifáda

Az izraeli arab lakosság körében az intifáda kezdetén kirobbant zavargások példa nélküliek voltak az izraeli társadalom történetében, amelyek váratlanul érték a hatóságokat és a többségi zsidó lakosságot is. Az izraeli arab kisebbség problémái komolyabban az intifáda idején kerültek nyilvánosságra. Először fordult elő, hogy izraeli arabok főútvonalakat zártak le, izraeli rendőröket és polgári lakosokat támadtak meg. Védelmi szempontból az akció felvetette – egy Izrael elleni támadás esetén – az izraeli arabok ország védelméhez való hozzáállásának és megbízhatóságának kérdését. Az izraeli rendőrökkel történő heves összetűzések 13 izraeli arab halálát követelték, ami meglepte a hivatalos szervezeteket is, mert „belső” felkelésre nem számítottak. Hiba lenne általánosítani az izraeli arabok magatartásából, de a jelenség nem is hanyagolható el. Az izraeli arabok elnyomott helyzete miatti tiltakozások már korábban is előfordultak. Először 1999-ben a Haifa melletti Um El Fah'm településen tüntettek az arabok egy katonai lőtér létesítése miatt, majd ugyanebben az évben az izraeli nemzeti ünnepet bojkottálták az arabok. A probléma azért sem egyszerű, mert a zsidó államban úgy élnek arabok, hogy közben Izrael konfliktusban áll arab környezetével.

Az izraeli lakosság 19%-a arab nemzetiségű, akik izraeli állampolgárok, nemzeti kisebbséget képeznek, komoly nemzetiségi problémákkal küzdenek, amelyet Izrael Állam eddig nem volt képes sem megoldani, sem kezelni. Az izraeli arabok – a drúzok kivételével – nem teljesíthetnek katonai szolgálatot, ami a legtöbb állás vállalásakor első kérdésként merül fel. Ennek eredményeképpen az izraeli közszolgalatban dolgozó arab alkalmazottak létszáma

5% alatt van⁵⁹. Frusztrációjuknak oka, hogy az izraeli kormány nem biztosítja számukra ugyanazokat a jogokat, mint a zsidó lakosságnak. A zsidó lakosokat megillető kedvezményeket az arab kisebbség nem teljes mértékben kapja meg, például a szociális kedvezmények közül az izraeli arab lakosok kevesebb gyermekgondozási juttatásban részesülnek, mert a zsidó lakosok az önkormányzattól külön anyagi támogatást is kapnak. A felsőoktatásban is hátrányos megkülönböztetésben van részük, mert több szakra csak a katonai szolgálat letöltése után lehet jelentkezni. Az intifáda tovább csökkentette az izraeli arabok jogát, például 2003. július 31-én a knesszet törvénybe foglalta, hogy a ciszjordániai és a gázai övezeti palesztinok nem házasodhatnak izraeli arabokkal és ezáltal nem juthatnak izraeli állampolgársághoz⁶⁰.

Az izraeli arab közösségnek a megszállt területen élő palesztinokkal való szolidaritásának egyik alapja a vallási azonosság. Az izraeli arabok érthető módon nem fogadják el a cionizmust éltető izraeli himnuszt sem. Az első intifáda és az oslói folyamat, valamint ennek eredményeképpen a palesztinoknak biztosított önállóság az izraeli arabok függetlenségi törekvéseit is növelte. Ha a palesztin állam létrejön, akkor várhatóan nagyobb hangsúllyal fog felmerülni a főleg az ország északi területén (Haifa térsége) élő izraeli arabok problémája, akik önállóságot fognak követelni (a palesztin államhoz való tartozásuk, elsősorban gazdasági okok miatt, fel sem merül). Ezt a réteget kísérli meg a Palesztin Hatóság bevonni a küzdelembe, amelynek konkrét megnyilvánulása volt az intifáda kezdetén kirobbant szimpátiatüntetés, utak lezárása és egyéb rendbontások. Az akciók következtében csökkent a bizalom az izraeli zsidó és arab lakosság között. Ahmed Jaszin sejk, a Hamasz szellemi vezetőjének 2004. márciusi likvidálása után az izraeli arabok is komoly rokonszenvtüntetést szerveztek (de Kairó utcáin is félmillió tüntetés volt).

3.2. Az izraeli állami és katonai döntéshozatal sajátosságai

Izrael Állam megalakulásától kezdve a legfőbb biztonságpolitikai eszköznek a fegyveres erők számítanak, mert többször került veszélybe az állam léte. Az Egyesült Államokkal kötött megállapodásig Izrael szinte csak önerőre támaszkodott, amihez erős haderőre volt szüksége. Az állam stratégiai prioritásai között első helyen áll a biztonság. A biztonsági stratégiát mindig a fenyegetettségből kiindulva határozzák meg és évente (általában ősszel) pontosítják. A fenyegetettség formáit a biztonsági szolgálatok összegzett értékelése alapján a vezérkar alárendeltségében működő katonai hírszerzés (Aman) dolgozza

⁵⁹ Forrás: News within Palestine/Israel Vol. XIX. No.8. 2003. szeptember.

⁶⁰ Forrás: www. crisisweb. org Middle East Report No.25. 2004. 03. 04.

ki, ehhez adatokat kap a Moszadtól (külső hírszerzés), a Shin Bet-től (nemzetbiztonsági szolgálat), illetve a külügyminisztériumtól. A fenyegetettség értékelését az Aman a kormány elé terjeszti, amely a védelempolitikai döntéshozatal főszereplője. A kormányon belül kiemelkedő szerepe van a védelmi miniszternek, fontosságát az is jelzi, hogy az állam megalakulásától kezdve több esetben a miniszterelnök egy személyben a védelmi miniszteri funkciót is ellátta. Az intifáda óta ezt a funkciót szétválasztották és önálló védelmi minisztert, sőt helyettesét is kineveztek. Az 1976-ban elfogadott törvény alapján az izraeli fegyveres erők főparancsnoka a védelmi miniszter. A fegyveres erők vezérkari főnöke közvetlenül a védelmi miniszternek van alárendelve, három évre nevezik ki, ami egy évvel meghosszabbítható. A vezérkari főnök helyét és szerepét mutatja, hogy gyakran vesz részt a kormányüléseken is. A vezérkarnak és azon belül a hadműveleti csoportfőnökségnek nagy szerepe van a nemzetbiztonsági koncepció kidolgozásában. A nemzetbiztonsági természetű döntések előkészítésében kiemelt szerepe van a katonai hírszerzés vezetőjének, de gyakran bevonásra kerül a másik két nemzetbiztonsági szolgálat és esetenként az izraeli rendőrség parancsnoka is. Az izraeli döntéshozatal sajátossága, hogy a döntés magas szintű és centralizált, az állam vezetői a hadseregből kerülnek ki és szinte valamennyien tartalékos állományban vannak.

Az intifáda az izraeli döntéshozatalt alapjaiban nem változtatta meg, de a kialakult rend inkább hadiállapotnak, mintsem békeidőnek felel meg. A parlament ellenőrző szerepe a kül- és védelmi bizottság munkáján keresztül érvényesül, de a bizottság gyakran csak utólagos tájékoztatást kap. A csapásokra vonatkozó döntést a miniszterelnök szűk kabinetje hozza meg, amelynek tagjai a védelmi miniszter, a vezérkari főnök, a katonai hírszerzés és a biztonsági szolgálat vezetői, valamint a hadműveleti csoportfőnök. A szűk körű kabinetülésre általában meghívják a légierő parancsnokát is, ha a haderőnem alkalmazásra kerül. A miniszterelnök nagyobb horderejű döntéséről, – annak súlyától függően – általában tájékoztatja az Egyesült Államok elnökét, vagy értesíti az Egyesült Államok izraeli nagykövetét. A döntésbe bevont politikusok és tanácsadók köre nagymértékben függ attól, hogy milyen viszonyban vannak a miniszterelnökkel. A döntésekben a katonák szerepe mindig nagyobb, mint a civileké.

A katonai döntéshozatal követi a hierarchiát. Mivel az izraeli haderő működésének alapja a tartalékosokkal gyorsan kiegészíthető reguláris haderő, nagy jelentősége van az állomány elérhetőségének. A tartalékos alakulatok jól összekovácsoltak, az azonos alakulathoz tartozók egymással a hétköznapi életben is kapcsolatban állnak.

Az intifáda során – különösen a kezdeti időszakban – fontos kérdés volt a tűzparancs elrendelése. Kezdetben legalacsonyabb szinten a századparancsnok adhatott tűzparancsot, a terrorista módszerek alkalmazásának intenzívebbé válásával azonban a katonák önhatalmúlag dönthettek a tűz megnyitásáról. A légierő bevetéséhez minden esetben a vezérkari főnök engedélyére van szükség.

3.3. A PH intifádjával kapcsolatos motivációi

A PH célja az intifáda kezdetén a palesztin tárgyalási pozíciók javítása az Izraellel folytatandó tárgyalásokon, ezzel egyidőben Izrael nemzetközi megítélésének rontása. A PH folyamatosan törekedett a konfliktus nemzetközi szintre emelésére. A konfliktus kezdetétől szorgalmazza az ENSZ bevonását, míg Izrael hevesen ellenzi azt. Ellenvetését azzal indokolja, hogy a palesztin oldalon ellenőrizhetetlen terrorszervezetekről van szó, míg az izraeli oldalon szervezett haderő tevékenykedik, amelynek akciói, létszáma, fegyverzete ellenőrizhető. A PH célja az intifádjával a palesztin függetlenség erőszakkal történő kivívása, azaz a palesztin állam kikiáltása ne tárgyalások útján és ne Izrael „kegyelméből”, hanem harcok árán valósuljon meg. Ehhez példaként szolgál a Hezbollah sikere az izraeli erők libanoni kivonása előtt. A konfliktus elemzésében kezdetől fogva kérdésként merült fel, hogy Arafat képes volt-e befolyásolni az eseményeket. A kérdésre adott válasz eltérő volt az izraeli biztonsági szolgálatok részéről is. Az izraeli Általános Biztonsági Szolgálat azon a véleményen volt, hogy Arafat nem volt képes ellenőrzés alatt tartani a helyzetet, míg a katonai hírszerzés azt állította, hogy nemcsak teljes mértékben képes volt a konfliktus ellenőrzésére, hanem irányította is azt. Az intifáda első évében többször előfordult, hogy amikor fennállt egy komolyabb izraeli csapás veszélye (például a rámalláhi lincselés, a tel-avivi diszkórobbantás, vagy a jeruzsálemi étteremrobbantás után), a palesztin merényletek elmaradtak. Magas rangú külföldi vezetők látogatása során nem voltak atrocitások palesztin részről, a vendég távozása után azonban újra kezdődtek. Véleményem szerint Arafat képes volt a biztonsági szolgálatok ellenőrzésére addig, amíg ettől a lehetőségtől Izrael meg nem fosztotta, azonban annak is megvan az oka, hogy miért került erre sor.

Arafat számára az erőszak lehetőséget nyújtott a Camp David-i sikertelenség levezetésére. A tervezett palesztin állam kikiáltása elmaradt, bírálat érte az arab közösségen belül is. A második palesztin intifáda a palesztin-izraeli békefolyamatot és magát a PH-t is zsákutcába juttatta. A felek közötti bizalom teljesen megszűnt. 2001 februárjában a palesztin-izraeli összetűzések juttatták hatalomra Saront, aki nyugalmat és biztonságot ígért Izrael lakóinak. Azóta a tények ennek ellenkezőjét bizonyították.

A PH vezetése az intifáda alatt arra a következtetésre jutott, hogy Saronnal nem lehet megállapodást kötni. A következtetés megítélésem szerint így nem helyes, és főleg nem helyesek az intifáda további irányának meghatározására levont következtetések. A PH elgondolása szerint az erőszak Saron választási vereségét hozza, nem lesz képes azt a választási ígéretét teljesíteni, hogy biztonságot nyújt Izrael lakosainak, ami lehetővé teszi a Munkapárt hatalomba való visszatérését. Ez részben magyarázatot adott Arafat azon viselkedésére, hogy nem fogta vissza a palesztin radikális szervezetek izraeli polgári célok ellen végrehajtott öngyilkos merényleteit, amelyek 2001 végén és 2002 elején az átlagosnál jóval nagyobb méreteket öltöttek. Ez a téves helyzetértékelés magyarázatot ad arra is, hogy Arafat nem élt a Mitchell bizottság 2001 májusában nyilvánosságra hozott ajánlásaival, nevezetesen azzal, hogy az erőszak, a gazdasági blokád és az izraeli településbővítési politika folytatásának megszüntetésével vissza kell térni a tárgyalásokhoz. A palesztin vezetés rosszul értékelte az izraeli belpolitikai fejleményeket, azt, hogy a lakosság kiállt a kemény fellépés mellett és támogatta Saron politikáját. Helytelenül értékelte 2000-ben az amerikai adminisztrációváltást is, mert azt remélte, hogy Bush erőszakos diplomáciai akciókkal a palesztin ügy mellett fog kiállni. Arafat képtelen volt ennek a folyamatnak a megváltoztatására, az intifáda fokozódásával párhuzamosan egyre inkább elveszítette a palesztin területek feletti ellenőrző képességét. Vezető képessége nagymértékben függött attól is, hogy kezdetben a palesztin lakosság elfogadta az intifáda militarizálódását abban a reményben, hogy a fegyveres ellenállás tárgyalásokat indukál. 2004 végére a palesztin lakosság többsége belátta, hogy a fegyveres felkelésnek nincs értelme.

A PH 2001. szeptember 11-e után nem élt az Egyesült Államokkal való tárgyalás lehetőségével, miután maga Arafat hirdetett egyoldalú tüszünetet 2001. december 16-án. Nem használta ki a Bush elnök 2002. április 4-én mondott beszédében tett felhívást (amit az ENSZ BT 1397-es számú határozatában szintén az Egyesült Államok javaslatára fogalmazott meg), amely szerint meg kell szüntetni az izraeli megszállást és az ENSZ BT 242. számú határozata alapján támogatni kell a palesztin állam létrehozását. Ekkor még az Egyesült Államok nem a PH-ot hibáztatta az Izrael területén elkövetett merényletekért, sőt még a Karine-A hajón csempészett fegyverekért sem, egészen addig, amíg az izraeli vezetés nem szolgált egyértelmű bizonyítékokkal. A PH sokáig azt képzelte, hogy az amerikai adminisztráció számára a palesztin kérdés megoldása központi kérdés, pedig 2001. szeptember 11-e után ez már nem egyértelmű. Bush elnök 2002. június 24-ei beszédében már arról beszélt, hogy a palesztin államot három éven belül kell létrehozni és azt a teljes tüszünettől, a PH-on belüli reformoktól

és Arafat eltávolításától kell függővé tenni. Saron érthető módon teljes győzelemnek tekintette a beszédet, hangsúlyozva az Egyesült Államokkal fennálló érdekazonosságot a terrorizmus elleni küzdelemben, továbbá a megszállt területeken folytatott politikájának a megerősítését látta a beszédben. Izrael ezzel elkerülte a diplomáciai nyomást és nem kényszerült sem terület feladásra, sem településpolitikájának feladására.

Az említett Bush beszéd komoly nehézséget okozott a PH számára, hiszen Arafat közvetlen kollégáival a belső reformok kidolgozásán munkálkodott. A reformok bevezetését már a Palesztin Törvényhozó Tanács, Arafat Fatah szervezete és a palesztin lakosság is követelte. A Védelmi Pajzs műveletek következtében azonban a ciszjordániai palesztin területek az izraeli haderő ellenőrzése alá kerültek. Arafat lerombolt főhadiszállását állandó katonai őrizet alatt tartották, a palesztin biztonsági szolgálatok és a rendőrség diszkreditálódott és működésképtelenné vált, a polgári kormányzat az összeomlás szélére került, az Arafat belső köréhez tartozó, többnyire Tuniszból származó tanácsadók és veterán miniszterek észrevehetően elveszítették az irányítást. A biztonsági szolgálatok néhány vezetőjének lemondása, vagy leváltása, reformgondolkodású miniszterek kinevezése nem okozott lényeges változást. Annak ellenére, hogy Arafat a biztonságért Abdul-Razzak Jahija belügyminisztert tette felelőssé, a biztonsági szolgálatok irányítása továbbra is az elnök kezében maradt. A külföld által kritizált pénzügyi ellenőrzés hiányát sem szüntette meg az, hogy Arafat szigorúbbá tette a miniszteri ellenőrzést, az elnök politikai hatalma nem gyengült. A félreállítására vonatkozó amerikai és izraeli szándék erősítette azt a törekvését, hogy belső pozícióját még inkább stabilizálja. Annak ellenére, hogy az intifáda éveiben belföldi elismertsége is fokozatosan csökkent, mégis ő volt a legfontosabb döntéshozó.

A PH 2002 októberétől folyamatosan jelezte a nemzetközi közösség felé, hogy az izraeli geopolitikai elképzelések lehetetlenné teszik egy működőképes palesztin állam létrehozását. Az intifáda következtében az oslói megállapodást aláíró PFSZ beolvadt a PH-ba, amely szinte teljesen elveszítette legitimitását és túlélése csak teljes intézményi és személyi reformok megvalósítása után képzelhető el.

3.4. A palesztin biztonsági szolgálatok fokozatos radikalizálódása

Az intifáda alatti harctevékenységet számos tényező befolyásolja. Ezek egyike a részt vevő erők természetéből adódik. Másik tényező a Gázai övezetben, Ciszjordániában és Izrael területén kialakult harceljárások és módszerek. Harmadikként definiálható az új fegyverek, harceljárások, illetve aszimmetrikus hadviselési módok fejlődése, ami egyben az eszkaláció elmélyülését is jelzi. A részt vevő erők meghatározása különösen fontos, hiszen nincs katonai

erőegyensúly, sok minden múlik a résztvevők szerepén és a politikai eseményeken, így nem jelezhető előre, hogy melyik fél fog nyerni, vagy éppen veszíteni.

Az aszimmetrikus küzdelemben a katonai erőviszonyoknak nincs meghatározó jelentőségük. Az afganisztáni, a csecsenföldi, az iraki és az észak-írországi konfliktusok példaként szolgálnak arra, hogy a hosszú, véres gerillaháborúban, alacsony intenzitású konfliktusokban kicsi és gyengén felszerelt szélsőséges elemek eredményesen felvehetik a harcot jól felszerelt és kiképzett, korszerű haditechnikai eszközökkel rendelkező haderőkkel szemben. Az intifáda során a jól kiképzett izraeli fegyveres erők soha sem tudták az ország biztonságát garantálni, mint ahogy a hasonlóképpen felszerelt és tapasztalatokkal rendelkező brit haderő sem képes az erőszak megállítására Észak-Írországból, de hasonló a helyzet Spanyolországban, Irakban és Csecsenföldön is. A paramilitáris és gerilla szervezetek az események alakulásának függvényében gyorsan váltanak módszert, fegyverzetet, eljárásokat, sőt ha szükséges, akkor vezetőket is. Az aszimmetrikus hadviselés paradox helyzetet teremt, hiszen a terrorizmus nem katonai jelenség, hanem civil. A terrorcselekmények zömében a polgári lakosságot érintik, a terroristák többnyire civilek (bár közülük többen katonai kiképzést is kapnak), a civil lakosság között húzódnak meg, feladataikat gyakran lakóhelyüktől távol hajtják végre, akcióikhoz többnyire primitív eszközöket használnak, amelyeket piacon lehet beszerezni, vagy otthon elkészíteni. A motivációik civil természetűek: nemzeti törekvések, vallási, ideológiai okok, reménytelen gazdasági és szociális helyzet, személyes szenvedés, bosszúvágy, esetleg személyiség zavarok. A felsoroltak egyike sem kezelhető katonai eszközökkel, sőt a terroristák utánpótlását sem lehet katonai erővel megállítani, ugyanakkor katonai erőket és eszközöket eredményesen lehet alkalmazni a terrorizmus infrastruktúrájának (fegyverraktárak, hírközpontok, kiképző központok stb.) rombolására.

Az intifáda katonai egyensúlyában lényeges különbség van az izraeli és a palesztin erők között. Az IDF reguláris erőként teljes erőfölénnyel rendelkezik szárazföldön, levegőben és tengeren egyaránt. Az egyedüli visszatartó erő a politika, amely meghatározza a katonai erő alkalmazását. Úgy vélem nem szükséges bizonyítanom, hogy az izraeli erők képesek lennének néhány nap alatt a palesztin területek teljes elfoglalására, a palesztin politikai és biztonsági szervezetek kikapcsolására és katonai közigazgatás bevezetésére, ha ezt a nemzetközi közösség nem akadályozná meg.

Teljesen eltérő a PH helyzete, amely nem rendelkezik hagyományos katonai erővel, a palesztin biztonsági szolgálatoknak pedig nem csak az izraeli védelmi erőkkkel, hanem a PH ellenzékének számító Hamasszal és palesztin Iszlám Dzsiháddal is fel kell venniük a küzdelmet.

A palesztin biztonsági erőknek olyan körülmények között kell tevékenykedniük, amelyben a mártírákciónak beállított öngyilkos merényletek uralják a médiát, el kell viselniük az egyre romló életkörülményeket, és közben fel kell venniük a harcot a minden területen erőfölényben lévő izraeli fegyveres erőkkel. A PH biztonsági szolgálatai ugyanakkor nem egységesek és nem állnak központi irányítás alatt. Arafat igyekezett hatalmi központként funkcionálni, de a szolgálatok vezetői egymással rivalizálnak, és a túlélésükért küzdenek. A hatalom és a túlélés meghatározó jelentőségű öncéllá változott az intifáda során. Egyes biztonsági szolgálatok időnként egymással is fegyveres harcba keverednek. Például 2004 októberében és novemberében 50 fő halt meg a palesztin biztonsági szolgálatok egymás közötti harcában és ezért senkit sem vontak felelősségre, ami jelzi a PH tehetetlenségét is⁶¹. Egyes szolgálatok a békéért, míg mások a fegyveres harc folytatásáért küzdenek. Egyes szolgálatok az intifáda elején adatokat szolgáltatottak az izraeli fegyveres erőknek, míg mások összefogtak a radikális szervezetekkel. A PH-n belüli hatalmi harc megosztja a szolgálatokat is. A megfelelő egyensúly megtalálása a palesztin lakossággal, a többi palesztin csoporttal és az izraeli erőkkel való bánásmód terén komoly kihívást jelent a szolgálatok vezetői számára.

Az oslói folyamat eredményeképpen létrejött palesztin önállósággal párhuzamosan javult a biztonsági szolgálatok szakmai felkészültsége is. Ebben jelentős szerepet játszott a CIA is, amely kiképzéssel, és technikai felszerelésekkel segítette a szolgálatokat, továbbá a kapcsolatok megszakadása esetén igyekezett összekötőkkel helyreállítani a kapcsolatot a palesztin és az izraeli biztonsági erők között⁶². Ennek ellenére tapasztalható volt számos fegyelmetlenség, korrupció, illetve békefolyamat-ellenes személyek beszivárgása a szolgálatok soraiba. Komoly kockázatot jelentett a békefolyamat megtorpanása esetén az a követelmény, hogy a palesztin biztonsági szolgálatoknak saját népük, esetenként kollégáik ellen kellett fellépniük. A békefolyamat nyomán a PH-nak olyan személyeket is fel kellett vennie a biztonsági szolgálatokhoz, akik korábban Izrael-ellenes paramilitáris szervezetekhez tartoztak. Nem volt egyszerű annak megteremtése, hogy a biztonsági szolgálatok közösen járőrözzenek izraeli katonákkal, és együtt akadályozzák meg az Izrael elleni támadásokat, lépjenek fel a szélsőséges szervezetek tagjai ellen. (Hasonló jelenséget tapasztalunk az új afgán és iraki haderő, illetve biztonsági szolgálatok kiépítése során). A biztonsági erők létszámát az oslói megállapodásban szigorúan rögzítették. A Gázai övezetben a PH 18 000, Ciszjordániában 12 000 főt alkalmazhatott. Az összesen 30 000 fős létszámból 5000 főt lehetett a külföldön élő

⁶¹ Forrás: New York Times 2005. január 9.

⁶² Forrás: CSIS Cordesman: Israel versus the Palestinian 74. oldal.

palesztinok közül – főleg Jordániából – toborozni. Meghatározták azt is, hogy a különböző biztonsági övezeteken (A, B és C övezet) belül hány főt lehetett alkalmazni. Ezen kívül az oslói megállapodás előírta, hogy a palesztin ellenőrzés alatt lévő városokban mennyi lehet a biztonsági erők létszáma⁶³. A biztonsági szolgálatok fegyverzetét illetően a megállapodásban 4000 géppisztolyt, 4000 pisztolyt, 120 géppuskát rögzítettek. *Az intifáda előtt a palesztin biztonsági szolgálatok létszámát és fegyverzetét jelentős mértékben felduzzasztották.* Irakból Jordánián keresztül jelentős mennyiségű AK-47 típusú gépkarabélyt csempészték a palesztin területekre, amelyek magánszemélyekhez, a Fatah és a Tanzim aktivistáihoz, továbbá a palesztin radikális szervezetek tagjaihoz kerültek⁶⁴. Az intifáda előtt és alatt tiltott fegyverek csempészésére is sor került, köztük SA-7 típusú légvédelmi rakéták, 60 mm-es aknavetők, RPG-7 típusú kézi páncéltörő gránátvetők, a hozzá való lőszerrel. Az intifáda alatt jelentős mennyiségű fegyvert és lőszer csempészték Egyiptomból a Gázai övezetbe a keskeny izraeli biztonsági övezet alatt ásott alagutakon keresztül.

Az oslói megállapodás alapján a palesztin és az izraeli biztonsági erők közötti együttműködésre nemzeti, regionális és körzeti szinten közös biztonsági bizottságokat hoztak létre. A bizottságokba – amelyek éjjel-nappal működtek – izraeli és palesztin részről 5-7 főt delegáltak. Feladatuk közé tartozott a biztonsági koordináción túl a terület átadással együtt járó hatósági munkák ellátása is. Regionális szinten ciszjordániai és gázai övezeti bizottságokat állítottak fel. A bizottságok koordinálták a közös izraeli-palesztin járőrök, valamint a mobil, gyors reagálású erők tevékenységét. A közös tevékenységet azért tartom fontosnak kiemelni, mert az az intifáda előtt eredményesen működött. Az intifáda kezdetén több alkalommal incidens tört ki az izraeli és palesztin járőrök között, mivel a palesztinok megtámadták izraeli járőrtársaikat. A 2000. november 23-ai gránát támadás után – amelyre bizonyítottan a palesztin járőr radikális erőkkel való együttműködése eredményeként került sor – az izraeli fél a közös bizottságok elhagyására szólította fel a palesztinokat. A biztonsági együttműködés helyreállítására történt néhány kísérlet, de ezek eredménytelenek voltak. Az intifáda eszkalálódásával nemcsak a biztonsági együttműködés szűnt meg, hanem a hajdan együttműködő felek egymásra lőttek. (Módomban állt olyan izraeli tiszttel beszélgetni, aki elmondta, hogy a korábban vele egy irodában dolgozó palesztin tiszt-társa esténként a Tanzim fegyvereseivel együtt tüzelt rájuk).

⁶³ Forrás: CSIS Cordesman Israel versus the Palestinians 77. oldal.

⁶⁴ Forrás: ua.

A biztonsági szolgálatok együttműködésének kiemelését azért tartom fontosnak, mert 2001-ben a kapcsolatok helyreállítását Tenet volt CIA igazgató személyesen is megkísérelte. A CIA által készített javaslat felhívta az izraeli kormány és a PH figyelmét a biztonsági együttműködés azonnali helyreállítására. Erre sajnálatos módon nem került sor. *Meggyőződésem szerint az ilyen jellegű kapcsolatok építésére csak akkor van lehetőség, ha létezik politikai szándék, ugyanis a biztonsági szolgálatokat az állami vezetés irányítja és nem fordítva.* A palesztin biztonsági szolgálatok vezető állományának heterogén összetétele kezdettől fogva sok problémát okozott. A vezető állományban lévő tábornokok három különböző területről származnak. Az első csoportba tartozók a „területekre” az oslói megállapodással egyidőben érkeztek és nem vettek részt az első intifádában. A második csoporthoz azok tartoznak, akik a palesztin függetlenség elkötelezett hívei, ebből adódóan komoly lakossági támogatást élveznek. A harmadik csoport tagjait Arafat hozta magával külföldről, ők vezetik a hírszerző szolgálatokat. A személyi állomány szintén rendkívül heterogén. A rendőrség állományában szolgáló, zömében Izrael-ellenes személyek nemcsak támogatják a fegyveres felkelést, hanem aktívan részt is vesznek abban. Az ellenállással való azonosulás érthető módon megnehezíti bármilyen tűzszünet létrehozását.

Az állomány képzettsége és felszereltsége is differenciált képet mutat. A képzést többnyire Jordániában, Egyiptomban és a palesztin területeken kapták, az idősebbek közül többen tanultak a volt Szovjetunióban és a volt VSZ tagországokban. A képzés tematikája főleg a terror-elhárítási feladatokra koncentrált, ugyanakkor nem képezték ki az állományt tömegoszlatásra, tüntetések kezelésére. A felszerelés hiányos, nincsenek tömegoszlatásra alkalmas felszerelések, rádiók és védőfelszerelések.

Az intifáda során a biztonsági szolgálatok tagjai közül többen csatlakoztak a szélsőséges szervezetekhez. Az izraeli megszállás a szervezetek közötti együttműködést is megakadályozta, a biztonsági szolgálatok objektumai elleni izraeli támadások a szervezeteket dezorganizálták, többet közülük teljesen megsemmisítettek. A palesztin biztonsági szolgálatok feladatait többnyire átvette az izraeli haderő.

2004 áprilisában a Hamasz, a Fatah, a Palesztin Iszlám Dzsihád és több kisebb fegyveres szervezet vezetői együttműködési megállapodást írtak alá Nemzeti Terv megnevezéssel. A dokumentumban a szervezetek vezetői hangsúlyozták, hogy a megszállt területeken továbbra is jogot formálnak az erőszak alkalmazására, ugyanakkor törekednek a polgári áldozatok számának csökkentésére. A terv rögzíti, hogy a palesztin népet a PH képviseli. Hangsúlyozza, hogy kivonulása után Izrael nem formálhat jogot a biztonsági kerítés

fenntartására, további területfoglalásra, illetve az 1967-ben elfoglalt területek megtartására. A szervezetek követelték az elválasztó kerítés és az ellenőrző pontok felszámolását, valamint kérték a palesztin nép nemzetközi támogatását.

3.5. Következtetések

- **Izrael az intifáda kezelésében igyekszik megakadályozni azt, hogy a konfliktus nemzetközi szintre emelkedjen. Ennek markáns megnyilvánulása, hogy határozottan visszautasít bármilyen nemzetközi fegyveres erő konfliktuskörzetbe telepítésére vonatkozó javaslatot, legalábbis addig, amíg nincs megállapodás a konfliktusban érintett felek között. Ugyanakkor világosan jelentkezik az az izraeli igény, amely szerint az oslói megállapodás feltételeihez nem lehet visszatérni, az esetleges tárgyalásokat új alapokon, az izraeli biztonsági igények maximális érvényesítése mellett lehet elkezdni, de csakis akkor, ha megszűnik a palesztin erőszak. Utóbbi izraeli elmélet megítélésem szerint hibás, mert – bár egyetértek a palesztin erőszak megszüntetésének fontosságával – helyesebb lenne, ha Izrael tárgyalásokat kezdene azokkal a palesztin erővel, amelyek képesek segíteni az erőszak megszüntetésében. Rugalmatlan módon, egyoldalú és teljesíthetetlen feltételek támasztása késlelteti a konfliktus rendezését, és kételyeket ébreszthet a nemzetközi közösségben Izrael békés szándékait illetően.**
- **Az izraeli társadalom több vonatkozásban rendkívül megosztott, de egységes abban, hogy elsődleges a biztonság, illetve az intifádával a palesztinok nem juthatnak semmilyen előnyhöz. Az Arafat halála utáni helyzetben, Izraelben konszenzus alakult ki arról, hogy az egyoldalú gázai övezeti kivonulás meghirdetésével Izrael lépéskényszerbe hozta a palesztinokat és az arab világot, az új palesztin vezetés kiléphet abból a körből, amelybe Arafat kényszerítette őket, továbbá Bush elnök hatalmon maradása Izrael számára garanciát jelent arra, hogy nem készítenek túlzott engedményekre.**
- **Az izraeli társadalmon belül a lakosság 19%-át kitevő arab nemzeti kisebbség az állam számára biztonsági kockázatot jelent, az intifáda során az izraeli arabokat nehezen tudták kezelni. A palesztin állam esetleges létrehozása nagy valószínűséggel hatással lesz az izraeli arab nemzeti kisebbség önállósodási törekvéseire.**

- A PH intifádát befolyásoló motivációiban számos téves értékelés, illetve az értékelések nyomán helytelen döntés mutatható ki. Az oslói folyamattal létrejött palesztin biztonsági szolgálatok az intifáda során radikalizálódtak, részben megsemmisültek, a palesztin állam megteremtésének politikai, gazdasági és biztonsági feltételei romlottak.
- Az izraeli és a palesztin biztonsági erők közötti együttműködés időszakát (1997-2000) vizsgálva arra a következtetésre jutottam, hogy az együttműködés idején jelentősen csökkent az erőszakos akciók száma (1997-ben 29, míg 1998-ban 12 erőszakos akcióra került sor). Értékelésem szerint az intifáda első két évében a PH és személy szerint Arafat elnök többnyire képes volt felügyelni az ellenállást, majd Rámalláh-i főhadiszállásának ostromát és házi őrizetben tartását követően az irányítás folyamatosan kicsúszott a kezéből.
- Véleményem szerint az intifáda sajátossága, hogy a PH és biztonsági szolgálatait nem kapják meg azt a népi támogatást, ami egyébként az intifáda jellemzője kellene, hogy legyen.

4. AZ INTIFÁDA KEZELÉSÉNEK MÓDJA

4.1. A konfliktus helyszíneinek katonaföldrajzi elemzése

Az intifáda két, egymástól elválasztott és eltérő földrajzi, valamint demográfiai sajátossággal rendelkező területen folyik. Ezek:

- a) a Gázai övezet (az Erez-i átkelőhelytől az egyiptomi határig).
- b) Ciszjordánia (Dzszenintől-Hebronig).

Az eltérő sajátosságok miatt a területek elemzését külön végeztem el.

a) *A Gázai övezet sajátosságai*

A Gázai övezet lapos, homokos talajú, az izraeli területektől kerítéssel elválasztott, 360 km² nagyságú terület. Izraellel 51, a Földközi-tengerrel 40, míg Egyiptommal 11 km-en határos (utóbbtól keskeny, néhány száz méteres izraeli biztonsági sáv választja el). Az egyiptomi határszakasz ellenőrzésére Izrael egyiptomi együttműködés nélkül is képes, bár az együttműködés kétségkívül javítaná az ellenőrzés hatékonyságát. Az itt élő palesztin lakosság száma 1,5 millió, így egy négyzetkilométerre 4166 fő palesztin lakos jut. A terület 58%-át a PH felülyeli. Az izraeli lakosok száma 7500 fő, akik 21 telepen élnek, zömében vallásosak és mezőgazdasággal foglalkoznak. A palesztin lakosság 98%-a muszlim vallású, többnyire Gáza városban és a menekülttáborokban él. A lakosság felének életkora 14 év alatt van. Az egy főre eső nemzeti jövedelem az intifáda előtt 1060 USA dollár volt, ami az intifáda kezdete óta körülbelül 40%-kal csökkent. A rossz gazdasági körülmények ellenére a lakosság számának növekedési aránya igen magas, 3,97%-os. A Gázai övezet áram, víz, valamint kommunikációs hálózatának működtetése Izraeltől függ. Nem rendelkezik természeti kincsekkel, a lakosság mezőgazdasági termelésből és halászatból él. A munkanélküliség aránya az intifáda előtt is 40%-os volt, ami később az izraeli területzárások miatt nagymértékben megnőtt. A Gázai övezetbe vezető utak izraeli ellenőrzése Izrael számára komoly gazdasági fegyvert is jelent. A palesztinok számára a területek elhagyása csak az ellenőrző pontokon keresztül történhet, amelyeket a konfliktus kezdetétől katonai erővel és műszaki zárákkal annyira megerősítettek, hogy a határátlépés még a nemzetközi szervezetek alkalmazottai részére is nehéz. Az intifáda előtt naponta 30 ezer palesztin lépett be munkavállalási céllal Izrael területére. Mára a palesztin munkaerőt kínai, dél-koreai, fülöp-szigeteki és román vendégmunkások váltották fel. A tengeri határt az izraeli haditengerészet őrzi. A Gázai övezet területén levő izraeli telepekre külön utak vezetnek, amelyeket a hadsereg ellenőriz, ezeket a palesztinok nem használhatják.

- Az intifádát követő rendezési folyamatban a Gázai övezetben minél előbb meg kell oldani többek között a biztonságos belépést, a Ciszjordániával történő összeköttetést, valamint meg kell szüntetni az Izraeltól való teljes függőséget.

b) Ciszjordánia

Területe 5860 négyzetkilométer, Izraellel 307, Jordániával 97 kilométeren „határos”. (Ez alatt nem európai értelemben vett határokat, hanem megszállt területeket értek, amelyek rendezésére csak az átfogó tárgyalásokon kerülhet sor. Jordániától a palesztin területeket néhány száz métertől több kilométerig húzódó ütköző övezet választja el, amely feletti izraeli ellenőrzés feladása belátható időn belül nem várható). Ciszjordánia területe nyitott volt az izraeli biztonsági kerítés megépítéséig. A terület izraeli településekkel sűrűn behálózott, felszíne dombos, sziklás, szurdokokkal átszabdalt, teraszos művelésű, így az aszimmetrikus hadviselésre ideális feltételeket nyújt. Jordániától a Földközi-tengerig öt fő útvonal húzódik. Az izraeli arab, a palesztin és a zsidó lakosság keveredése, a települések közötti kis távolságok, valamint Jeruzsálem közelsége miatt a biztonság fenntartása komoly nehézségekbe ütközik. Izrael számára katonailag azért is fontos ez a terület, mert a magaslatok lehetőséget nyújtanak távolfelderítő lokátorok telepítésére. A palesztin lakosság (Kelet-Jeruzsálem nélkül) száma 2 020 000 fő, a népsűrűség 345 fő/négyzetkilométer. A zsidó telepések száma 200 ezer fő körül van, akik 231 településen élnek. A palesztin népesség születési aránya – hasonló a Gázai övezethez – 3,38%, a lakosság 40%-a 14 év alatti. A lakosság 83%-a palesztin arab (döntően szunnita), 17%-a zsidó. A GDP 3,3 millió dollár (összehasonlításként Izraelben 14,5 millió dollár). Az egy főre jutó nemzeti jövedelem duplája a Gázai övezetben élőkének, 2050 dollár (Izraelben 18 300 dollár). Az intifáda előtt 120 ezer ciszjordániai palesztin dolgozott Izraelben, ezek egyik fele engedéllyel, a másik fele illegálisan utazott be. Az intifáda miatt ez a lehetőség vagy megszűnt, vagy igen korlátozottá vált. A feszültség legnagyobb oka az izraeli telepések számának növekedése és a palesztinokkal szemben bevezetett izraeli mozgáskorlátozások.

Biztonsági szempontból a ciszjordániai területek zárása – még az épülő kerítés ellenére is – összehasonlíthatatlanul nehezebb a Gázai övezethez viszonyítva. A területen jelentős izraeli telepek vannak, ezért Izrael elsősorban a nagy Jeruzsálem körüli ellenőrzés kézben tartására törekszik. Ha Izrael az összes ciszjordániai területről visszavonulna, akkor elveszítené stratégiai mélységét, ami kelet-nyugati irányban a legkeskenyebb helyen 14 km lenne. Ez a keskeny sáv izraeli katonai szakértők szerint lehetetlenné tenné az ország védelmét.⁶⁵

⁶⁵ Forrás: Jerusalem Letter No.500 2003. június 15-július 1. Dore Gold: defensible borders for Israel.

Az egyoldalú izraeli elválasztási terv elsősorban Ciszjordániát érinti. Célja egyértelmű: egybetartani fontos zsidó telepeket, ellenőrizni a vízkészletet, a fontosabb útvonalakat, szabályozni a palesztin munkások beáramlását, biztosítani a határzárást, a palesztin települések egymástól való elválasztását, ellenőrző pontok felállítását, a személyek és áruk ellenőrzését. Ehhez szükség van a katonai erő jelenlétére, kerítésre, aknákra, ellenőrző eszközökre (pl. pilóta nélküli felderítő repülőgépekre), valamint földi telepítésű szenzorokra. Ezt szolgálja a palesztinok által falnak, az izraeliek által biztonsági kerítésnek nevezett védelmi rendszer. Kiepitésének jogossága és szükségessége úgy vélem nem vitatható, de nem úgy, hogy annak nyomvonalát egyoldalúan kerül kijelölésre, mélyen benyúlva palesztin területekre, és előre kijelöli a még nem létező határt. Izrael nagyon fontosnak tartja annak bizonyítását, hogy a kerítés csak kevés és indokolt helyen jelent falat, túlnyomó része könnyen lebontható és áthelyezhető drótháló kerítés. Az arab területre való behatolás valójában indokolható a terepviszonyokkal és nem határmódosítási szándékkal (amit ugyanakkor az Izrael számára stratégiaileg fontos helyeken nem is tagadnak, hiszen már Barak volt miniszterelnök a Camp David-i területcserére vonatkozó javaslata is tartalmazta).

Ciszjordánián belül különleges helyet foglal el Jeruzsálem. Lakossága 600 ezer fő, amelyből Kelet-Jeruzsálemben körülbelül 220 ezer palesztin él.

A lakott területen folytatott hadviselési módok – a települések eltérő jellege miatt – különböző sajátosságokkal rendelkeznek. Az eltérő jelleg az alábbi területeken jelentkezik:

- Jeruzsálem esetében fontos körülmény, hogy az itt élő palesztinok csak engedéllyel mehetnek más palesztin városba, ugyanez vonatkozik a nem Jeruzsálemben élő arabokra is. A katonai műveleteket befolyásolja, hogy a Kelet-Jeruzsálem-i arab településeket az elmúlt években nagy kiterjedésű zsidó negyedekkel vették körbe. Jeruzsálem keleti részén jelenleg kb. 160 ezer zsidó él. A város az adottságai miatt alkalmas nagy áldozatokkal járó terrorakciók végrehajtására.
- Hebron fontos összetűzési pont a nagyszámú arab (120 000) és a kis számú zsidó lakosság (három-négyezer) miatt, mert a – zömében vallásos – zsidó lakosság a város központjában, az ósatyák sírjának közelében él. A helyzet anomáliája, hogy az izraeli gyerekeket és a munkába járókat naponta a haderő által kísért autóbuszokkal szállítják Jeruzsálembe, a várost pedig két megerősített dandár védi, ami aránytalanul sok a zsidó lakosság létszámához viszonyítva.
- Az „A” övezetbe tartozó palesztin városok (Dzsenin, Nablusz, Túl-Karm, Kalkílija, Jerikó, Gáza város) a tipikus városi harc sajátos módszereit követelik meg.

- Izraeli, vagy palesztin ellenőrzés alatt lévő lakóterületeket (többnyire falvakat) az intifáda során az IDF igyekezett elválasztani egymástól és a palesztin városoktól.
- Menekült táborok (elsősorban innen indulnak a támadások, főként izraeli telepések, a haderő objektumai, vagy izraeli települések ellen).
- Zsidó telepek Ciszjordániában és a Gázai övezetben (ezek a palesztin támadások legfontosabb célpontjai).
- Zsidó telepek a megszállt területek határa mentén (zöld vonal).
- Nagyobb izraeli városok (a palesztin „stratégiai terrorizmus” célpontjai⁶⁶).

4.2. A palesztin szélsőséges szervezetek által alkalmazott módszerek és eljárások

Az intifáda során a palesztin szélsőséges szervezetek tevékenysége stratégiai szempontból jól előkészített és hasonló az 1999-ben és 2000-ben Dél-Libanonban a Hezbollah által végrehajtott azon műveletekhez, amelynek következtében Barak volt miniszterelnök kivonta az IDF-et Dél-Libanonból. A szélsőséges szervezetek célja állandó veszteség okozása a megszálló erőknél a legváltozatosabb helyeken és módszerekkel. A támadások előbb csak az izraeli katonák és a telepések ellen irányultak, népszerűtlenné téve ezzel a fegyveres erőket, politikailag a védelmi ágazatot, továbbá a zsidó telepek védelmét. A dél-libanoni kivonulást a palesztinok annak tudták be, hogy Izraelnek nincsenek már meg a belpolitikai lehetőségei és képességei ahhoz, hogy folytassa a libanoni küldetést. Ezzel szemben Izrael a kivonulást „jó szándéka” bizonyítéka demonstrálásának tekintette. Ciszjordániában és a Gázai övezetben a palesztin szélsőségesek szándéka hasonló: rákényszeríteni Saront, hogy hagyja el a megszállt területeket, cserébe a béke-megállapodásért („területet békéért” elv). Az erőszak intenzitása hullámzó, találón kapta az izraeli haderő részéről a dagály-apály jelzőt.

Az intifáda kezdetén a palesztin szélsőségesek tevékenysége korlátozott erőszak formájában nyilvánult meg, a népi ellenállás módszerét és az első intifáda alatt bevált gyakorlatot követte. A kődobáló fiatalok célja az ellenőrző pontokon szolgáló katonák és a telepésekhez vezető utakon közlekedő zsidók megtámadása volt. A média a fegyveres izraeli katonákat mutatta, akik az ártatlan kődobáló fiatalokra gumibevonatú lövedékekkel tüzeltek. A tüntetésekre gyakran a tanítás végén, a déli órákban került sor, ami jelzi a szervezethez. A rendszeres tüntetések mindkét oldalon gyakran téves fenyegetettség értékeléseket okoztak.

⁶⁶ A kifejezés az izraeli szakirodalomban alkalmazott elnevezés annak érzékeltetésére, hogy a palesztin radikális szervezetek Izrael Állam megsemmisítésére törekcszenek.

A ködöbáló fiatalok közé fegyveres Fatah (Tanzim) aktivisták keveredtek, ami az IDF részéről is éles lőszer alkalmazását váltotta ki. A szinte mindennapos összetűzés alacsony intenzitású konfliktust generált. A szélsőséges erők előbb célzott lövésekkel, majd út menti bombákkal, rajtaütésekkel igyekeztek megzavarni a forgalmat a zsidó telepekhez vezető utakon. A támadásokkal éreztetni akarták a telepeseikkel, hogy az utak használata nem biztonságos, a haderő képtelen megvédeni őket. Az ilyen típusú támadásokat a zsidó telepek elleni éjszakai támadások követték. 2000 szeptembere és decembere között 600 ilyen típusú támadásra került sor. A támadások különböző helyeken jelentkeztek, és nem tűntek szervezetteknek. A legtöbb támadás Jeruzsálem Gilo nevű városnegyedében fordult elő, ami megszállt terület és szemben egy palesztin falu, Beit Dzsala található. A szervezett éjszakai támadásokat nem a település lakói, hanem az éjszakára ide jövő Fatah (Tanzim) aktivisták hajtották végre, akik a támadást követően elhagyták a helyszínt. Az izraeli válasz előbb gépágyútűz, majd harckocsikból, illetve helikopterek fedélzeti fegyvereiből kiváltott csapás volt. A néhány hónapon át tartó tűzpárbajt az izraeli erők Beit Dzsalába való behatolása követte, amelynek során néhány palesztin fegyverest megöltek, továbbá palesztin házakat romboltak le. Utóbbi módszer az ártatlan (zömében keresztény arab) lakosság elleni büntető intézkedésként is fel fogható, hiszen a Tanzim aktivisták az ott lakók házeit erőszakkal foglalták el. A zsidó lakótelepet magas betonfallal vették körül, a fal előtt állandó katonai megfigyelő pontokat állítottak fel, ahonnan a katonák kiépített állásokból és harckocsikból figyelmet folytattak, szükség esetén tüzet nyitottak. A fegyveres harcok felélénkülését az Egyesült Államok George Tenet, a CIA volt igazgatója közvetítésével létrejött tűzszünettel kívánta megakadályozni. Tenet javaslata az volt, hogy a palesztin biztonsági szolgálatok emberei tartsák távol a szélsőséges fegyvereseket.

2001 szeptemberétől a palesztin szélsőségesek a Gázai övezetben aknavetők alkalmazásával az erőszak újabb hullámát indították el. A 82 mm-es szovjet gyártmányú aknavetőket főleg Egyiptomból, a kiépített alagutakon át csempészték a Gázai övezetbe. Feltehetően a Hezbollah szakértőinek segítségével Gázában 60 mm-es aknavetőket kezdtek el gyártani, amelyek pontatlanok voltak, de ahhoz megfelelőek, hogy az izraeli telepések körében félelmet okozzanak. Az aknavetők alkalmazását az izraeli katonai vezetés az erőszak magasabb szintjeként értékelte, mert azok veszélyeztetik az izraeli településeket, különösen akkor, ha Ciszjordániában is megjelennek. Az aknavetők gyártásának megszervezése Arafat testőrsége, a Force-17 egyik emberének nevéhez fűződik, akit később az izraeliek likvidáltak.

Az aknavetők mellett a palesztin szélsőségesek izraeli járművek ellen út menti aknákat, különböző módon elrejtett robbanóeszközöket, páncéltörő rakétákat is használnak. Ez a tevékenység elsősorban a Fatah (Tanzim) aktivistáira, illetve a palesztin biztonsági szolgálatok embereire jellemző, utóbbiak gyakran este, szolgálatuk befejezését követően lépnek akcióba.

2002 novemberében, az eskaláció újabb fejleményeként jelent meg a gépkocsiba rejtett robbanóeszköz, amelyet első alkalommal Jeruzsálem legforgalmasabb piaca közelében alkalmaztak. A gépjárműbe rejtett robbanóeszközök mellett egyre sűrűbben vetették be az öngyilkos merénylőket.

A palesztin módszerek között kétségkívül a leghatékonyabbak az öngyilkos merényletek. Az öngyilkos terroristák akciói – túl az emberi tragédiákon – félelmet keltenek az izraeli lakosságban, mélyen befolyásolják a döntéshozókat, aláássák a békefolyamatot, és jelentős hatást gyakorolnak az izraeli életkörülményekre. Fenti okok miatt több, mértékadó forrás stratégiai fegyvernek minősíti.

A palesztin öngyilkos merénylők motivációja már csak áttételesen lehet a palesztin függetlenség kivívása, sokkal inkább a palesztin nép szenvedéséért való bosszúállás hajtja őket. Célja a lehető legtöbb zsidó megölése, szenvedés okozása és az élet elviselhetetlenné tétele. A támadásokért a Hamasz, a Palesztin Iszlám Dzsihad és az al Aksza Mártírjai Brigádok egymást megelőzve igyekeznek vállalni a felelősséget.

Az öngyilkos merénylők azon iszlám radikálisok köréből kerülnek ki, akik a muszlimok és a zsidók között semmilyen megbékélést nem tudnak elképzelni. A 2004 márciusában megölt Ahmed Jaszin sejk, a Hamasz szellemi vezetője szerint, a nagyszámú öngyilkos merénylő alkalmazása végül Izrael megsemmisüléséhez vezet. Az öngyilkos merénylők ugyanakkor nem a palesztin társadalom műveletlen rétegéhez tartoznak. 1993–2003 között a 149 öngyilkos merénylő közül 53 fő felsőfokú, 56 fő középfokú, míg 40 fő általános iskolai végzettséggel rendelkezett. A felsőfokú végzettségűek magas aránya annak is tulajdonítható, hogy a Hamasz elsősorban a Nablusz-i és a Gáza-i egyetemeken folytat toborzómunkát. A merénylők kétharmada 17 és 23 év közötti. A Hamasz arra törekszik, hogy ideológiai érettség és műveleti okok miatt inkább idősebbeket (30-50 év) alkalmazzon, míg a Palesztin Iszlám Dzsihad inkább a 16-17 éveseket részesíti előnyben. A 149 merénylő közül 130 egyedülálló (nőtlen, ill. hajadon). Ennek oka az, hogy a palesztin lakosság nem fogadja el, ha családos embereket küldenek a halálba. A korábbi időszakkal ellentétben újabban nőket és – cinikus módon – 16 év alatti gyerekeket is küldenek öngyilkos merénylet végrehajtására.

A korábban jelzett 149 merénylő 416 izraeli halálát okozta, a sebesültek száma 1400 fő. A nagyszámú áldozatokat követelő öngyilkos merényletek igen nagy hatással vannak az egyébként is „terrorérzékeny” izraeli lakosság moráljára. Az öngyilkos merénylőket a palesztin szélsőségesek is olyan stratégiai fegyvernek tekintik, amely képes csökkenteni a szembenálló erők aszimmetriáját. Mára az öngyilkos merényletek már nemcsak a palesztin területeken, hanem Csecsenföldön, Afganisztánban, Irakban és a világ egyéb konfliktuskörzeteiben is stratégiai fegyvernek számítanak. A szélsőséges csoportok meggyőződésévé vált, hogy a szembenálló fél katonai fölénye ellen ez a leghatásosabb fegyver, különösen akkor, ha azt az ellenség területén hajtják végre.

A palesztin szélsőségesek akciói kapcsán a körülmények elemzésével választ kerestem arra a kérdésre, hogy mennyire felelős a PH a terrorakciók megszervezéséért, valamint igaz-e az izraeli hatóságok azon visszatérő állítása, hogy a PH „semmit nem tesz a terror megfékezése érdekében”. A kérdésre adott válasz nem egyértelmű és nem azonos az intifáda különböző időszakaiban. Tény azonban, hogy az intifáda első napjaiban a PH több száz olyan foglyot engedett szabadon, akik Izrael elleni terrorcselekmények – köztük öngyilkos merényletek – szervezése miatt ültek palesztin börtönben. A kibocsátást követően az izraeli hatóságok azonnal felhívták a figyelmet a terrorakciók veszélyére. A PH a foglyokat belpolitikai okokból engedte ki, jelezvén, hogy a különböző politikai irányvonalat követő palesztinok összefogására van szükség az Izrael elleni harcban. (Sajátos módon ez a helyzet megismétlődött Irakban is, amikor a koalíciós erők támadása előtt Szaddám Huszein kiengedte a börtönökből az elítélteket). Az elítéltek kiengedése jelzés volt az izraeli lakosság felé is, ha nem gyakorolnak nyomást politikai vezetőikre, számolniuk kell a következményekkel. Az öngyilkos merényleteket a PH vezetése szinte mindig elítélte, de ebben motiváló tényező volt az izraeli megtorlástól való félelem is. A jelzett összefüggés alapján érthető, hogy Izrael miért kezeli fenntartással Abbasz elnök összes palesztin fogoly szabadon engedésére vonatkozó kérését.

2002 tavaszát követően – amikor az IDF megszállta a palesztin területeket és mozgáskorlátozásokat vezetett be a PH vezetői részére is – a PH cselekvési szabadsága véget ért, az irányítást inkább a szélsőséges szervezetek vették át. A biztonsági szolgálatok dezorganizálódásával, a palesztin életfeltételek megnehezedésével, ezzel egyidejűleg a szélsőséges szervezetek iránti szimpátia növekedésével – polgárháborús kockázat nélkül – lehetetlenné vált a PH bármilyen fellépése a szélsőséges szervezetekkel szemben.

A szélsőséges szervezetek kijelentették, hogy nem fogadják el a tűzszünetet és folytatják támadásaikat addig, amíg az izraeli erők nem vonulnak ki a palesztin területekről. Ennek megfogalmazása azonban nem egyértelmű, mert egyes szélsőséges szervezetek palesztin területek alatt nemcsak Ciszjordániát és a Gázai övezetet, hanem Izrael teljes területét értik. Amíg ilyen felfogás létezik, úgy vélem lehetetlen a megegyezés.

Az öngyilkos merényletek elhárítása rendkívül nehéz, az eddigi – a későbbi fejezetben tárgyalandó – módszerek csak részleges eredményeket hoztak. Az említett módszerek mellett számos egyéb lehetőség is rendelkezésére áll a palesztin szélsőséges szervezeteknek, amelyeket eddig nem alkalmazott. Nem került sor repülőgép eltérítésre és légi eszközzel végrehajtott támadásos merényletre, repülőgép lelövésére, ivóvizek megmérgezésére. Mindkét oldalról történtek azonban kísérletek számítógépes rendszerekbe történő behatolásra. Izrael egyike a világ számítógépekkel legjobban ellátott országának, az 1,1 millió Internet kapcsolat több mint az arab országoké együttvéve. Ez a látszólagos előny több támadható és nagyon sérülékeny célpontot is jelent. Az intifáda első szakaszában arab aktivisták több mint 160 Web-lapra mértek csapást, egyes médiák „Inter-fádáról” is beszéltek. A módszereket illetően kísérlet történt „megaterrorizmus” végrehajtására is, aminek vegyi raktár, illetve üzemanyag-tárolóhely felrobbantás volt a célja (ashdodi merénylet 2004 tavaszán).

A szélsőséges szervezetek módszereinek bővülése szempontjából két tényezőt tartok fontosnak kiemelni: **a palesztin szélsőségesek szorosabb kapcsolatát a nemzetközi terrorszervezetekkel**, illetve ennek lehetséges következményét: **merényletek végrehajtását Izraelen kívül**. A palesztin – izraeli konfliktus eszkalációja magával hozhatja a terrorizmus megerősödését Európában is. Hazánkban is előfordult, hogy itt élő palesztin terrorgyanús tevékenységet folytatott, amit a hatóságok megakadályoztak. Nem mellékes azonban az a körülmény, hogy a palesztin szélsőséges szervezetek mindegyike hangsúlyozza: nem céljuk Izraelen kívüli merényletek elkövetése. Ebben nyilvánvalóan szerepet játszik az is, hogy európai merényletek szervezésével a palesztinok elveszítenék a létfontosságú európai gazdasági támogatást. Ugyanakkor nem mellőzhetők a **nemzetközi terrorszervezetek nemzeti terrorszervezetekbe** történő beépülésének törekvései sem. A palesztin terrorszervezetek részéről külföldön szinte kizárólag zsidó, vagy amerikai célok elleni támadással kell számolni.

Palesztin terroristák európai terrorszervezetekkel fennálló kapcsolatára utal, hogy 2002 áprilisában a Dzszeninben talált két csőbomba brit szakértők szerint megegyezett az IRA által alkalmazott eszközökkel⁶⁷. A bomba mérete, a szögek elhelyezése, a gyújtóeszköz, a vezeték és a robbanóanyag (nitrogén alapú műtrágya, gázolaj és cukor) azonos az IRA által használtakkal. Kérdéses azonban, hogy az IRA átadta az eszközt, vagy kiképezte a palesztinokat. Pontos adatok hiányában nehéz a kérdésre válaszolni, hiszen ma már az Internetről is számos robbanóanyag előállítására vonatkozó információt lehet szerezni. A palesztin szélsőséges szervezetek módszereit elemezve megállapítható, hogy az akciókat zömmel lakott területen hajtják végre. Az elemzésekből kitűnik a módszerek fokozatos eldurvulása. A palesztin áldozatok számának növekedésével egyenes arányban nőtt a terrortevékenységbe bevonható jelöltek száma. Mindezt nagymértékben segítette a temetések „látványos” megszervezése és nem utolsósorban a kiválóan nevezhető palesztin propaganda is.

4.3. Az Izraeli Védelmi Erők által alkalmazott módszerek az aszimmetrikus hadviselés kezelésére

Az intifádában alkalmazott aszimmetrikus módszerek Izraelt új eljárások bevezetésére készítették. Értekezésemben az akciók katonai elemzésére helyezem a hangsúlyt és kevésbé törekszem a politikai körülmények kiemelésére. Magától értetődőnek tartom azonban, hogy minden államnak joga van a területét érő terrortámadás ellen védekezni és azt a számára leghatékonyabb módon megtenni. Ezért nem tartom elítélendőnek azt, ha egy haderő – az országát ért, 15-20 halottat és több tucat sebesültet követelő öngyilkos merénylet ellen – úgy védekezik, hogy felkutatja és megbünteti az elkövetőket. Az alkalmazott módszerek elemzése és a tapasztalatok felhasználása véleményem szerint hasznos lehet a haderők kiképzésében és felszerelésében.

Az izraeli védelmi erők a konfliktus kezdetétől igen nagy figyelmet fordítanak a felderítésre, amely az aszimmetrikus hadviselésben mindig kiemelt jelentőséggel bír. A hagyományos katonai műveletekben az ellenség többé-kevésbé ismert, vagy megismerésére többféle lehetőség kínálkozik. Az aszimmetrikus műveletekben azonban a legnagyobb probléma, hogy nem ismertek a szembenálló erők, azok szándékai, nem lehet következtetni a tervezett akciók helyszínére sem. Ezt segítheti a folyamatos felderítés. Az izraeli erők számára a konfliktus előtt számos hírszerzési lehetőség állt rendelkezésre a palesztin ügynökök

⁶⁷ Forrás: Sunday Telegraph 2002.04.28.

toborzásától, a közös biztonsági együttműködés hírszerzés javára történő felhasználásától a rádióelektronikai, elektronikai, kép, valamint vizuális eszközökkel folytatott adatszerzési lehetőségek széleskörű kihasználásáig. Pontos adatokat szolgáltatnak a pilóta nélküli felderítő eszközök, amelyek eredményes alkalmazását a műveleti terület ellenőrzésében, a csapás előtti célmegjelölésben és a csapás következményeinek meghatározásában az iraki háború és az azt követő aszimmetrikus küzdelem is bizonyította. Mint a terrorizmus elleni küzdelemben mindenhol, a HUMINT lehetőségek alkalmazása itt is kiemelkedő jelentőséggel bír. A pontos csapások, a célzott likvidálások megszervezésének és az öngyilkos merényletek elhárításának kulcskérdése a rendelkezésre álló információk pontossága és hitelessége. Ez csak úgy biztosítható, ha a stratégiai és a hadműveleti-harcászati felderítés szoros kapcsolatban áll egymással és a megszerzett adatok alapján azonnali intézkedéseket fogantatosítanak. Az erőszak elhatalmasodása, a palesztin területek zárása nagyon sok együttműködő palesztint elrettentett az izraeli biztonsági szolgálatokkal való együttműködéstől. Többször előfordult, hogy a palesztin informátor a találkozó során megtámadta, sőt egy alkalommal le is lőtte izraeli kapcsolattartóját, így szigorító rendszabályokat kellett bevezetni. Elrettentette az együttműködéstől a palesztinokat az is, hogy gyanú esetén a palesztin bíróság azonnali, nyilvános kivégzést rendelt el, amit Arafat minden esetben jóváhagyott. A HUMINT lehetőségeket viszont nagymértékben segíti a foglyok szisztematikus kihallgatása.

Az intifáda elleni katonai műveletekben már kezdettől fogva eredményesen alkalmaztak harckocsikat, páncélozott szállító harcjárműveket, katonai buldózereket, tüzérségi fegyvereket, illetve F-16I típusú repülőgépeket, AH-1G/S (Cobra) és AH-64A (Apache) helikoptereket. Az Apache típusú helikopter nagyobb hatótávolsága, jobb érzékelő műszerei, fegyverzete, a harcolók és nem harcolók megkülönböztetését biztosító műszerei miatt lényegesen jobbnak bizonyult. Jóllehet a jelzett eszközök a „túlzott erőszak” vádját váltották ki Izraellel szemben, katonailag azonban a harckocsik – amellet, hogy nem elhanyagolható védelmet jelentenek a benne ülő személyzetnek – nagytávolságú és precíz csapás kiváltását teszik lehetővé és csökkentik a „járulékos” károkat. Pontatlan felderítési adatok, céltévesztés, vagy – amint előfordult – régi térképek alkalmazásával ellenkező hatást lehet kiváltani. Ugyanez mondható el a helikopterek és a harci repülőgépek, valamint a precíziós löszerek alkalmazásáról is. A precíziós csapás sűrűn lakott településeken – például a Gázai övezetben – történő alkalmazása esetén szinte elkerülhetetlen ártatlan polgári személyek vesztesége. Más kérdés annak eldöntése, hogy egy fontos személy megölése érdekében megéri-e egytónnás bombát dobni egy négyemeletes házra és ezzel több, ártatlan civil halálát okozni. 2002. július 24-én az izraeli

légierő Salah Sehadah Hamasz vezető házára F-16I típusú repülőgépről egytonnás bombát dobott, a támadás 17 ember halálát okozta.⁶⁸ A támadást követő vizsgálat kiterjedt az eszközök megválasztásának helyességére és a módszerek alkalmazására (például arra, hogy mi indokolta az egytonnás bomba bevetését). Az előzetes számítások szerint a szomszéd épületben legfeljebb ablaktörésekre lehetett számítani (ezzel ellentétben itt halt meg 13 ember), ugyanis feltételezték, hogy a ház lakatlan, valójában lakott volt, amit légi felderítéssel lehetett volna ellenőrizni, de azt elmulasztották. A katonai vezetés a kisebb kockázat miatt választotta a légicsapást, a helikopter alkalmazásától azért tekintett el, mert az sebezhető, szárazföldi erőkkel indított támadás pedig nagy izraeli veszteségekkel járt volna.

A terrorizmus elleni harcban a legnehezebb feladatot minden esetben az ártatlan polgári lakosság és a terroristák szétválasztása jelenti⁶⁹. Ennek módszere az ellenség azonosítása, az utánpótlástól való elvágása, majd megsemmisítése. Segít a terrorszervezetekre gyakorolt állandó nyomás, a terület zárása, a kijárási tilalom bevezetése, a tüzelésre történő válaszcspás, valamint a terrorizmus infrastruktúrájának rombolása. További módszerek a zsebek átvizsgálása, ruházat,- csomag ellenőrzése, rendszeres razziaák minden létesítményben (beleértve a kórházakat, egyetemeket is)⁷⁰. A jelzett módszerek egyben a polgári lakosságra korlátozás bevezetését is jelentik. Kényes feladat a vallási helyeken végzett razzia, ezeket inkább úgy hajtják végre, hogy az ima után kijövőket ellenőrzik. Ha a körülmények lehetővé teszik, akkor erre a feladatra célszerűbb az együttműködő helyi rendvédelmi erőket igénybe venni.

Nehézséget okoz, hogy a fegyverek és tartalékok helyét a terrorszervezetek esetében csak a parancsnoki lánc bizonyos szintjén ismerik, ugyanakkor az ellenrendszabályok miatt az összeköttetés – a rádió és a telefon alkalmazása helyett – inkább személyesen történik. Az aszimmetrikus hadviselés lehetetlenné teszi az erőtervezést, mert a szélsőséges erők nagy területen szóródnak szét, feltartóztatásuk jelentős erőt igényel, a támadás helyét és idejét a terroristák határozzák meg. A polgári lakosság között folytatott műveletek pedig többnyire a lakosság ellenállását és antiszimpátiáját váltják ki. Ezért kiemelkedően fontos a módszerek megválasztása. A palesztin-izraeli konfliktusban a katonai-polgári kapcsolatok ápolására (CIMIC) az IDF hiába igyekszik figyelmet fordítani, a többéves katonai megszállás minden esetben a polgári lakosság izraeli katonák iránti gyűlöletét váltja ki. A fegyveres erők által alkalmazott módszereket illetően az IDF-et több bírálóat érte a humanitárius szervezetek részéről. Komoly kritikát váltott ki a polgári lakosok élő pajzsként való felhasználása

⁶⁸ Forrás: Ha'aretz 2002. július 22.

⁶⁹ Forrás: http://jewishworldreview.com/0802/intifada_lessons.html.

⁷⁰ Forrás: Los Angeles Times 2003. nov. 25.

(palesztin polgári személyt küldtek előre, aki „kopogtatott” a házban)⁷¹. A módszert elítélte az Izraeli Legfelsőbb Bíróság is, indoklásában hangsúlyozta, hogy a módszer csak „önkéntes jelentkező” esetén alkalmazható. Bírálat érte a foglyokkal kapcsolatos bánásmódot is (Izrael közel nyolcezer palesztint tart fogva bírósági ítélet nélkül). Az Izraeli Legfelsőbb Bíróság azonban engedélyezi a foglyokkal szembeni erőszak alkalmazását, ha ezzel terrorakciót előznek meg. Sok bírálat éri a célzott likvidálásokat és a házrombolásokat. Utóbbi esetben véleményem szerint különbséget kell tenni, hogy a házrombolás büntető céllal történik-e (például öngyilkos merénylő esetében), vagy azért rombolnak le egy házat az izraeli telepek közelében, mert onnan lövéseket adtak le.

Az intifáda elhúzódása miatt az alkalmazott módszereket illetően számos belső vita alakult ki az izraeli döntés-előkészítők és döntéshozók között. A viták az alábbi kérdéseket érintették:

- A Gázai övezet izolálása, az izraeli telepek kivonása. A haderő egyértelműen követeli a telepések kivonását az övezetből, mert fenntartásának költsége hatalmas. Ugyanakkor a Gázai övezetben élő telepések többnyire vallásosak, ragaszkodnak a területhez (hacsak nem kapnak megfelelő kompenzációt). A megoldás egyértelműen politikai döntést igényel, a végrehajtás komoly vitákat fog eredményezni. A kivonás után, ha Izrael a terület teljes izolálására törekszik – beleértve a tengeri kijáratot is – akkor azzal újabb feszültséget gerjeszt. A Gázai övezetben lévő izraeli telepek esetleges felszámolása csak gesztusként, és semmiképpen sem a megszállt területek kiürítéseként értékelhető. A kivonulás oka a telepek védelmének megszervezésével kapcsolatos nehézség. Véleményem szerint a kérdést csak a végső megállapodás körvonalazásával együtt lehetne megoldani, mert az egyoldalú kivonás és izolálás csak újabb feszültségeket szül.
- A ciszjordániai palesztin területek fallal történő elválasztása és teljes elszigetelése. A projekt kivitelezése elkezdődött, ami egyben újabb feszültségek forrása az egyoldalú határkijelölés és a palesztinok teljes elszigetelése miatt.
- A palesztin területekre mélyen beékelődött, az izraeli biztonság szempontjából nem meghatározó, kisebb izraeli telepek eltávolítása. A probléma segíti a megoldást, legfeljebb a telepések és a vallásos pártok részéről vált ki elégedetlenséget, de az belpolitikailag kezelhető.

⁷¹ Forrás: Ha'Arezt 2002.08.28. Defense Shield.

- Palesztinok munkavállalásának engedélyezése. Segítené a bizalom erősítését, de csak akkor, ha a munkavállalók nem hajtanak végre terrorcselekményeket.
- A palesztin települések határainak biztosítása úgy, hogy a haderő kivonul a települések szélére, és onnan biztosítja a nyugalmat (ez a helyzet például a közel 30 ezer lakosú Jerikó esetében, ahol az intifáda során komolyabb összetűzésekre nem került sor). Ha valamelyik településen zavargások vannak, vagy a terrorizmus kiindulópontja az adott település, akkor a haderő területzárással, a településbe történő behatolással és korlátozó rendszabályok bevezetésével szelektív büntetést alkalmaz, ami gazdasági büntető intézkedéseket is magában foglal (szállítások korlátozása, víz, gáz, elektromos energia-ellátás kikapcsolása stb.)
- Jobban felkészített katonák alkalmazása. Az intifáda során az IDF főleg sorállományú katonákat vet be, ennek tapasztalatai azonban rosszak. A 18-21 év közötti fiatalok többnyire nem képesek a helyzet megfelelő értékelésére, a palesztin lakossággal szembeni viselkedésük sok kívánnivalót hagy maga után, a fegyverhasználatban gyakran határozatlanok, vagy túl agresszívak. Nem vált be az a módszer, hogy az Izraelbe újonnan érkezett fiatal bevándorlókat, gyors kiképzést követően – és az új hazához való hűség bizonyításaként – palesztin területre vezényelték. Az érettebb tartalékosok behívására többek között ezért is került sor. A probléma felveti annak a szükségességét, hogy az aszimmetrikus hadviselésben hivatásos haderővel kell számolni, és gondoskodni kell az erők váltásáról.
- A palesztinok által lakott területek ellenőrzésére olyan módszerek alkalmazása, amely nem követeli meg a csapatok területre történő belépését. Ezt a célt szolgálja a legkülönbözőbb típusú pilóta nélküli felderítő repülőgépek alkalmazása és a SIGINT-lehetőségek maximális kihasználása. Az IDF – izraeli források szerint – nem kezdeményez támadásokat, csak válaszcsepásokat mér a kijelölt célpontokra, illetve célszemélyekre. Az IDF kezdetben igyekezett elkerülni a palesztin „A” zónában folytatott tevékenységet, illetve amikor erre szükség volt, a területet a csapásmérést követően a legrövidebb időn belül elhagyta. Az utóbbi időszakban azonban – az erőszak fokozódásával – egyre gyakrabban előfordul a palesztin területekre történő „belépés”, sőt a városok tartós megszállása, hosszú ideig tartó kijárási tilalmak bevezetése és a közlekedés akadályozása.

Az intifáda elmérgesedésével az IDF a palesztin városok körül a korábbiakhoz képest nagyobb katonai erőt vont össze, a műveletek sajátossága a gépesített, vagy gyalogos erők megerősítése határőrökkel, különleges műszaki alakulatokkal, ejtőernyősökkel és különleges, – főleg terrorelhárító – erőkkel. A katonai erők alkalmazása elsősorban a zsidó telepek és az ezekhez vezető utak védelmét szolgálja. Az IDF az izraeli válaszcsepást igyekszik összhangba hozni a palesztin támadások szintjével. Ezt az elvet azonban gyakran megsértette, ezért merült fel a „túlzott erő alkalmazásának” vádja. A túlzott erő alkalmazása a harccselekmények intenzívebbé válásával egyre inkább előtérbe került. Jó példa erre Saron reagálása a Hadéra-i merényletre, amelynek során a nyolc izraeli halottat egy rendőrállomás, több helyen végrehajtott bombázás, valamint a Rámalláh-i palesztin rádióállomás felrobbantásával torolták meg. Mivel az izraeli hatóságok a PH-t teszik elsősorban felelőssé a terrorszervezetek elleni fellépés elmulasztásáért, a katonai megtorlások a palesztin biztonsági szervezetek objektumait érik, illetve a PH működőképességének bénítását szolgálják. A palesztin biztonsági szolgálatok objektumai elleni támadást általában harci helikopterekkel, vagy a tengerről izraeli hadihajók fegyverzetének felhasználásával hajtják végre, de előfordult F-16I típusú vadászpilóta gépek bevetése is. A csapások szinte minden esetben precízek voltak, mivel azokat alapos légi felderítés előzte meg. Ennek végrehajtása különösebb akadályba nem ütközik, mert a palesztin félnek nincs légvédelme.

Az izraeli katonai csapásokat gazdasági korlátozásokkal kombinálják, szinte teljes blokáddal lehetetlenné teszik áruk ki- és beszállítását, a palesztin mezőgazdasági termékek eladását. A települések köré vont blokáddal erősen korlátozzák a lakosság mozgását a palesztin települések között, mérhetetlen szenvedést okozva ezzel a polgári lakosságnak is. Izrael fenntartja magának a jogot a palesztin határok lezárására, valamint a légi és tengeri közlekedés teljes ellenőrzésére. Az IDF a palesztin területeken fekvő zsidó telepek megközelítésére megkerülő utakat épített, amelyeken palesztinok nem közlekedhetnek. Gyakori a palesztin utak rombolása, a mezőgazdasági területek tönkretétele (fák, szőlő ültetvények kiirtása, fólia alatt termelt növények letarolása), továbbá olyan házak lerombolása, amelyek fedezékül szolgálhatnak terrorcselekmények végrehajtására.

A terrorakciók intenzitásának növekedésével az izraeli katonai vezetés is taktikát változtatott, és aktív, megelőző csapásokat mért a terrorakciókban részt vevők, illetve az akciókat szervezők ellen. A „célzott likvidálás” lényege, hogy elegendő hírszerzési adat alapján a célszemélyt előre meghatározott módon semmisítik meg, ami történhet különleges erők bevetésével, előre telepített robbanóanyaggal (pl. telefonba, gépkocsiba), de az utóbbi

idők gyakorlata inkább a célszemély helikopterről kilőtt rakétával történő megsemmisítése. Az izraeli hadiipari vállalatok által kifejlesztett Spike rakéta a pilóta nélküli felderítő repülőgép, vagy a helyszínen lévő célmegjelölő személy által kibocsátott lézersugarat követve semmisíti meg a célt. A terrorista személyek azonosításával elkezdődött azok tudatos likvidálása. Az Izrael által eddig likvidált kb. 150 személy a szélsőséges szervezetek aktivistái, vagy a palesztin biztonsági szolgálatok középvezetői voltak, akik bizonyítottan terrorakciókban vettek részt. A PH eddig minden esetben megtagadta az együttműködést a terroristák kiadásában. Az eddig likvidált legmagasabb szintű vezető Ahmed Jaszin sejk, a Hamasz szellemi vezetője volt, akinek rakétacsapással történt megsemmisítését nemcsak az arab országok, hanem az EU is elítélte, az ENSZ BT-ben való elítélő szavazás is csak az Egyesült Államok vétóján múlt. A nemzetközi elítélést nem a sejk likvidálása, hanem annak módszere váltotta ki (a sejk éppen a mecsetből lépett ki, amikor az izraeli rakéta eltalálta). Véleményem szerint egy különleges erők által végrehajtott elrablás és azt követő bírósági tárgyalás nem okozott volna nemzetközi felháborodást.

Az 1948-ban megszerzett függetlenség óta az izraeli politika eszköztárában folyamatosan jelen van a célzott likvidálás, annak intenzitását elsősorban a mindenkori izraeli-arab viszony határozta meg. Az arab-izraeli viszony kiéleződése idején – különösen, ha az éppen aktuális ellenfél a palesztin oldal volt – általában nőtt, viszonylagos béke idején – mint az 1993-ban aláírt oslói megállapodást követően – csökkent a célzott likvidálások száma. Ingadozó száma ellenére ez a politika teljesen soha sem szűnt meg. Az izraeli támadásokat nagyfokú professzionalizmus jellemzi, amelynek során esetenként kifinomult eszközöket alkalmaznak, ugyanakkor törekszenek az ártatlan áldozatok számának minimalizálására. A módszer jogi szempontból vitatható, alkalmazását azzal indokolják, hogy a különleges kihívások különleges eljárásokat követelnek meg. Katonai szempontból a módszer lényege, hogy az ellenség kulcsfontosságú vezetőit nagyobb létszámú élőerő közvetlen harcérinkezése nélkül kiiktassák, megelőzve ezzel a nagyobb veszteséget. A végrehajtást a védelmi miniszter és a vezérkari főnök irányítása alatt működő – magas beosztású parancsnokokból álló – testület irányítja, amely a beérkező adatok alapján meghatározza a végrehajtás idejét és módszerét. Az adatgyűjtésbe bevonják az összes izraeli titkosszolgálatot. A módszer sikeréhez természetesen nagymértékben hozzájárul, hogy Izrael teljes ellenőrzése alatt tartja a palesztin légerőt, a kommunikációs-hálózatot és komoly hírszerzési lehetőségekkel rendelkezik.

Eltérően az első intifádától, amelyben a meggyilkolt izraeliek és palesztinok aránya nagyjából 1:25-höz volt, a második intifádában a jól felfegyverzett palesztin milicisták, valamint az öngyilkos merénylők ezt az arányt lecsökkentették 1:3-ra. Izrael az egyre nagyobb számú áldozatot követelő támadásokra a palesztin ellenőrzés alatt álló területek katonai megszállásával válaszolt, növelték az ellenőrzőpontok számát, valamint drámaian nőtt a palesztin milicisták likvidálása. Bizonyos értelemben az izraeli célzott likvidálás politikájában nem volt semmi új a második palesztin intifáda idején. Újként a likvidálások nagy száma és a harci helikopterek alkalmazása érdemel említést. A célzott likvidálásokat – izraeli indoklás szerint – nem megtorlásként, hanem megelőzési céllal hajtják végre. A második intifáda során számos magas rangú palesztint ért utol a célzott likvidálás. Többek között Abu Ali Musztafát a Palesztin Front Palesztina Felszabadításáért (PFLP) szervezet vezetőjét, Musztafa Zibrit a PFLP főtitkárát és Raed al-Karmit a Tanzim szervezet egyik vezetőjét. A likvidáltak többsége azonban középszintű harcos volt, elég fontos ahhoz, hogy megsemmisítsenek egy terrorista sejtet, de azért nem annyira fontos, hogy súlyos megtorlást provokáljon. Izrael azonosítani tudta őket hírszerző apparátusán és a kollaboránsokon keresztül. A preventív likvidálás módszerét az izraeli biztonsági szolgálatok a PH területén és Izraelben is alkalmazzák. Vannak ugyan arra utaló jelek, hogy némely esetben a palesztin terrorszervezetekkel kapcsolatban álló, egyes külföldön élő személyek nem természetes halála mögött az izraeli biztonsági szolgálatok is állhatnak, ám erre az ammani Mashal elleni gyilkossági kísérlet kivételével nem derült fény, illetve nem valószínű, hogy Izrael vállalna ennek kockázatát⁷².

A célzott likvidálás elemzése során megállapítottam, hogy azok komoly kárt okoznak a palesztin szélsőséges szervezetek képességeiben, hiszen a terrorizmus alapvetően támadó tevékenység, ami ellen egy ugyanolyan offenzív eljárás, mint a célzott likvidálás különösen hatékony válasz lehet. A módszer azonban – ugyanúgy, mint bármelyik katonai eljárás – nem szünteti meg a terrorizmust. Az izraeli célzott likvidálási politika a második intifáda alatt alkalmazott gyakorlatának a következő előnyei voltak:

A célzott likvidálás akadályozta és rombolta a palesztin szélsőséges szervezetek hatékonyságát, ahol a vezetés, a tervezés csak néhány kulcsszereplőre korlátozódik, akiknek eltávolítása csökkentette a támadások tervezésének, szervezésének és végrehajtásának

⁷² Mashal a Hamasz politikai vezetője, Ammanban él. 1999-ben Moszad ügynökök mérgezett injekcióval megakarták ölni, de az akció meghiúsult. A Moszad ügynökök szabadon bocsátásának fejében Izrael kiengedte a börtönből Jaszin sejtet, a Hamasz szellemi vezetőjét. A jordániai hatóságok bezáratták a Moszad ammani irodáját, amit csak két évvel később nyitottak meg.

képességét. Ezt támasztják alá a primitív módon szervezett támadások (pl. öngyilkos merénylet a zsinór a ruha alól). A célzott likvidálás a lehetséges merényletet és bombakészítőt folyamatos menekülésre, védekezésre és illegalitásba kényszeríti. A palesztin vezetésnek a célszemélyekről átadott izraeli értesítés gyakran eljutott az adott személyekhez is, akik így tisztában voltak (vannak) azzal, hogy vadásznak rájuk. A módszer több embert visszatartott a támadások végrehajtásától és előfordult olyan személy is, aki inkább palesztin börtönbe vonult, ahol biztonságban érezhette magát. A célzott likvidálások elrettentésül is szolgálnak. Rendkívül nehéz, látszólag lehetetlen azokat az embereket elrettenteni, akik készek és akár vágnak is arra, hogy feláldozzák életüket. De nem minden öngyilkos merénylet vállalkozik önként a feladatra (újabbán azért, hogy az öngyilkos jelölt ne hogy meggondolja magát, olyan öveket alkalmaznak, amelyeket nem a merénylet, hanem egy másik személy távolról hoz működésbe).

A célzott likvidálás politikája olyan mértékű kárt okozott a palesztin szervezeteknek, hogy a palesztin vezetők több alkalommal megfogalmazott kérése a likvidálások leállítására volt. A Palesztin Iszlám Dzsihád és a Hamasz 2001 decemberében megállapodtak, hogy tartózkodni fognak az 1967 előtti izraeli határokon belül támadások végrehajtásától, mindaddig, amíg Izrael tartózkodik vezetőik likvidálásától. Bár a tűzszünet végül összeomlott, az a szándékuk, hogy legalább átmenetileg tiszteletben tartották a tűzszünetet, jelzi a célzott likvidálás elrettentő erejét.

Az izraeli társadalom 90%-a támogatja a célzott likvidálás politikáját. Általánosnak tűnő vélemény, hogy a célzott likvidálás megfelelő választ – sokkal inkább, mint bármely más izraeli megelőző tevékenység (letartóztatás, falépítés, palesztinok elűzése) – jelent a társadalmat sújtó terrortámadásokra. A célzott likvidálás bizonyítottan hatékony a nemzetközi propaganda harcban is. Bár Izraelt a palesztin milicisták meggyilkolása miatt folyamatos bírálatok érik a médiában, azok azonban sokkal enyhébbek, mint bármely más megoldás esetében voltak, vagy lennének (nincsenek ártatlan áldozatok, csak milicisták).

Ugyanakkor érvek szólnak amellett is, hogy a célzott likvidálás politikája nem csak, hogy eredménytelen, de egyenesen káros Izrael számára. Ezek a következők:

- A célzott likvidálás növelte az izraeli áldozatok számát azzal, hogy a kiprovokált megtorlások következtében több volt az áldozat, mint amennyit megmentett a legjelentősebb terroristák megsemmisítésével, ugyanakkor a célzott likvidálás politikája széleskörű nemzetközi tiltakozást vált ki (ENSZ, Egyesült Államok, EU, arab országok). A palesztin terroristák szelektív likvidálása növeli a palesztin

támadások hatékonyságát, mivel az újabb önkénteseket bátorít öngyilkos merényletek végrehajtására. Az Izrael által meggyilkolt lehetséges öngyilkos merénylő, vagy palesztin tisztségviselő minden esetben mártírrá és a dicsőség jelképévé válik, ami akaratlanul is növeli annak a szervezetnek a népszerűségét, amelyhez tartozik. Az izraeli támadások számos célpontja a Hamaszhoz és a Palesztin Iszlám Dzsihádhoz tartozik, aminek következtében jelentős mértékben nő a szervezetek támogatása a palesztinok között. A célzott likvidálás politikája javította a különböző palesztin csoportok közötti együttműködést. A Palesztin Iszlám Dzsihád, a Hamasz és a Palesztin Hatóság hosszú időn keresztül rossz viszonyban voltak egymással, semmi nem képes azonban jobban egyesíteni az ellenfeleket, mint a közös ellenség;

- A célzott likvidálás politikájának alkalmazása nem járult hozzá bizonyíthatóan a terrorista támadások megakadályozásához és nem erősítette jelentősen Izrael biztonságát, illetve valószínűleg több életet követelt, mint amennyit megmentett. Egy szélesebb körű tevékenység részeként – blokádok, ellenőrzőpontok, megszállások – azonban sikeresen alkalmazható a palesztin szélsőséges szervezetek fenyegetése ellen.
- A célzott likvidálás alkalmazásának gyakorlata jogilag és erkölcsileg is erősen vitatható, mert terrorista módszer, amit egy állam nem alkalmazhat még akkor sem, ha önvédelemre és demokráciára hivatkozik. A terrorizmus – mint a politikai célok elérésének eszköze – minden formájában elítélendő és elfogadhatatlan bárkinek a részéről. Az ilyen „ítélkezés” kívül esik az ország igazságszolgáltatási intézményrendszerén, következésképpen törvénytelen, ellentétes a nemzetközi joggal és a civilizált országok joggyakorlatával.

Az intifáda alatt a biztonsági helyzet romlásával az IDF megerősítette az utak ellenőrzését, nagyobb számú járőrt alkalmaz és ellenőrző pontokat állított fel a palesztin települések kijáratához – gyakran a településen belül is – amelyeket indokolt esetben megerősít. Az ellenőrző pontok felállításával erősen korlátozza, szükség esetén megtiltja a palesztin lakosság közlekedését. 2003. november 30-ig az IDF 56 db ellenőrző pontot állított fel, 607 helyen alkalmazott felügyelet nélküli útzárat, amely megakadályozta a lakosság gépjárművel történő közlekedését, 457 sorompót és 94 beton akadályt helyezett el, továbbá

56 árkot létesített az utakon⁷³. A fenti intézkedéseken kívül az IDF a palesztinok részére megtiltotta Ciszjordánia legtöbb útjának használatát. Az intifáda előtt a ciszjordániai palesztin nők 99%-a kórházban szült, ez a szám 2002 szeptemberére 50%-ra esett vissza⁷⁴.

A palesztin területekről Izraelbe vezető, nem ellenőrzött utakat és földutakat a haderő bulldózerekkel közlekedésre alkalmatlanná tette (mély gödröket ástak vagy földtorlaszt emeltek). Külön rendszabályokat vezettek be a zsidó települések védelmére. A palesztin városok köré vegyes dandárokot telepítettek, amelyeket ejtőernyős, műszaki, határőr és különleges erők támogatnak. Az IDF a konfliktus első másfél évében igen ritkán kezdeményezett akciókat, ehelyett a palesztin fegyveresek lépéseire reagált. A palesztin erőszak növekedésével párhuzamosan aktívabbá vált az izraeli fellépés, amelynek célpontjait a palesztin biztonsági szolgálatok objektumai, illetve a terrorcselekményekben részt vevő személyek képezték. A reagálás általában arányban állt a palesztin támadásokkal, esetenként azonban túlzott volt. A fegyverhasználatra vonatkozó utasításokat a jogtalan fegyverhasználat miatt több alkalommal módosították. A tisztázatlan helyzetekből adódóan több alkalommal katonai objektumhoz közeledő palesztint lőttek le, mert azt az őrt álló katona terroristának vélte. Ugyanakkor megtörtént, hogy kerékpáron vagy számárháton ellenőrző pont felé haladó palesztin robbanóanyaggal volt felszerelve.

Menekülttáborok esetén több alkalommal előfordult, hogy terroristák Kasszám típusú rakétát lőttek ki olyan környezetben, ahol ártatlan polgári lakosság tartózkodott. Ilyen esetben felmerül a kérdés, vajon erkölcsös-e likvidálni a terroristákat, kockáztatva több ember halálát. Véleményem szerint nem közömbös az sem, hogy az „ártatlan emberek” éppen rossz időben, rossz helyen tartózkodnak, vagy szándékosan nyújtanak fedezetet a terroristáknak. A helyzetet bonyolítja, ha azt is figyelembe vesszük, hogy a rakéták kilövésével a „másik oldalon” szintén ártatlan emberek halnak meg. Fenti példa is azt bizonyítja, hogy az aszimmetrikus küzdelemben a fegyveres erők számára nem könnyű a hagyományos konfliktusra kidolgozott szabályok alkalmazása.⁷⁵

A kiképzés színvonalának növelésére az IDF Központi Kiképzési Parancsnokságot hozott létre, ahol az alacsony intenzitású konfliktusra készítik fel a sor-és tartalékos állományt. Itt a katonák felépített palesztin faluban, kis csoportokban és nagyobb kötelékben gyakorolják a harcjelzéseket. Az általános felkészítés mellett egyes harcfeleladatokra külön

⁷³ Forrás: Harm to medical personnel, az Izraeli Emberjogi Központ kiadványa 2003. december.

⁷⁴ Forrás: ua.

⁷⁵ Forrás: Gamla Volume 6. Issue 1. 2005. január 4. Dr. Aaron Lerner: Israeli lives over human shields. Elérhető: www.gamla.org.il

képzést is szerveznek. A célirányos felkészítés magában foglalja a harcfeladatra és egyéb feladatokra való képzést. A harcfeladat előtti képzés négy blokkból áll: fegyverkezelés, harcérintkezési feladatok (járőrben és ellenőrző pontokon való tevékenység, elfogás, komplex feladatok), harcfeladatok (felderítés, telepített robbanóanyagok és csapdák felfedése és megsemmisítése, letartóztatás, kihallgatás) és szakmai felkészítési feladatok (járművezetés, egészségügyi kiképzés stb.)

A képzés során gyakorolják a főbb veszélyhelyzetek elhárítását, az épületekben folytatott harctevékenységet, a tájékozódást, az alegységek közötti összeköttetést, a területek elfoglalását és az együttműködést más fegyvernemekkel. Nagy figyelmet fordítanak a végrehajtott akciók elemzésére, ezért a tapasztalatok átadása céljából beszélgetéseket szerveznek a harcterületen friss tapasztalatokat szerzett katonákkal.

A négy éve tartó intifáda elleni izraeli fellépés elemzése során felmerül a kérdés, hogy helyes-e a választott katonai módszerek alkalmazása, vagy célszerű lett volna a terrorizmus ellen politikai módszereket is felhasználni. Véleményem szerint a terroristákkal nem lehet alkut kötni, de a palesztin társadalomban lehetett volna olyan erőket találni, akikkel meg-állapodásra lehetett volna jutni. Mára már a PH-t lehetetlenné tették, a palesztin területeket kis részekre osztották, a hatalom fegyveres bandák kezébe került. Az izraeli társadalomban is érezhető, hogy a kormányok nem voltak képesek a lakosság és a nemzet biztonságát növelni. Nemcsak a palesztin-izraeli konfliktusban, hanem Irakban, Csecsenföldön és Afganisztánban is felmerül a kérdés, vajon a terrorizmus elleni katonai fellépés hozhat-e tartós eredményt, vagy éppen ellentétes hatást ér el. A polgári lakosság szenvedését okozó katonai műveletek oda vezethetnek, hogy a lakosság egyre inkább a terroristákat támogatja. Ebből a szempontból tanulságos – az izraeli szakértők által is objektívnek értékelt elemzéseket végző palesztin professzor – Dr. Khalil Shikali, a Palesztin Politikai Kutató Központ igazgatójának statisztikai elemzése⁷⁶. A professzor bizonyította, hogy azokban az időszakokban, amikor az izraeli katonai tevékenység nem volt intenzív, a palesztinok 60%-a támogatta az Izrael elleni harcot, de amikor a katonai fellépés intenzitása megnőtt, a támogatottság 80% fölé emelkedett. Ez azt is jelenti, hogy nemcsak a terror, hanem az általa okozott károk is támogatást nyernek. A lakossági támogatottság növekedését az is magyarázhatja, hogy a katonai akciók miatti korlátozások érintik a polgári lakosságot. A katonai büntető intézkedések egyes vélemények szerint csökkentik a terroristák motivációját és elrettentik a lakosságot a terroristák támogatásától.

⁷⁶ Forrás: Ron Ben-Yishai: Changing the Strategic to Combat Terrorism. Strategic Assessment Tel Aviv Letters Vol. 6. No. 4. February 2004.

Ezzel a véleménnyel egyetértek, de csak bizonyos korlátokkal. Eddig ugyanis a történelemben nem volt példa arra, hogy demokratikus országok, a nemzetközi normák betartásával, csak katonai eszközök alkalmazásával képesek lettek volna gerillaháború és népfelkelés elfojtására.

4.4. A Védelmi Pajzs hadművelet elemzése, a haderő alkalmazásának sajátosságai a terrorizmus elleni harcban

Az IDF 2002 tavaszán az intifáda elleni eddigi legnagyobb műveletét hajtotta végre, amely egyben megtestesítette a terrorizmus elleni küzdelem sajátos harcmódját is. A „Védelmi Pajzs” hadművelet vizsgálatánál figyelembe kell venni azt, hogy milyen körülmények járultak hozzá ahhoz, hogy megkezdődjék ez az izraeli akció. A konfliktus kezdete óta eltelt időszakban a PH politikai céljainak elérését a Hamasz és a Palesztin Iszlám Dzsihád tevékenységükkel nagyban segítették. A PH soha nem hozott olyan stratégiai döntést, amelynek eredményeként ténylegesen felvette volna a harcot a terrorizmus ellen. 2002 márciusa folyamán a terrorizmus szintje elérte azt a küszöböt, amelyet már az izraeli társadalom nem volt képes elviselni. Az IDF sok terrortámadást sikeresen megakadályozott (80-90%-ban), de ez nem volt elegendő, mivel a sikeresen végrehajtott terrorakciók sok halálos áldozatot követeltek (130 halott, több ezer sebesült).

A Netanyában 2002 márciusában a széder estén⁷⁷ történt palesztin öngyilkos merénylet, amelynek nyomán 26-an meghaltak és több mint 100-an megsebesültek, a palesztin-izraeli konfliktusban stratégiai változást hozott. Az esemény előtt az izraeli kormány azt fontolgatta, hogy visszavonja a palesztin területekre korábban küldött erőket. A merényletet követően a kormány elhatározta, hogy megvalósítja Saron ígését, miszerint a PH helyett felszámolja a terrorizmus infrastruktúráját és őrizetbe veszi az Izrael által körözött személyeket. Ennek alapján Saron miniszterelnök „hadiállapotot” hirdetett ki, és a kormány elhatározta, hogy katonai műveletet indít a terrorizmus ellen és elszigeteli Arafatot. A döntés kifejezte azt az izraeli értékelést is, hogy Arafatnak nem volt esélye a terrorizmus megállítására. Az IDF vezetői arra a következtetésre jutottak, hogy a védelem nem elég, támadó lépéseket kell tenni a terrortámadások számának csökkentése érdekében. A korábbi időszaktól eltérően az IDF átvette a kezdeményezést, támadásba ment át, ettől kezdve a terroristáknak kellett védekezniük. Az ENSZ határozatok és a széleskörű nemzetközi tiltakozás ellenére az izraeli kormány nem állította le az IDF tevékenységét addig, amíg az el nem érte kitűzött célját.

⁷⁷ Családi vacsora, amelynek során a zsidók az egyiptomi kivonulásra emlékeznek.

A „Védelmi Pajzs” művelet az olyan első nagyszabású akció Ciszjordániában, amely a terrorizmus felszámolását célozta meg. A korábbi műveletek csak korlátozott területen és céllal folytak. A tervezők tudták, hogy még átfogó művelettel sem lehet megszüntetni a terrorizmust, az infrastruktúrát azonban mindenképpen gyengíteni lehet. Ennek megfelelően elsődleges célként a terrorizmust irányító központok (amelyek gyakran egybeesnek a biztonsági szolgálatok objektumaival), fegyverraktárak, robbanóeszközöket előállító laboratóriumok, fegyvergyárak felszámolását és a terrorizmusban részt vevő személyek letartóztatását határozták meg. Az IDF Hebron és Jerikó kivételével minden palesztin városba bevonult. A feladat végrehajtása megkövetelte a palesztin irányítás alatt lévő ciszjordániai területek ideiglenes elfoglalását. Jogosan merül fel a kérdés, vajon miért nem indított az IDF egyidejűleg átfogó hadműveletet a Gázai övezet ellen is. A választ a már említett, a két terület eltérő stratégiai helyzete adja meg, de a döntéshozatalban nyilvánvalóan szerepet játszott a nemzetközi reagálástól való félelem is.

Műveleti szempontból az akció azt jelentette, hogy az izraeli csapatok egy vagy két megerősített gyalogdandárral körbezárták a palesztin várost, és a harckocsikkal támogatott gyalogos erők, helikopterek fedezete mellett óvatosan haladtak előre. Az óvatos előrehaladás a saját csapatok és a nem harcoló palesztinok védelmét szolgálta. Ha szükséges volt, akkor tűzfegyvereket alkalmaztak. A korábbi izraeli behatolások tanulságai alapján a palesztinok a területet ugyan előkészítették, de a nagy létszámú izraeli csapatok megjelenése meglepetést okozott számukra. A terület előkészítése akadályok felállítását, robbanóanyagok és váratlan helyen telepített aknák alkalmazását foglalta magában. A korábbi behatolások fontos tanulságaként szolgált, hogy az adott települést a csapatok belépése előtt teljesen körül kell zárni, mivel ennek hiányában a terroristák elmenekülnek (hasonló tapasztalatai vannak az amerikai erők iraki akcióinak is, például el-Fallúdzsában). A „Védelmi Pajzs” művelet katonailag a terrorizmus elleni harc sajátos megnyilvánulási formája volt. Ellentétben az afganisztáni műveletekkel, az izraeli vezetés nem alkalmazott komoly légi vagy tüzérségi előkészítést, hanem házról-házra járva kutatott a terroristák után. Ez a módszer kétségkívül kevesebb palesztin áldozattal járt, ugyanakkor a saját erők számára nagyobb kockázatot jelentett. Az alkalmazott izraeli módszerek hatásosak voltak, Rámalláhot, Túl-Karmot, Betlehemet és Nabluszt gyorsan, kevés veszteséggel foglalták el. Egyedül a dzsenini menekülttáborban találtak az IDF erői kemény ellenállással, ugyanis a várost a behatolás előtt körülzárták, így a terroristák nem tudtak elmenekülni. Dzsenin, ezen belül a két négyzetkilométer területen fekvő, 13 ezer lakosú menekülttábor a terrorizmus egyik fészke volt. Itt készültek ipari méretekben az öngyilkos merénylők felszereléséhez használt

robbanóanyagok, innen indult útjára a művelet előtti esztendőben több mint 20 öngyilkos merénylet. A terroristák a házakat elaknásították, a fegyveresek a polgári lakosok közé vegyültek. A harci cselekmények a várostól elkülönült menekülttáborra korlátozódtak, magában a városban nem voltak harcok. Az IDF az összecsapások idején felszólította a lakosságot, hogy saját biztonsága érdekében hagyja el otthonát. Akik így tettek, azoknak nem esett bántódásuk, sőt még azok a terroristavezetők és fegyveres palesztinok sem sérültek meg, akik megadták magukat. A dzsenini művelet azért sajátos, mert az akció igen sűrűn lakott területen, menekülttáborban zajlott. A területet a szélsőséges erők aláaknázták, a menekülttábor körül rejtett robbanóeszközöket helyeztek el. Felkészültek a hosszabb harctevékenységre is, mert vizet, élelmet, lőszert halmoztak fel, a mobiltelefonok akkumulátorainak feltöltését gépkocsi akkumulátorokról biztosították. Mivel a terroristák a polgári lakossággal keveredtek, óriási nehézséget okozott az izraeli csapatoknak a polgári lakosság és a fegyveres milicisták szétválasztása. A városban ellenőrző pontokat állítottak fel, fokozatosan haladtak előre, kijárási tilalmat vezettek be.

A „Védelmi Pajzs” műveletnél de általában az intifáda során – izraeli részről – rendkívül rosszul szervezték meg a média tájékoztatását, ami különösen fontos a lakott területeken folytatott harctevékenységeknél. A katonai műveletek területének zárt katonai övezetté nyilvánítása és a média teljes kizárása – még ha az műveleti szempontból indokolt is lehet – igen káros. A média tájékoztatásának elmulasztása téves értékelésekhez, rosszindulatú pletykákhoz, vagy csupán emberi képzelődésekhez vezethet. Ha a sajtó csak annyit közöl, hogy a katonai erők megtiltják a mentőautók közlekedését, de azt nem írják meg, hogy a mentőautókban terroristákat mentenek ki, vagy lőszert szállítanak, ellentétes hatást érhet el. Ha a média csak annyit közöl, hogy a Gázai övezetben az egyiptomi határ mellett az izraeli haderő házakat rombolt le, de azt nem, hogy fegyvercsempészet céljából a házakból alagutat ástak a túloldalon lévő egyiptomi házba, az információ egyoldalú lesz és torzulhat. Ezért igen fontos a sajtó folyamatos tájékoztatása és a katonai szervezeteken belül erre szakértők kijelölése.

A „Védelmi Pajzs” művelet eredményeképpen több ezer személyt tartóztattak le, majd kihallgatásukat követően szabadon engedtek, vagy őrizetbe vettek, több száz terroristával végeztek, több ezer kézifegyvert begyűjtöttek, több tucat laboratóriumot és fegyvergyárat szétromboltak, számítógépeket zsákmányoltak, dokumentációt szereztek. A foglyok kihallgatásából sok olyan információhoz jutottak az izraeli biztonsági szolgálatok, ami alapján további akciók szervezésére nyílt lehetőség. Az izraeli hatóságok adatokhoz jutottak a terrorista szervezetek és a Palesztin Hatóság kapcsolataira vonatkozóan is. A „Védelmi Pajzs” akció

keretében az első két hétben 4185 palesztint tartóztattak le (ebből 121 körözött terrorista), 2400 gépkarabélyt, 770 pisztolyt, 49 RPG-7 kézi páncéltörő gránátvetőhöz való lőszeret, öt RPG-7 kézi páncéltörő gránátvetőt, három aknavetőt aknákkal, robbanóanyagokat, robbanó öveket, éjjellátó berendezéseket és lőszeret gyűjtöttek be. A hadművelet során Arafat Rámallah-i főhadiszállásán az IDF olyan bizonyítékokat talált, amelyek – izraeli értékelések szerint – Arafat bűnösségét bizonyították a terrorszervezetek támogatásában. Arafat aláírásával olyan iratot találtak, amelyekben pénzt hagyott jóvá a túl-karmi Tanzim vezetőnek a hadériai merénylet végrehajtására. Arafat az izraeli ostromgyűrű idején, főhadiszállásán együtt volt Fouad Subakival, aki az elnök pénzügyi tanácsadója. Subaki szervezte a Karine-A hajón érkező fegyverek szállítását, továbbá az al-Aksza Mártírjai Brigádok pénzt kértek tőle öngyilkos merényletek finanszírozására (a levelet szintén megtalálták).

Az IDF 28 halottat veszített, 122 sebesültje volt, míg palesztin oldalon palesztin források szerint több száz, izraeli források szerint 52 halott és ismeretlen számú sebesült az akció eredménye. **A menekülttáborok elleni katonai műveletek gyakran már kimerítik az alacsony intenzitású konfliktus fogalmát és korlátozott célú háborúként definiálhatók.**

A Védelmi Pajzs művelet során az IDF számos hibát követett el⁷⁸. Néhány katonának nem volt kerámiamellénye, a tartalékos állományban biztosított M-16 típusú kézfegyverek nem voltak alkalmasak a sűrűn lakott menekülttáborokban folytatott harctevékenységre. A kiadott légifényképek öt évvel korábban készültek. A palesztinok például rajtaütést szerveztek az izraeli katonák ellen, amelynek során egy öngyilkos merénylet felrobbantotta magát. Az érkező izraeli mentő csapatokat nem biztosították, a lesben álló palesztin gerillák pedig újabb tűzrajtaütést hajtottak végre ellenük. A művelet egyik fontos politikai célja volt Arafat teljes elszigetelése. Az IDF Rámallahban elfoglalta az elnök hivatali épületeit, és csak azokat a helyiségeket hagyta szabadon, amelyekben Arafat és közvetlen munkatársai tartózkodtak⁷⁹. A műveletben közvetlenül 40 izraeli katona vett részt, a kormánynegyedben tíz épületet leromboltak. Kétséges azonban, hogy Arafat „zár alá helyezése” elérte-e a célját, vagy inkább növelte népszerűségét palesztin körökben és az arab világban. Saron célja feltehetően az volt, hogy száműzze Arafatot a palesztin területekről, ezt azonban feltehetően a nemzetközi tiltakozástól tartva nem merte megtenni. Véleményem szerint az a tény, hogy Arafat zár alá helyezésének megszüntetése érdekében nem indult komolyabb nemzetközi kampány, azt jelzi, hogy Arafat személyét a nemzetközi közösség sem értékelte pozitívan.

⁷⁸ Forrás: Ha’Aretz 2002.04.08. a dzsenini rajtaütés problémái.

⁷⁹ Forrás: The Institut of conflict management: Yoram Schweitzer, Shaul Shay: Faultlines writings in conflict resolution, Vol.8.

A „Védelmi Pajzs” művelet a terrorista infrastruktúra gyengítése mellett komoly károkat okozott Izraelnek is. A terrorista infrastruktúra teljes megsemmisítéséről nem beszélhetünk, hiszen az akciót követően felújultak az öngyilkos merényletek. A művelet fontos célja volt a palesztin terrorszervezetek szétverése. A veszteségek azonban a szervezetek között meglévő ellentéteket nem növelték, sőt a szervezetek még inkább egységesebbé váltak az Izrael elleni harcban. Az áldozatok mellett a 30 ezer tartalékos katona behívása gazdasági károkat okozott, a kedvezőtlen nemzetközi reagálások rontották a Saron-kormány hitelét. Igen kevésen múlt az is, hogy az Európai Unió nem vezetett be gazdasági szankciókat Izraellel szemben. Egyiptomban és Jordániában tüntetések voltak, amelyek veszélyeztették Mubarak elnök és Abdullah király hatalmát. Szaddám Huszein iraki elnök sikerrel győzte meg az arab országokat arról, hogy ne támogassák az Egyesült Államok Irak elleni esetleges katonai fellépését, ugyanakkor növelte a palesztinoknak nyújtott pénzügyi támogatást. Az iráni konzervatív erők növelték a Hezbollah részére nyújtott fegyverszállítást, amelynek következtében Izrael északi határa mentén folyamatos feszültség alakult ki. 2002-ben Irán több mint tízmillió dollár értékben támogatta a palesztinok kiképzését és juttatott el fegyvereket Szírián keresztül a PH-hoz. A szoros együttműködésnek tulajdonítható, hogy a palesztinok titokban elkészítették a Kasszám-2 típusú rakétát⁸⁰ és először történt meg, hogy megsemmisítettek az izraeliek által megsemmisíthetetlennek tartott Merkava III típusú harckocsit is Sajátos módszer az aszimmetrikus hadviselésben, hogy a harckocsikat nem páncéltörő fegyverrel, hanem inkább harckocsi elleni aknákkal, vagy telepített robbanóanyaggal támadják.

A terrorizmus infrastruktúrájának felszámolása érdekében 2004 márciusában az IDF előzetes hírszerzési adatok birtokában és az ügyészség előzetes engedélyével, Rámallahban több palesztin bank ellen hajtott végre akciót. Az akció célja a terrorszervezetek tevékenységének megzavarása és a bankszámla használatától való elrettentése volt. A művelet során ellenőrizték a pénzáttalásokat, lefoglaltak több bankszámlát és olyan adatokhoz jutottak, amelyek a terrorizmus elleni küzdelemben jól hasznosíthatók. Az akció bizonyítja, hogy a katonai erők – megfelelő felkészítés esetén – nemcsak a szorosabb értelemben vett katonai feladatokra képesek a terrorizmus elleni harcban.

⁸⁰ A rakéta hatótávolsága 8-10 km, két méter hosszú, robbanótöltete 10 kilogramm. Izraeli értékelések szerint a palesztin szervezetek mintegy 200 darab Kasszám-2 típusú rakétával rendelkeznek. 2002 októberétől kifejlesztették a Kasszám-3 típusú rakétát is, amelynek hatótávolsága 10 km fölött van (Forrás: Military Balance 2003-2004. 96. oldal)

Az IDF 2004 májusában Operation Rainbow (Szivárvány Hadművelet) elnevezéssel a Gázai övezet déli részén, Rafah településen, közvetlenül az egyiptomi határ mellett nagyszabású katonai műveletet hajtott végre. Az akció deklarált célja: „Izrael a Gázai övezet és az egyiptomi határ között fenn akarja tartani a katonai jelenlétet, amely alapvető biztonsági érdek.”⁸¹ A művelet során több mint száz palesztin házat leromboltak, a halálos áldozatok száma 100 fölött volt. Az IDF igyekezett feltárni azokat az alagutakat, amelyek palesztin és egyiptomi házakat kötnek össze azzal a céllal, hogy palesztin szélsőségesek fegyvereket és egyéb utánpótlási anyagokat juttassanak a Gázai övezetbe. Nem mellékes körülmény, hogy a katonai művelet megindítása előtt palesztin szélsőségesek két M-113 típusú páncélozott szállító harcjárművet semmisítettek meg RPG-7 típusú kézi páncéltörő gránátvetővel. Az izraeli katonai művelet széleskörű nemzetközi tiltakozást váltott ki, elsősorban azért, mert a polgári lakosságnak indok nélkül aránytalan nagy szenvedést okozott (több mint ezer ember vált hajléktalanná). Az intifáda során 2000 szeptembere óta a Gázai övezetben 18 ezer ember veszítette el otthonát⁸². A házrombolást az ENSZ BT is elítélte és első alkalommal fordult elő, hogy az Egyesült Államok nem emelt vétőt, hanem tartózkodott a szavazástól. Az IDF műveletét a nemzetközi nyomás állította le. Az Izrael stratégiai partnerének számító Törökország miniszterelnöke, Erdogan az IDF műveleteire az alábbiak szerint reagált: „Izrael nem járul hozzá a békefolyamathoz, válogatás nélkül öl meg nőket és gyerekeket, rombol le házakat... az ilyen akciót csak állami terrorizmusnak lehet nevezni”⁸³. A katonai művelet ugyanakkor bizonyítja a védhető határok kérdésében az értekezés korábbi fejezetében kifejtett tétel helyességét, de felveti az Egyiptom és Izrael között meglévő békeszerződés hiányosságait is.

A terrorizmus elleni izraeli katonai eljárások közül indokoltnak tartom kiemelni az adminisztratív letartóztatás és a házrombolás gyakorlatát. Az adminisztratív letartóztatást katonai ügyész rendelheti el. Lényege, hogy a fogvatartottat bírói ítélet nélkül maximum hat hónapig, de gyakran előfordul, hogy ettől hosszabb ideig is megfosztják szabadságától. Izraeli álláspont szerint indokolt az olyan házak lerombolása, amelyeket a palesztinok terrorista célokra, szervezkedésre, rejtőzködésre, orvlövészek tüzelőállásaként, fegyverek, robbanóanyagok tárolására, csempészésére használnak. Sok esetben azonban megtorló céllal is rombolnak házakat, például az öngyilkos merénylők esetében.

⁸¹ Forrás: Ha'aretz 2004. 05. 22.

⁸² Forrás: UNRWA (United Nation Relief and Works Agency for Palestine Refugees) Ha'aretz 2004. 05. 22.

⁸³ Forrás: Ha'aretz 2004. június 3.

4.5. Következtetések

- A Gázai övezetben és Ciszjordániában élő palesztin lakosság közötti kapcsolat biztosítása egy esetleges rendezési terv során nem kerülhető meg. A Gázai övezetben jelenleg még meglévő zsidó telepek fenntartása biztonsági és gazdasági oldalról vizsgálva sem célszerű, de esetleges kivonásuk nem tekinthető az izraeli területátadás befejeződésének.
- Értékelésem szerint, ha két állam határai alatt éveken keresztül titkos fegyverszállítmányok cserélnek gazdát, akkor az együttműködés sem diplomáciai vonalon, sem pedig a biztonsági szolgálatok között nem minősíthető hatékonynak. A határok alatti fegyvercsempészet problémája ugyanakkor kérdésessé teszi, vajon megfelelő-e a Sínai-félszigeten állomásozó MFO (Nemzetközi Erők és Megfigyelők) mandátuma, nem kellene-e a nem kis költségen foglalkoztatott nemzetközi erőket ilyen jellegű ellenőrzési feladattal is megbízni. A kérdés összetett, ugyanis, ha a határok ellenőrzéséhez nagyobb létszámú egyiptomi katonai erőket akarnak telepíteni, akkor az felveti az egyiptomi-izraeli békeszerződés újratárgyalásának szükségességét is. A két ország közötti jelenlegi „hideg béke” véleményem szerint nehezen engedné meg nagyobb létszámú egyiptomi erők állomásoztatását az izraeli határ mentén.
- A palesztin szélsőségesek tevékenysége – a kődobálástól a fegyveres akciókon át az öngyilkos merénylők tömeges alkalmazásáig – fokozatosan eszkalálódott. A terrorakciókban egyre inkább részt vettek a palesztin biztonsági szolgálatok tagjai is, amit a PH nem akadályozott meg.
- A módszereket illetően az öngyilkos merényletet már több mértékadó forrás stratégiai fegyverként említi, ami mára már a világ többi konfliktussal sújtott térségében is bekerült a terroristák eszköztárába. A PH kezdetben nem lépett fel az erőszak ellen, későbbi dezorganizálódása és az izraeli korlátozások bevezetése pedig már nem is tette ezt lehetővé.
- Az eszkaláció fokozódásával fennáll a lehetősége annak, hogy a palesztin szélsőséges szervezetek Izraelen kívül is hajtanak végre merényleteket, elsősorban zsidó érdekeltségek ellen. Ilyen típusú akciót a diaszpórában működő szervezetek is végrehajthatnak. Ebből a szempontból komoly kockázatot jelent a nemzetközi terrorszervezetek, elsősorban az al-Kaida nemzeti terrorszervezetekbe való beépülésének gyakorlata.

- **Az aszimmetrikus hadviselésben alkalmazott katonai erők felkészítésében nagy szerepe van a műveleti terület megismerésének (beleértve a fogadó ország kultúráját, szokásait is), a tapasztalatok átadásának és nem utolsósorban a speciális feladatokra történő felkészítésnek. Az aszimmetrikus hadviselésben sem nélkülözhető a nehéztechnika (harckocsik) alkalmazása és a légierő támogatása.**
- **Minden aszimmetrikus műveletben kiemelkedő fontossága van a felderítésnek, a hadászati és hadműveleti-harcászati felderítés összehangolásának, és a felderítési eszközök komplex alkalmazásának.**
- **A terrorizmus elleni küzdelemben a védekezés nem elegendő, szükség van célirányosan szervezett katonai akciókra is (ilyen volt például a Rámalláhi bankok elleni katonai akció). A terrorszervezetek a Genfi Egyezmény szinte minden pontját megszegik, ezért nehéz az ellene folytatott katonai akciókban a támadás mértékével arányos katonai erő és fegyverzet alkalmazása.**

5. A VÁLSÁG MEGOLDÁSÁT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK ÉS A LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK

5.1. Az intifáda hatása Izraelre és a PH irányítása alatt lévő területekre

A folyamatos összetűzések következtében a palesztin halottak száma 2005. január 03-ig 3406, az izraelieké 1030 fő volt.⁸⁴ A sebesültek száma mindkét oldalon több ezer, veszélyessé váltak az utak, a tömegközlekedési eszközök, az áruházak és a nagyobb éttermek. Megromlott a viszony Izrael és Egyiptom, illetve Izrael és Jordánia között. Nem elhanyagolhatóak ezekben az országokban a nagyobb izraeli katonai akciókat követő Izrael-ellenes tüntetések, amelyek veszélyeztetik az országok belső stabilitását. Azok a kapcsolatok, amelyeket Izrael a békefolyamat alatt kiépített néhány arab országgal, visszaestek. Az ország nemzetközi tekintélye csökkent, több európai országban erősödött az antiszemitizmus.

Az összetűzéseknek Izraelt érintően is igen komoly gazdasági és szociálpolitikai következményei vannak. Az intifáda kitörése előtt a gazdasági növekedés évi 4,5%-os volt, ami a konfliktus alatti években erősen csökkent. A turizmusból származó bevételek szinte a nullára estek vissza. A beruházásra, az oktatásra és az infrastruktúra fejlesztésére tervezett összegek egy részét védelmi kiadásokra kellett fordítani. Kutatásaim során tanulmányoztam a Herzlia-i Politikai és Stratégiai Intézet intifádjával kapcsolatos kiadványait. A sokoldalú statisztikai elemzésekből megállapítható, hogy csak az áldozatok számát vizsgálva téves következtetésekre juthatunk, a számok önmagukban azt jelzik, hogy Izrael részéről egyoldalú mérsárlás folyik. A számadatok eltorzítják a valós képet, egy kalap alá veszik a harcolókat a nem harcolókkal, az öngyilkos merénylőket az ártatlan civilekkel, valamint a saját szélsőségeik által a palesztin kollaboránsok likvidálása úgy tűnhet, mintha azt az izraeliek tették volna. Az adatok összesítése azt mutatja, hogy a meggyilkolt palesztinoknak több mint 54%-a aktívan részt vett a harcokban, továbbá 292 palesztin haláláért a palesztinok közvetlenül felelősek. Izraeli oldalon ugyanakkor az összes meggyilkolt körülbelül 80%-a nem volt harcoló, ami azt jelenti, hogy miközben az intifáda összes áldozatának 25%-a volt izraeli, a nem harcoló áldozatoknak több mint 42%-át tették ki⁸⁵.

Arafatnak az a törekvése, hogy fegyveres úton vívja ki a függetlenséget nem hozott eredményt. Az Egyesült Államok ellen 2001. szeptember 11-én végrehajtott terrortámadás a világ közvéleménye szemében növelte a terrorizmus elleni harc fontosságát és világossá tette, hogy politikai célokat nem lehet ártatlan emberek megölésével elérni. A második intifáda

⁸⁴ Forrás: www.ict.org, www.wikipedia.org

⁸⁵ Forrás: Don Radlauer: The „al-Aqsa Intifada”– An Engineered Tragedy. 2003 May 21.

kezdeté óta eltelt évek bizonyították, hogy – ellentétben az 1987-ben kitört első intifádával – a második intifádát nem „alulról” kezdeményezték, hanem felülről kezdeményezett és jól szervezett tevékenységről van szó. Az okok között nem hagyható figyelmen kívül az 1967 óta tartó izraeli megszállás, a palesztin területeken folytatott izraeli települési politika, a palesztin területek szinte teljes izolálása, a mozgáskorlátozások, az ellenőrző pontokon a palesztin lakossággal szembeni megalázó izraeli bánásmód, a házrombolások, a kultúrnövények kiirtása, az utak lerombolása, a víz-és energiakorlátozás, a célzott likvidálások stb. Mindez természetes melegágya az öngyilkos terrorizmusnak és generációkon át ható gyűlöletet hozott létre a palesztin lakosságban a zsidók, de elsősorban az IDF iránt. Ha ehhez hozzávesszük a jól szervezett palesztin propagandát, a Hamasz, a Palesztin Iszlám Dzsihad és az al Aksza Mártírjai Brigádok szervezőtevékenységét, valamint a magas érzelmi töltésű temetéseket, érthető, hogy nem nehéz „mártírokat” (öngyilkos terroristákat) találni. A palesztin lakosság saját bőrén is érzékeli az életkörülmények jelentős romlását (az intifáda alatt a munkanélküliek aránya duplájára nőtt), de látja azt is, hogy a palesztin vezetők az intifáda előtt Gázában tengerparti villákat építettek. A korrupció és a munkanélküliség előbb vagy utóbb komoly belső problémákat idéz elő a palesztin társadalmon belül. Az intifáda eskalációjával a palesztinok elveszítették az Egyesült Államok támogatását. Az intifáda előtt naponta 130 ezer palesztin dolgozott izraeli területen. Ez igen nagy szám, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy a palesztin családokban egy kereső átlagban tíz családtagot tart el. Izrael befagyasztotta a palesztinok részére korábban átutalt összegeket, valamint megszűnt a nemzetközileg finanszírozott projektek megvalósítása is. Jelentős veszteség a palesztinok számára, hogy azok az izraeliek, akik korábban a békekötést támogatták, ma ezt elvetik. A gazdasági károk felmérhetetlenek, a palesztin területekről – elsősorban a jól képzettek körében – nagy a kivándorlás. A PH elvesztette működőképességét, a biztonsági szolgálatok teljes mértékben dezorganizálódtak, vagy megsemmisültek. Ugyanakkor az iszlám szervezetek népszerűsége megnőtt, a 2000-es 17%-ról 2004-re 35%-ra, míg a Fatah támogatottsága 37%-ról 28%-ra csökkent⁸⁶.

Úgy vélem, hogy a konfliktusban érintett felek által alkalmazott módszerek legitimitásának vizsgálata – tekintettel arra, hogy aszimmetrikus hadviseléssel állunk szemben – nem egyszerű feladat. Mindkét fél azt a módszert alkalmazza, amelyet a legelőnyösebbnek tart. Az aszimmetrikus hadviselésben – amint azt a nemzetközi példák is bizonyítják – magas a polgári áldozatok száma. Az IDF több éves akciói súlyosan meggyengítették a PH és biztonsági

⁸⁶ Forrás: Foreign Affairs 2004. November/December, 46. oldal.

szolgálati működését, ennek ellenére mérsékelt sikereket értek el az egyre radikalizálódó milicisták lokalizálásában és lefegyverzésében. Ezzel szemben viszont Izrael elérte, hogy a korábban egymással is szembenálló radikális szervezetek közel kerültek egymáshoz, sőt a Fatah aktivistákhoz is. Tartós megszállás és az elfoglalt területek teljes ellenőrzés alá vonása nélkül azonban szinte lehetetlen a terrorizmus infrastruktúrájának felszámolása. A letartóztatások és a kemény fellépés miatt azonban az ellenállók is taktikát változtattak, új módszereket kerestek, sőt az életfeltételek romlása miatt egyszerűbbé vált a szélsőséges szervezetek számára a toborzómunka. A palesztinok a küzdelmet igyekeznek a legsűrűbben lakott területekre összpontosítani, ahol viszont egy korszerűen felszerelt haderő nem képes tűzerejét kihasználni, még akkor sem, ha pilóta nélküli felderítő eszközökkel állandóan ellenőrzi a területet. **A polgári infrastruktúra rombolása ideiglenesen visszaszoríthatja az ellenállást, valójában azonban újabb erőszak forrásává válik.** A szigorú rendszabályok csökkenthetik a fegyverek csempészetét, de nem képesek azt megszüntetni. Az izraeli akciók a libanoni, az iráni, a szíriai stb. palesztin szélsőségeket arra ösztönzik, hogy minden lehetséges eszközzel támogassák a palesztin területeken harcoló testvéreiket. A szélsőséges szervezetek érdekében áll az Irakban tevékenykedő koalíciós erők elleni tevékenység, így a palesztin-izraeli konfliktus kapcsolódik a térség egyéb konfliktusaihoz. Az intifáda eszkalációja a palesztinokra nézve sokkal súlyosabb következményekkel járt, mint Izrael esetében. A Camp David-i és a Taba-i tárgyalásokon felmerült lehetőségek mára már csaknem teljesen megszűntek. A palesztin állam létrehozásának feltételei és a kedvező tárgyalási lehetőségek szertefoszlottak, azokat csak új vezetéssel, megváltozott körülmények közepette lehet újratekinteni.

5.2. Nemzetközi kísérletek a válság kezelésére

Az intifáda kezdete óta több közvetítési kísérlet történt főleg az Egyesült Államok, az Európai Unió, Egyiptom, Jordánia és Szaúd-Arábia, valamint egy alkalommal izraeli és palesztin nem kormányzati szervek részéről. Ezek közül az alábbiak kiemelését tartom fontosnak:

1. A 2001. január 21-27 között, az egyiptomi kormány közvetítésével Tabában létrejött tanácskozás a sikertelen Camp David-i találkozó folytatását jelentette akkor, amikor a harcok már öt hónapja folytak. A megbeszélésen azoknak a témáknak a tárgyalását folytatták, amelyek bármely további megállapodáshoz alapként szolgálnak: a biztonság, a menekültek ügye, a határok kijelölése és Jeruzsálem megosztásának kérdése. Az elkészített térképek alapján a palesztinok egyetértettek az izraeli elgondolással, amely szerint Cisjordániában három nagy zsidó telepet Izraelhez csatoltak volna, amit Izrael saját területéből való átadással kompenzál.

Az izraeli fél hajlott a palesztin menekültek palesztin területre való visszatéréséhez is, míg a palesztinok hozzájárultak, hogy Izrael katonai megfigyelő objektumokat tartson fenn a Jordán folyó völgyében. A Camp David-i tárgyalásokhoz hasonlóan ez a találkozó is azon bukott meg, hogy a felek nem tudtak megállapodni a végrehajtás idejében. Értékelésem szerint mindkét találkozó sikeres lehetett volna, ha a tárgyaló felek nem részmegállapodásra, hanem végső megegyezésre törekedtek volna. Barak akkori izraeli miniszterelnök népszerűsége a kiéleződő összetűzések miatt egyre csökkent, és erősödött az igény, hogy „tűz alatt” az izraeli fél ne folytasson tárgyalásokat. A Barak kormányt követő, Saron vezetésű izraeli egységkormány célul tűzte ki, hogy csak a harcselekmények teljes szüneteltetése esetén tárgyal.

2. 2001. április 30-án a Mitchell volt amerikai szenátor vezetése alatt működő tényfeltáró bizottság az események okait tárta fel és ajánlásokat tett a megoldásra. A bizottságban részt vett: Demirel, volt török államfő, Jagland norvég külügyminiszter, Rudman volt amerikai szenátor és Solana az EU főképviselője. A jelentés a felek hibáztatása nélkül tárta fel a konfliktus okait, ajánlásai között javasolta a létező megállapodások betartása iránti elkötelezettséget, az erőszak feltétel nélküli beszüntetését, a bizalom helyreállítását, a biztonsági szolgálatok együttműködésének újraindítását, az IDF 2000. szeptember 28-ai helyzetnek megfelelő visszavonását, valamint az izraeli telepek bővítésének leállítását. Az ajánlásokat mindkét fél sajátos érdekeinek megfelelően értelmezte, és többnyire visszautasította.
3. George Tenet a CIA volt igazgatója közvetítési kísérlete a Tenet dokumentum néven vált ismertté, elsősorban a biztonsági szolgálatok együttműködésének fontosságára hívta fel a figyelmet, a dokumentum hiányosságaira az értekezés korábbi fejezetében már utaltam.
4. A szintén amerikai kezdeményezésnek számító, Zinni nyugállományú amerikai tábornok által előterjesztett terv szerint Izraelnek minden „A” zónához tartozó területéről ki kell vonulnia. A kezdeményezést az érintettek eltérő módon értelmezték, Izrael csak onnan akarta erőit kivonni, ahová az intifáda során bevonult, míg a PH az IDF által megszállt összes területről történő kivonulást követelte. Több alkalommal merült fel javaslat azonnali tűzszünet elrendelésére, amit Saronnak héber, Arafatnak pedig arab nyelven kellett volna bejelenteni. Ez sajnálatos módon nem történt meg.

5. A nemzetközi közösség többször javasolta a politikai tárgyalások keretének megteremtését a Tenet-terv alapján, visszatérve a 2000. szeptemberi állapothoz. Alapvető eltérés azonban a felek felfogásában, hogy amíg az izraeliek elsősorban biztonsági megállapodásokra törekednek, addig a palesztinok ezzel párhuzamosan politikai tárgyalásokat is követelnek. A palesztinok kérték, hogy a megállapodás betartását négyoldalú (Egyesült Államok, EU, Oroszország és az ENSZ képviselőiből álló) nemzetközi ellenőrző bizottság felügyelje. Izrael eddig nem járult hozzá semmiféle nemzetközi ellenőrzéshez, azt csak a béke-megállapodást követően tartja lehetségesnek.
6. Az Arab Liga csúcskézlete által 2002 márciusában támogatott szaúd-arábiai javaslatot Izrael azért utasította vissza, mert az összes palesztin menekült visszatérését követelte, ami Izrael számára azt jelentené, hogy a zsidó államban többségbe kerülnének az arabok. Teljes biztonsággal kijelenthető, hogy ilyen megállapodást egyetlen izraeli kormány sem fog elfogadni. Egyiptom, Jordánia és Szaúd-Arábia azt javasolta, hogy egy éven belül hozzák létre a palesztin államot, majd két éven belül jelöljék ki annak határait. Az arab országok által kidolgozott terv magában foglalja Bush amerikai elnöknek az ideiglenes palesztin állammal kapcsolatos elgondolását. A terv első lépéseként palesztin reformokat követő választásokat, majd az 1967-es háború előtti határokon belüli palesztin állam létrehozását tűzte célul.
7. Az izraeli-palesztin konfliktus rendezésére a „kvartett” tagjai rendszeresen tárgyalásokat folytatnak.
8. Az új palesztin kormány beiktatását követően 2003 végén az amerikai adminisztráció hivatalosan is nyilvánosságra hozta a konfliktus rendezésére irányuló **útitervet**. Bush elnök 2002 szeptemberében megtartott beszédében 2005-öt jelölte meg az izraeli-palesztin konfliktus rendezésének végső időpontjául⁸⁷. Az útiterv eddig a legátfogóbbnak tekinthető rendezési elképzelés, a madridi konferencián elért megállapodásokra épül, figyelembe veszi az ENSZ Biztonsági Tanácsának 242., 338. és 1397. számú határozatait, valamint Abdallah szaúdi trónörökös kezdeményezését⁸⁸. Az útiterv átfogó javaslat, politikai rendezést céloz nemzetközi ellenőrzéssel. Figyelembe veszi azokat a körülményeket is,

⁸⁷ Forrás: crisisweb.org roadblocks on the path to the peace.

⁸⁸ A kezdeményezést 2002 március végén a bejrúti arab csúcstalálkozón egyhangúan fogadták el. Forrás: www.cionista.hu/szaudi.html

amelyeket a korábbi elképzelések mellőztek. Nevezetesen, ha a palesztinok nem kapnak világos képet a megoldásra, az izraeli megszállás konkrét feltételekkel és határidőkkel történő befejezésére, akkor nem várható előrelépés, hanem a vezetés radikális elemekkel vegyül. Ha az izraeliek sem látnak rendezési lehetőséget, (számukra a biztonság az elsődleges) akkor sincs előrelépés.

Az útiterv három fázisban kívánta volna rendezni a konfliktust⁸⁹.

- Az első fázisban 2003 tavaszától kezdődően mindkét félnek be kellett volna szüntetnie az erőszakot. Az IDF-nek ki kellett volna vonulnia a megszállt területekről, a palesztinoknak pedig fel kellett volna számolniuk a szélsőséges csoportokat. Izraelnek be kellett volna fagyasztania a telepítési politikát. A palesztinoknak el kellett volna indítani a reformokat: szétválasztani a hatalmi ágakat, összevonni a biztonsági szolgálatokat, demokratikus választásokat tartani és megkezdeni a palesztin alkotmány kidolgozását.
 - A második fázis az eredeti tervek szerint 2003 júniusa és 2004 decembere között valósult volna meg. Ezen időszak alatt létrehozták volna az ideiglenes határok által körülvett, és új alkotmányra épülő palesztin államot. Nemzetközi támogatással megkezdődött volna a palesztin gazdaság helyreállítása. Az izraeli-palesztin megbékéléssel együtt izraeli-szíriai, valamint izraeli-libanoni tárgyalások kezdődtek volna. Ezt követően a kvartett javaslatot tett volna a Palesztin Állam nemzetközi elismerésére és az ENSZ-be történő felvételére.
 - A harmadik fázisban 2005 végéig létrejöttek volna a végleges megállapodások. Enne során megállapodás született volna a határokról, Jeruzsálem státuszáról és a palesztin menekültek ügyéről. Az útitervet 2003 áprilisában adták át mindkét félnek. Az izraeli kormány 14 pontban foglalta össze fenntartásait, amelyek elsősorban a biztonságra, a menekült kérdésre, Jeruzsálem státusára, valamint a palesztinok belső államhatalmi és biztonságsszervezési reformjaira vonatkoztak. A palesztin vezetés kezdettől fogva támogatta a tervet. A palesztin szélsőséges szervezetek nem támogatták sem a palesztin kormányt, sem a békefolyamatot.
9. A nem kormányzati kezdeményezések közül fontosnak értékelem a Joszi Beilin volt izraeli igazságügy-miniszter és Jaszir Abed Rabbo volt palesztin tájékoztatási miniszter nevéhez fűződő, 2003-ban genfi kezdeményezés néven ismertté vált

⁸⁹ Az útiterv teljes szövege megtalálható a www.un.org honlapon

béketervet. A terv azért fontos, mert a Camp David-i és a Taba-i megállapodásokra épül, meghatározza mindkét fél végső célját, egyszerre kívánja megoldani a menekültek, a határok, Jeruzsálem és a zsidó telepek kérdését. A béketerv nincs ellentétben az útitervvel, sőt annak harmadik fejezetéhez, a végleges megállapodásokhoz kapcsolódik. A korábbi javaslatokhoz képest lényeges változás, hogy a tervezet feladja a palesztin menekültek izraeli területre való visszatérésének jogát, míg Izrael lemond a Templom-hegy feletti szuverenitásáról és visszavonul az 1967-es határok mögé. A terv megvalósulása kizárható, de jelzi, hogy léteznek politikai megoldást célzó javaslatok is, sajnálatos módon nem kormánykörökben.

10. 2003 végére már nyilvánvalóvá vált, hogy az útitervben meghatározott ütemterv tarthatatlan, annak eltérő izraeli és palesztin értelmezése miatt. A kvartett nem volt képes nyomást gyakorolni, főként azért, mert az Egyesült Államok nem kívánta Izraelt bírálni. Az EU az eltérő álláspontok miatt nem tudta rábírní az Egyesült Államokat álláspontja megváltoztatására. Saron – a kedvező nemzetközi helyzetet kihasználva – saját megoldást keresett a helyzet kezelésére az intifáda megállítása érdekében. A megoldás az **Elkülönülési Terv** formájában öltött testet, amely magában foglalta az izraeli jobboldal azon félelmét, hogy az arabok hamarosan számbeli fölénybe kerülhetnek a Földközi-tenger és a Jordán folyó között. Saron álláspontja szerint a palesztinoknak Izraeltől elkülönülten, független államkeretekben kell élniük, nehogy Izrael zsidó jellege megkérdőjeleződjön. Az Elkülönülési Terv az összes gázai övezeti és négy ciszjordániai zsidó település felszámolását, majd megfelelő feltételek kialakítása után a végleges szétválást és a palesztin állam létrehozását jelenti. Saron szerint mindezt Izrael egyedül valósítja meg, mert a palesztin oldalon nincs partnere, a nemzetközi közösség segítségére pedig nincs szüksége. A gázai övezetből történő kivonulás megvalósításához két törvény elfogadása szükséges: az elvet kimondó Kivonulási terv és a telepek felszámolásával foglalkozó Kiürítési és Kárpótlási Terv. A palesztinok gyanakvással tekintenek az Elkülönülési Terv-re, mert úgy vélik, hogy Saron a Gázai övezet kiürítésével Ciszjordániában kíván előnyöket szerezni. Az itteni telepések számának növelésével pedig kész helyzetet teremt az esetleges végső megállapodásról szóló tárgyalásokhoz. A palesztinok gyanakvásához hozzájárul az is, hogy Izrael nem akar szabad tengeri és légi kapcsolattartást engedélyezni a

palesztinoknak, fenntartja a jogot, hogy a kivonulás után is bármikor, különösebb egyeztetés nélkül felszámolja a terrorista célpontokat, és ellene van annak is, hogy izraeli ellenőrzés nélkül palesztin-egyiptomi határ nyíljon. Az EU csak feltételekkel támogatja az Elkülönülési Tervet, ezek az alábbiak: integrálódjon az útitervbe, biztosítsa a két nép, két állam elvének megvalósítását, a Gázai övezetben felszámolt izraeli telepek lakóit ne Ciszfjordániában helyezték el, a kivonulás egyeztetetten történjen, továbbá Izrael vegyen részt a Gázai övezet újjáépítésében.

5.3. A rendezést befolyásoló vitás kérdések

5.3.1. A palesztin menekültek problémái

A palesztin-izraeli konfliktus egyik sarkalatos kérdése a palesztin menekültek visszatérésének problémája. Ezzel a kérdéssel, illetve a menekültek kompenzációjával az ENSZ Közgyűlés 194. számú határozata foglalkozik. Arafat a Camp David-i megállapodást azzal torpedózta meg, hogy Izrael nem fogadja el a palesztin menekültek visszatérését Izraelbe. A zsidó állam létrejöttkor 1948-ban 750 ezer palesztin, a történelmi Palesztina területén élő lakosság háromnegyed része menekült el. A világon ma 9,1 millió palesztin él ebből 3,5 millió Ciszfjordániában, a Gázai övezetben és Kelet-Jeruzsálemben, 4,6 millió pedig diaszpórában. Jordániában 239 180, Szíriában 90 670, Libanonban pedig 164 590 a palesztin menekültek száma⁹⁰ (megjegyzés: a Palesztin Statisztikai Hivatal adatai sokkal több menekültet jeleznek, de hitelesebbnek értékelem az ENSZ által megadott számokat). A 67-es háborúban 300 ezer palesztin menekült el. ENSZ adatok szerint jelenleg a menekültek száma 3,7 millió, ebből 1,2 millió 56 menekülttáborban él. A menekülttáborok megoszlása: Libanonban 12, Szíriában 7, Jordániában 10, Ciszfjordániában 19, a Gázai övezetben pedig 8. (A palesztin menekülttáborok helyét és adatait a függelék 26. oldalán található 17. számú térképvázlat szemlélteti). Figyelemreméltó, hogy az arab országok közül, Jordánia kivételével egyetlen arab állam sem adott állampolgárságot a palesztinoknak. A CIA adatok is 3 millió felettire becsülik a menekültek számát. A népesedés növekedési arányát figyelembe véve megállapítható, hogy 2010-re 1,2 millió fővel nő a palesztin lakosság létszáma. A számadatok magyarázatot adnak arra, hogy miért nem fogadja el Izrael a palesztinok visszatérését Izrael állam területére. A népsűrűség miatt a Gázai övezet és Ciszfjordánia sem képes nagyszámú palesztin menekült befogadására, hiszen az egyébként is magas népességnövekedéshez ma sem biztosított az ivóvíz, az infrastruktúra és a szociális ellátás. Szíria, Libanon és Jordánia sem képes külső

⁹⁰ Forrás: <http://www.un.org/unrwa/refugees/images/map.jpg>

segítség nélkül a menekülttáborokban élő palesztinok asszimilálására. A menekülttáborok ugyanakkor a terrorizmus melegágyai. A menekültek problémájának megoldása csak nemzetközi segítséggel és kompenzációval történhet, amit szintén ellenőrizni kell, hiszen a korrupció nem idegen a térségtől.

5.3.2. Az izraeli telepek körüli viták

Izrael az 1967-es háború befejezését követően azonnal elkezdte a megszállt területeken a zsidó telepek építését. Célja a biztonság, a védelem, de főleg a terület bővítése volt. A telepések sok ösztönzést, építési támogatást, adó- és kamatkedvezményt kapnak. Az említett okok következtében Ciszjordánia és a Gázai övezet területének 40%-át sajátították ki. A polgári és a katonai hatóságok számos törvényt és rendeletet hoztak a telepésekre vonatkozóan, eltérő jogi elbírálásban részesültek viszont a palesztinok (katonai törvények) és a zsidók (polgári törvények). A különböző források közel azonos adatokat adnak meg a telepésekre vonatkozóan. Hozzávetőleg 200 településen 400 000 zsidó telepes él. A telepések megoszlása: Ciszjordániában 200 000, (többségük a „C” zónában), Kelet-Jeruzsálemben közel 160 ezer, a Gázai övezetben 6500 (egyes források szerint 7500, palesztin adatok szerint 8000 fő), míg a Golán-fennsíkon 17 000 izraeli telepes él. Az izraeli érdekeket világosan tükrözi az a tény is, hogy a Golán-fennsíkon viszonylag alacsony az izraeli telepések száma, holott a terület mezőgazdasági művelésre kiváló lehetőséget nyújt. A Ciszjordániában és különösen Jeruzsálem környékén folyamatosan növekvő telepések száma kétségessé teszi a területet a békéért elvet, valamint a palesztin állam működését. (A zsidó településekkel kapcsolatos vázlatok a függelék 22. 25. és 27. oldalán, a 13., 16., 18. számú vázlatokon található). A békefolyamat tárgyalásain a telepések kérdését csak kevésbé érintették, Izrael minden alkalommal ragaszkodott ahhoz, hogy a kérdést csak a végső megállapodásról történő tárgyalásokon rendezzék. Születtek részmegállapodások, de ezek 10% körüli, zömében a „C” zónából „B” zónába történő területátadásról szóltak, amelyek többségét nem hajtották végre, illetve izraeli telepeket nem érintettek. A telepek bővítése azonban intenzíven haladt előre. 2002-ben Ciszjordániában 5,8%-kal, a Gázai övezetben 17,4%-kal, míg legnagyobb mértékben Jeruzsálem térségében bővült az izraeli telepek száma, itt 28 000 fővel nőtt a zsidó lakosság⁹¹. A telepek katonai őrzése 2003-ban 2 milliárd SÉkelbe került (1 USD = 4,5 SÉkel). A terület katonai biztosítását a déli- és a központi katonai körzet látja el, Júdea és Számária (Ciszjordánia része) területét két hadosztály és öt megerősített dandár biztosítja. A telepeket szögesdróttal vették körbe, a bejáratot katonai őrség biztosítja. A telepek létesítését több ENSZ Közgyűlési határozat

⁹¹ Forrás: www.storynews.com.

kifogásolta, de törvénytelen a Negyedik Genfi Egyezmény 49. pontja szerint is: „a területet elfoglaló katonai erő az általa elfoglalt területre nem szállíthatja oda, vagy nem telepítheti át saját polgári lakosait.”⁹² A telepek kiürítésének becsült költsége 20 milliárd dollár⁹³. A legnagyobb probléma azonban, hogy ennek fedezetét senki sem vállalja. Az intifáda következtében új megközelítésbe került a telepek kiürítésének kérdése is. Izrael ragaszkodik a komplett zsidó telepek megtartásához, elsősorban Ciszjordániában. Minden zsidó telep jövője Izrael biztonsági célkitűzéseitől és a vízellátás lehetőségeitől függ, így a telepek és a biztonság is igen szorosan összekapcsolódnak. A telepek esetleges kiürítése Izraelben belső vitákat generál, de nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy a telepesek többsége vallásos, így a vallásos pártok is erősen érdekeltek a telepek megtartásában. Saron egyoldalú gázai övezeti kivonulásra vonatkozó terve elsősorban Izrael biztonsági és gazdasági érdekeit szolgáló koncepció. Nem ígér többet, mint a majdnem homogén palesztin lakosságú Gázai övezet feletti korlátozott fennhatóság átadását a PH-nak, megőrizve a Gázai övezet határai, légtere és parti vizei fölötti izraeli katonai ellenőrzést. A Saron terv nyitva hagyja a konfliktus alapkérdéseit: a közvetlen izraeli-palesztin tárgyalások jövőjét, a megszállt területeken lévő izraeli települések sorsát, a határok, Jeruzsálem megosztásának és a palesztin menekültek visszatérésének kérdését, azaz a palesztin állam megteremtésének előfeltételeit.

5.3.3. Jeruzsálem státusának problémája

A Jeruzsálem fölötti ellenőrzés kérdésében Izrael és a PH véleménye gyökeresen eltér egymástól, Izrael itt törekszik leginkább az 1967-es határok módosítására. Bár Barak volt miniszterelnök nagyvonalú ajánlatot tett Camp Davidben a Templom-hegy, Kelet-Jeruzsálem és a tágabb értelemben vett város fölötti ellenőrzést illetően, a felek mégsem állapodtak meg. Palesztina 1947-es megosztási terve Jeruzsálemet is megosztotta, nemzetközi felügyelet alatt álló városnak minősítette. Az első arab-izraeli háború (1948) is a megosztottsághoz vezetett, a város nyugati része Izrael, míg a keleti része Jordánia ellenőrzése alá került. Az 1967-es háborúban Izrael elfoglalta a várost és fennhatóságát kiterjesztette az arab részekre is. Az itt élő lakosoknak izraeli személyi igazolványt adtak, élvezik az izraeli állampolgárság összes előnyét. Később az izraeli kormányok diszkriminációt vezettek be az arab nemzetiségű állampolgárokkal szemben azzal, hogy korlátozták az építési engedélyek kiadását, az engedély nélkül épített házakat pedig a hadsereg műszaki gépei könnyörtelenül letarolták. (A Jeruzsálem körüli zsidó telepek bővítését a függelék 19-21. oldalán lévő 10.,11. számú ábrák

⁹² A Negyedik Genfi Megállapodást (Fourth-Geneve-Convention) 1949. augusztus 12-én fogadták el, háború esetén a polgári lakosság jogaival foglalkozik. Elérhető: www.searchspaniel.com/index.php

⁹³ Forrás: Wall St. Journal, 2002.05.29.

szemléltetik). 1980. július 30-án a knesszet törvénybe foglalta, hogy Jeruzsálem egységes, Izrael fővárosa. A döntést az ENSZ Közgyűlése elítélte. 1982-ben az Arab Liga Fez-i értekezlete elfogadta, hogy a független palesztin állam fővárosa al-Kudsz (Jeruzsálem arab neve). Az oslói és minden azt követő megállapodás elhalasztotta Jeruzsálem státusának rendezését és azt a végső megállapodásokról szóló tárgyalásokhoz kötötte. A helyzetet bonyolítja, hogy az óvárosban a Vatikán és a muzulmán országok is jelenlétet követelnek. Az óváros a tulajdonviszonyok és a különböző valláshoz tartozó szent helyek miatt külön megállapodást követel, amelyből az egyházak sem hagyhatók ki. Bármilyen megállapodásról legyen is szó, nem hagyható figyelmen kívül a város mély megosztottsága. A szűkebb értelemben vett városban félmillió lakos él, 100 négyzetkilométeres területen. Kelet-Jeruzsálem területe 67 négyzetkilométer, az elfoglalt területen lévő zsidó telepek Rámalláhtól Betlehemig teljesen körülölelik a várost. A négy nagy zsidó telepen 63 ezer zsidó él. Saron kormányzása óta 106 új zsidó telepet hoztak létre a megszállt területeken⁹⁴. Körülbelül 200 000 izraeli személyi igazolvánnyal ellátott palesztin közül hozzávetőleg 86 ezer él a városban (az óvárosban 2400 zsidó mellett 27 000 palesztin él). Nagy-Jeruzsálem zsidó lakossága 433 000 fő, ami a város lakosságának 2/3-a. A zsidók állami támogatással intenzíven építkeznek és költöznek az arab települések körüli területekre azzal a céllal, hogy elválasszák a jeruzsálemi arabokat a Ciszjordániában élőkétől, mialatt a palesztinok izraeli engedély nélkül 5000 házat építettek, amelynek körülbelül felét az izraeliek már lerombolták. Az ellenőrző pontok sűrűségének és az ellenőrzések lassúságának köszönhetően Jeruzsálemből a 12 km távolságra lévő Rámalláhba esetenként több óra alatt lehet eljutni. A jelenlegi Jeruzsálem területe a jordán megszállás időszakához viszonyítva tízszeresére nőtt.

A demográfiai problémák megegyeznek a ciszjordániai és gázai-övezeti elemzésnél leírtakkal. Izrael az elmúlt években – különösen az intifáda kitörése óta – a palesztin lakosok izraeli személyi igazolványának visszavonására törekszik. Az adatok ellentmondásosak, az izraeliek 2800, míg a palesztinok 11 000 igazolvány visszavonásáról beszélnek.

1996-ban az izraeli Munkapárt hárompontos javaslatot tett az araboknak a palesztin fővárosra vonatkozóan, amely szerint a Templom-hegy élvezzen területen kívüliséget és a mecseteket a palesztinok felügyeljük, Kelet-Jeruzsálemben hozzanak létre palesztin városi önkormányzatot, amely kapcsolódjon Nyugat-Jeruzsálem zsidó önkormányzatához, Izrael pedig legyen jogosult a teljes város feletti szuverenitás megtartására. Javasolták továbbá, hogy Kelet-Jeruzsálemben, a város közigazgatási határához közel eső Abu Disz arab településen – izraeli

⁹⁴ Forrás: Israeli Global News 2003. 06. 30.

szuverenitás alatt – építsék ki a palesztin kormányzati központot. A palesztinok hozzá is kezdtek a kormányközpontok kialakításához, de végül a javaslatokból az intifáda kitörése és a vitás kérdések megoldatlansága miatt nem született konkrét megállapodás. Az izraeli kormányok nem foglaltak világosan állást arról sem, hogy mit értenek „Nagy-Jeruzsálem” fogalma alatt. Úgy tűnik azonban, hogy politikai színezet nélkül, minden kormány tartja magát Rabin volt miniszterelnök 1995-ben Dávid király uralkodásának 3000. évfordulója alkalmából tartott beszédéhez, amelyben kijelentette, hogy csak egy Jeruzsálem létezik, az nem lehet kompromisszum tárgya, nincs nélküle béke, Jeruzsálem mindig az izraelieké volt és az is marad. Nagy a valószínűsége annak, hogy Jeruzsálem státusának kérdésében hosszú vitákkal kell számolni egy jövőbeni béketárgyaláson. Izrael „Jeruzsálem érzékenységét” mutatják a 2005. január 9-én, a palesztin elnökválasztásokon történt mozgáskorlátozások, valamint az is, hogy nem engedélyezték Arafat ide temetését sem.

5.3.4. A vízforrások körüli viták

A vízforrások feletti ellenőrzés igénye a vízkérdést nemcsak a palesztin-izraeli konfliktusban, hanem az arab-izraeli kapcsolatokban, sőt az egész Közel-Keleten gazdasági és biztonsági kérdéssé alakította. Az izraeli vízforrások többsége a 67-es határokon kívül található, a Jordán folyó mellékágaiban és a ciszjordániai vízgyűjtő területeken, így nemcsak palesztin-izraeli, hanem regionális problémát is jelent. (Izrael vízforrásainak térképét a függelék 14-15. oldalán található 5.,6. számú térképek szemléltetik). Izrael fő víznyerő forrása a 93 km hosszú Jordán folyó, amely négy mellékágból ered, ezek közül csak a Dán folyó forrása található Izraelben. A Jarmuk folyó Szíriában, a Banias az Izrael által megszállt Golán-fennsíkon, a Hasbani pedig Dél-Libanonban ered. A négy ág Izrael területén találkozik és együtt képezi a Jordán folyó felső szakaszát. A Jordán folyó a Galilei (Kineret) tóba ömlik, amely Izrael fő víztartaléka (szintje a tartós szárazság miatt évente kb. 40 centimétert csökken). Izrael tengerparti édesvíztározói folyamatosan apadnak. A vízelőhelyek megőrzése Izraelben biztonsági kérdéssé vált. A szomszédokkal való megállapodásból a vízmegosztás és a vízforrások feletti ellenőrzés semmiképpen sem zárható ki.

Az izraeli mezőgazdaság rendkívül vízigényes, a művelt terület 50%-át öntözik. A palesztin területeken is jelentős a mezőgazdasági tevékenység és a vízigény, de az ottani területeknek mindössze 5%-át tudják öntözni. Izraelben a megszállt területeken lévő vízforrások katonai ellenőrzés alatt állnak. A palesztinoknak tilos új kutak fúrása, ugyanakkor

a telepések számára semmiféle korlátozás nincs⁹⁵. Ciszjordánia vízforrásainak 90%-át Izrael, 10%-át a palesztinok használják. A legkritikusabb a helyzet a Gázai övezetben, ahol a lakosság szinte teljesen az izraeli vízszolgáltatásra van utalva. A rendelkezésre álló kevés ivóvíz sós, a szennyvíztisztítás nem megoldott. Az EU által Gázában felépített víztisztítót az intifáda alatt az izraeli haderő lerombolta. A Világbank adatai szerint a Gázai övezetben a vízhiány nagyobb, mint bárhol a világon⁹⁶. Az izraeli vízforrások évente 900 millió köbméter vizet biztosítanak, ami Izrael mezőgazdasági vízfelhasználásának 40, ivóvízkészletének 50%-a. A vízforrások közül 600 millió köbmétert a ciszjordániak adnak, amelynek felére a PH tart igényt. Ezzel szemben a palesztinok 120-130 millió köbmétert kapnak, ezért több településen állandó vízkorlátozások vannak. Az izraeli vízfelhasználás háromszorosa a palesztinokénak (Izrael 375, a palesztinok 115 millió köbmétert használnak fel évente). A ciszjordániai vízkészletből évente körülbelül 50 millió köbmétert a telepések kapnak.

A jövőben biztosra vehető, hogy a víz és a biztonsági nehézségek kombinációja hosszú ideig stratégiai kérdés marad, nemcsak a palesztin-izraeli konfliktusban, hanem az egész arab-izraeli viszonyban. Az említett vízforrás problémák miatt Izraelnek gyakran vitái vannak Libanonnal és Szíriával, mivel ezen államok időnként korlátozzák a Jordán folyóba jutó vízmennyiséget.

5.4. A válság kezelésének lehetőségei

A palesztin-izraeli konfliktus nem katonai, hanem politikai rendezést kíván, ami még a 2005. januári választások után sem lehet gyors lefolyású. A palesztin-izraeli válság gyors, végleges rendezésére nincs reális lehetőség, ezért inkább válságkezelésről célszerű beszélni. Izrael a kialakult helyzet alapján három változat közül választhat:

a) A Palesztin Hatóság megsemmisítése

Izrael elfoglalja Ciszjordániát és a Gázai övezetet, és katonai közigazgatást vezet be. Ellentétben a „Védelmi Pajzs” műveletben megfogalmazott célokkal – nevezetesen a területek ideiglenes elfoglalásával – ez a változat teljes szakítást követel az oslói folyamattal. Ennek a változatnak szélsőséges formája lehet az is, hogy katonai fellépéssel a palesztinokat menekülésre készítetik, ami a Földközi-tengertől a jordán-iraki határig érintené a térség demográfiai viszonyait.

⁹⁵ Forrás: www.mondediplomatique.com Critical situation in the occupied territories.

⁹⁶ Forrás: ua.

A Palesztin Hatóság teljes megsemmisítése és a palesztinok által lakott területek izraeli ellenőrzés alá történő helyezése nyilvánvalóan együtt jár a palesztin lakosság Ciszjordániából történő tömeges elvándorlásával. Egy ilyen változat eltér a korábban megfogalmazott céloktól, mivel azok „csak” a terrorizmus infrastruktúrájának megsemmisítését, és nem a palesztin területek tartós elfoglalását határozták meg. Saron politikája az utóbbi időben nemcsak a terror, hanem elsősorban a PH bázisait zúzta szét, a terrrorszervezeteket és a PH-t összemosza, így jogosan merül fel a kérdés, hogy kivel lehet tárgyalni, és ki gyakorolja a kormányzást. Az intifáda eszkalálódása az izraeli stratégia megváltoztatását hozta magával. A támadó izraeli stratégia (az oslói megállapodással palesztin közigazgatásra átadott területek tartós megszállása, a PH vezetői mozgásának korlátozása, a házról-házra történő kutatások, a fegyverek, lőszer, robbanóanyagok begyűjtése) miatt egyre több palesztin hagyta el elsősorban Ciszjordániát, de a Gázai övezetet is. A támadó stratégiának izraeli kül-és belpolitikai vetületei is vannak, amelyek jelentkeznek az izraeli biztonsági szolgálatokon belül, az Egyesült Államok és Izrael kapcsolatában, valamint Izrael és a környező arab országok viszonyában is. A módszer hasonló körülményeket hozhat létre, mint ami a dél-afrikai apartheid rendszer, vagy Milosevic bukását okozta.

b) Egyoldalú szétválasztás

Az izraeli és palesztin területek egyoldalú szétválasztása. Ezen belül több változat képzelhető el, a ciszjordániai zsidók által sűrűn lakott területek leválasztásától egészen az 1967-es határ mentén kialakítandó végleges határig. A palesztinok leválasztásának elgondolása abból az izraeli félelemből fakad, hogy a palesztinokkal nem lehet tárgyalásos úton megállapodni, illetve a demográfiai változások mindenképpen a palesztin félnek kedveznek. Nem véletlen, hogy a Ben Gurion⁹⁷ alatt felnőtt Saron mai elképzelése az, hogy bárhonnán a világból minél több zsidót kell Izraelbe hozni és letelepíteni, valamint erre alkalmassá kell tenni a Negev sivatagot. A szétválasztás tervét többnyire azok támogatják, akik a PH megsemmisítése és a palesztinok száműzése mellett állnak ki. Ez azonban nem teljesen egyértelmű, ugyanis a palesztinok száműzését morális alapon sokan elítélik. A PH megsemmisítésére vonatkozó támadó stratégia hátrányai miatt a szétválasztást szorgalmazók a módszert stratégiai védelemnek tekintik.

⁹⁷ Ben Gurion Izrael Állam megalapítója és első miniszterelnöke volt.

Biztonsági szempontból a korlátozott szétválasztás a települések problémáinak rendezése nélkül csak rész megoldást jelent. Korlátozza a gépkocsival érkező merénylők eljutását a tengerparti területekre, de nem jelent védelmet a kerítést megkerülő gyalogos öngyilkos terroristákkal szemben. Várhatóan növekedne az öngyilkos terrorista akciók száma, kísérletek történhetnek alagútásásra a kerítés alatt, esetleg a kerítés felrobbantására annak bizonyítására, hogy az nem nyújt hatásos védelmet. Az elszigetelt palesztin területekre beékelődött települések fenntartása továbbra is útzárak felállítását követelné meg, ami elviselhetetlenné tenné a palesztinok életét. Ebből adódóan a palesztinok a zsidó településeket és az oda vezető utakat támadnák. Valódi elválasztást csak akkor lehetne megvalósítani, ha megoldanák a zsidó települések kérdését is.

Az egyoldalú szétválasztás komoly problémákat jelenthet a későbbi tárgyalások során, hiszen a kerítés felépítésével megállapodás nélküli határ kerül kijelölésre. A kerítés (palesztin megnevezéssel fal) több tízezer palesztint választ el a földjétől⁹⁸. Az építéshez palesztin ültetvényeket, gyümölcsfákat, melegházakat romboltak le. Rokonok csak különleges engedélyek birtokában látogathatják egymást, új lakossági kategorizálásokat vezettek be, ami tovább bonyolítja az egyébként is szinte áttekinthetetlen rendszert. A haderő új szabályokat határozott meg a közlekedésre, a zónában a 16 év fölöttiek csak írásos engedéllyel tartózkodhatnak. A nem ott lakókat a rendelet 12 kategóriába sorolja, az engedélyek megszerzéséhez rengeteg okmány beszerzése szükséges. A palesztin lakosságot az zavarja leginkább, hogy a fal felépítésével a saját területükön illegális lakosok lettek, ráadásul minden mozgásuk engedélyhez kötött.

A libanoni csapatkivonást követően a Hezbollah rövid időn belül az izraeli határ mentén telepítette Katyusa rakétáit. Ezt a példát követve feltételezhető, hogy a palesztinok is Kasszám rakétákat és aknavetőket telepítenének a kerítés közelében, vagy vállról indítható légvédelmi rakétákkal fenyegethetik a leszálló repülőgépeket. Ezek szintén felvetik a megállapodás nélküli egyoldalú szétválasztás korlátait.

c) Visszatérés a tárgyalásokhoz

Diplomáciai erőfeszítések, illetve az Arafat halálát követő változások eredményeképpen befejeződik a konfliktus. A tárgyalások újakezdéséhez az is hozzájárulhat, hogy a kemény izraeli fellépések következtében a palesztinok „kifulladásra” és a tárgyalások mellett döntenek.

⁹⁸ Forrás: Ha'aretz 2003.12.09.

Ez sem jelent megoldást, hanem csak válságkezelést. Ez a változat illeszkedik Saron elképzeléséhez is, aki részmegállapodásokon keresztül próbál eredményt elérni. A felek eltérő felfogása miatt ennek a változatnak is számos akadálya van. Saron a tárgyalásokhoz való visszatérés feltételül a palesztin terror teljes leállítását szabta. Az esetleges tárgyalásokat is úgy képzei el, hogy több részmegállapodást kötnek, amelyek elvezethetnek a végleges megállapodáshoz, vagy esetleg hosszú időszakra szóló ideiglenes megállapodást írnak alá. A palesztinok a részmegállapodásokat több ok miatt is elfogadhatatlannak tartják. Először is a négy éve tartó, több ezres palesztin veszteséggel járó intifádát a PH nehezen tudja elfogadtatni a lakossággal úgy, hogy csak ideiglenes megállapodást kötnek, figyelmen kívül hagyva a palesztin nemzeti érdekeket. Másodszor a palesztin nép az ideiglenes megállapodások sorozatát kapta az elmúlt években, amelyek csak részmegállapodások voltak, vagy az előző részmegállapodás ismétlései. Palesztin értelmezés szerint az ideiglenes megállapodásokkal Izrael csak azt akarja elérni, hogy minél későbbre halassa a végső rendezést. Olyan megegyezés, amely nem tartalmazza az izraeli csapatkivonást, a zsidó települések felszámolását és nem biztosít szabad mozgást a palesztin települések között, semmit sem változtat a palesztin lakosság életmódján. Diplomáciai eszközökkel történő rendezés esetén nem kerülhetők meg az alapkérdések: az izraeli megszállás teljes befejezése, Jeruzsálem státusa, a határok, a menekültek, az izraeli telepek és a vízmegosztás problémái. A kialakult helyzetben indokolt lehet a nemzetközi ellenőrzés valamilyen formájának megvalósítása, amelyhez mértékadó elemzések szerint 2500-7000 fő körüli katonai erőre lesz szükség⁹⁹. A létszám a palesztin biztonsági szolgálatok aktívabb bevonásával folyamatosan csökkenthető. Az intifáda miatt kialakult helyzet a két fél közötti bizalmatlanságot tovább növelte és megnehezítette a tárgyalásos rendezést.

Összességében azonban a tárgyalásos rendezésnek nincs alternatívája, ezt azonban csak a nemzetközi közösség, elsősorban az Egyesült Államok aktív részvétele képes biztosítani. A 2005 januárjában történt magas szintű találkozók új lehetőséget nyithatnak a békefolyamat elindítására, a megállapodáshoz vezető út azonban igen hosszúnak ígérkezik. A körülmények alapos elemzése után az a véleményem, hogy a továbblépéshez mindkét félnek igen nehéz döntéseket kell hoznia és belső konszenzust kell teremtenie. Az útiterv megvalósításának számos akadálya van, ennél jobb elgondolás azonban az elmúlt években nem került kidolgozásra.

⁹⁹ Forrás: International Affairs Vol. 80. Number 2 March 2004. 213. oldal.

Hazánk alapvető érdeke a palesztin-izraeli konfliktus tárgyalásos rendezése és a konfliktus mielőbbi befejezése, ennek feltétele az erőszak beszüntetése mindkét oldalon. Számunkra fontos az együttműködés mind Izraellel, mind a PH-val. Nemzetbiztonsági érdekünk annak megakadályozása, hogy a terrorizmus, illetve a tömegpusztító fegyverek proliferációja – mint a térség legfontosabb kockázata szövetségeseinkre és hazánkra nézve – átterjedjen Európára. Számunkra egyaránt fontos, hogy az antiszemitizmus ne erősödjön Magyarországon, de az is, hogy az itt élő arabok békében éljenek. A rendezési folyamatban számunkra elsődleges, hogy ne sérüljenek politikai és gazdasági érdekeink, valamint a béke-megállapodás tegye lehetővé az izraeli és a palesztin területeken lévő szent helyek védelmét is.

5.5. Következtetések

- **Az intifáda a palesztin állam kialakulását – gyökeres ellentétben az intifádival kapcsolatos palesztin törekvésekkel – nem segítette, hanem lehetetlenné tette. Az oslói megállapodások már elveszítették jelentőségüket, mindkét oldalon új vezetéssel, minden bizonnyal új alapokon elkezdett tárgyalásokra van szükség.**
- **Az intifáda növelte a két nép közötti ellentétet, a balkáni válsághoz hasonlóan mély gyűlöletet és bizalmatlanságot, kölcsönös félelmet okozott, amelyek kiheverésére még egy esetleges megállapodás esetén is hosszú évekre van szükség. Az izraeli társadalomban többséget alkotnak azok az erők és véleményformáló csoportok, amelyek bizalmatlanok a palesztinokkal szemben és ellene vannak a palesztin állam létrehozásának. Bizalmatlanságuknak ideológiai, vallási, biztonsági és érzelmi okai vannak, amelyek erősödésére az intifáda eskalációja meghatározó befolyást gyakorol.**
- **Az intifáda alatti rendezési kezdeményezések a nemzetközi közösség rendezési törekvéseit, a konfliktus kiszélesedésének megakadályozását jelzik. Az elképzelések közül legnagyobb realitása – a felmerült nehézségek ellenére is – az útitervnek van.**
- **A körülmények gondos mérlegelése alapján következtetésem szerint a válság külső segítség, illetve beavatkozás nélkül nem oldható meg. Az iraki helyzet miatt kialakult térségbeli bizonytalanság gátolja a palesztin-izraeli konfliktus megoldását, az izraeli vezetés saját céljai érdekében kihasználja, hogy a nemzetközi közösség – elsősorban az Egyesült Államok – Irakkal van elfoglalva.**

Az amerikai érdekeket figyelembe véve az útiterv 2005-ös dátumának 3-4 évvel történő meghosszabbításával kell számolni. Ha az izraeli fellépések keményebbé válnak, akkor a palesztin szélsőségesek támadásaikat kiterjeszthetik más országokra és régiókra, amelyeknek elsősorban az európai zsidók válhatnak áldozatává.

- **A térség politikai viszonyainak elemzése kapcsán az a következtetésem, hogy a palesztin-izraeli konfliktus megoldatlansága lehetetlenné teszi nemcsak az arab-izraeli konfliktus rendezését, hanem a térség demokratizálódását is. A „Tágabb Közel-Kelet” néven ismerté vált amerikai koncepció csak akkor valósulhat meg a térségben, ha a palesztin-izraeli (és az iraki) konfliktus is rendeződik.**

ÖSSZEGEZETT KÖVETKEZTETÉSEK, ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK, AZ ÉRTEKEZÉS FELHASZNÁLHATÓSÁGA, AJÁNLÁSOK

Az értekezés kutatási céljaként megjelölt kérdések részletes kifejtését és elemzését, a következtetések levonását az egyes fejezetekben elvégeztem. Összegezett következtetésem az alábbiak:

1. A palesztin intifádához vezető történelmi okok közül részletesen feltártam azokat, amelyek egy esetleges megállapodás létrejöttét jelentős mértékben befolyásolják. Elemeztem Izrael Állam biztonságpolitikai célkitűzéseit és elveit, azok megvalósításának körülményeit és eszközeit. A védhető határok problémájának elemzésével bizonyítottam, hogy Izraelnek nem áll érdekében az 1967-ben elfoglalt területek feladása, hanem – sajátos geopolitikai helyzetéből adódóan – ütközőövezetek és biztonsági zónák kialakítására törekszik. Az intifáda ezt a meggyőződést tovább erősítette, sőt a konfliktus eszkalálódásával izraeli biztonságpolitikai elemzők kidolgozták az „Elkülönülési terv”-et. Következtetésem szerint ehhez hozzájárult az is, hogy az Egyesült Államok és az EU is a két nép, két állam elvet támogatja, de már Izrael is felismerte, hogy zsidó jellegét csak akkor tudja megőrizni, ha létrejön egy palesztin állam is.

Bemutattam a PH-nak az izraelitől gyökeresen eltérő stratégiai céljait. A szervezet működésének elemzésével feltártam, hogy demokratikus intézmények nélkül, folyamatos külső nyomás alatt egy szervezet könnyen működésképtelenné válhat, különösen akkor, ha a körülményeket rosszul méri fel.

A madridi konferenciához vezető út körülményeinek elemzésével feltártam, hogy politikai szándék esetén lehetőség kínálkozik a vitás kérdések békés rendezésére, de csak akkor, ha az összes befolyásoló tényezőt figyelembe veszik, és nem halasztják el a kényes témák megvitatását. Az intifáda kezdete óta történt események bizonyították, hogy a rövid időre szóló keret-megállapodások nem vezetnek eredményre akkor, ha nincs meghatározva a végcél. A megállapodások hiányosságainak elemzésével feltártam, hogy az intifáda kialakulása törvényszerű volt.

2. Az intifáda regionális körülményeinek, a térség biztonsági kockázatainak elemzésével bizonyítottam, hogy az intifáda nem eszkalálódik regionális háborúvá a térségben, de a kisebb összecsapások lehetősége nem zárható ki. A térség katonai erőviszonyainak elemzésével, a megváltozott stratégiai célok és eszközök bemutatásával bizonyítottam, hogy Izrael egyik szomszédjának sem áll érdekében katonai összecsapás kezdeményezése Izraellel. Ennek egyik fő oka az, hogy a katonai képességek vonatkozásában Izraelnél valamennyi szomszédja alacsonyabb szinten áll. Egyiptom, Szíria, Libanon és Jordánia az intifáda miatt nem törekszik katonai agresszióra, sőt azért is érdekelt a konfliktus mérséklésében, hogy megakadályozza az erőszak áttérjedését saját területére.

Bizonyítottam, hogy az Egyesült Államok aktív fellépése nélkül nincs reális lehetőség a palesztin-izraeli konfliktus, de az egész térség problémáinak rendezésére sem. Ugyanakkor fontos szerepet játszik az EU is és a rendezésből semmiképpen nem hagyhatók ki a mérsékelt arab országok sem. A legoptimistább változatban a palesztin-izraeli konfliktus lezárását együtt kellene rendezni az izraeli-szíriai és az izraeli-libanoni megbékéléssel. A kapcsolatrendszerek elemzése során arra a következtetésre jutottam, hogy a palesztin-izraeli konfliktus kihat az iraki helyzet konszolidálására is, a két kérdés rendezése összefügg és meghatározza az egész közel-keleti demokratikus átalakulást.

3. Izrael Állam és a PH intifáda kezelésére vonatkozó motivációinak elemzésével feltártam a válság kezelésének korlátait, az izraeli társadalom belső problémáit, az állami és a katonai döntéshozatal sajátosságait. A palesztin motivációk feltárásával bizonyítottam, hogy az intifáda kirobbantásával és az alkalmazott eszközök megválasztásával a PH helytelen döntéseket hozott. Arra a következtetésre jutottam, hogy a palesztin biztonsági szolgálatok egyértelmű feladat-meghatározás és ellenőrzés hiányában radikalizálódtak, tagjaik a terrorista szervezetekben is tevékenykednek, ami ahhoz vezetett, hogy az izraeli támadások célpontjaikká váltak. A PH működésképtelenné válásával – az intifáda előtti időszakhoz viszonyítva – alapjaiban megváltoztak a palesztin állam létrehozásának feltételei.

4. A konfliktus közvetlen területének katonaföldrajzi elemzésével feltártam a katonai műveletek lehetőségeit és korlátait, valamint az egyes konfliktuskörzetek eltérő tulajdonságait. A palesztin szélsőséges szervezetek módszereinek elemzésével bemutattam az intifáda folyamatos eszkáladását, új módszerek alkalmazását. A terrortevékenységre adott izraeli katonai reagálások elemzésével feltártam az aszimmetrikus küzdelem különféle eljárásait, azok előnyeit és hátrányait. A fegyveres erők terrorizmus elleni harcának bemutatásával feltártam az aszimmetrikus hadviselésnek más országok fegyveres erői által hasznosítható tapasztalatait. Bizonyítottam, hogy a terrorizmus elleni küzdelemben a haderő csak egy, de nem nélkülözhető eszköz. A harc aszimmetrikus jellege miatt a katonai műveletek nehezen tervezhetők, igen nagyfokú a váratlansági tényező, a műveletek előkészítése és végrehajtása során kiemelt fontossága van a felderítésnek és a különleges erők alkalmazásának. A csapatok vezetéséhez a hagyományos hadviseléshez képest más szemléletre, a csapatok védettségének alaposabb megszervezésére, a civil-katonai kapcsolatok, valamint a média körültekintőbb kezelésére és felhasználására van szükség. A végrehajtott akciók hatékonyságának elemzéséből az a következtetésem, hogy a terrorizmus ellen elsősorban az azt kiváltó okok megszüntetésével lehet és kell küzdeni.
5. A válság megoldási lehetőségeinek feltárásával bizonyítottam, hogy a politikai rendezésnek nincs alternatívája, a katonai erő és a terrorcselekmények alkalmazása mindkét oldal számára csak további károkat okoz, és visszafordíthatatlan folyamatokat indít el. Megállapítottam, hogy ennek ellenére mindkét fél az erőszakos – katonai, illetve terrorista – megoldást részesíti előnyben, ami elsősorban a gyengébb fél irányító szervezeteinek esetleges megsemmisülésével és a konfliktus elhúzódásával járhat. A konfliktusban közvetlenül érintett felek a nemzetközi közösség aktív támogatása nélkül nem képesek a válság rendezésére. Feltártam és bizonyítottam, hogy az ideiglenes megoldások nem vezetnek eredményre, ugyanakkor az izraeli vezetés még nem áll készen kompromisszumokra, sőt az Arafat-érában a PH-t ugyanúgy kezelte, mint a szélsőséges szervezeteket. A körülmények által meghatározott cselekvési szabadság mindkét fél részére igen korlátozott, a lehetőségek viszont az erősebb félnek kedveznek.

A válság megoldásában leginkább szerepet játszó Egyesült Államok adminisztrációja az elhúzódó iraki rendezésre koncentrált és valószínűtlen, hogy Bush elnök beiktatását követően kellő politikai súllyal és kezdeményezően lépne fel a palesztin-izraeli konfliktus rendezését illetően. A kialakult körülmények és feltételek elemzése alapján az a következtetésem, hogy az Arafat utáni időszakban sem lehet rövidtávon gyors javulással számolni.

Új tudományos eredmények

A választott témában elvégzett kutatómunka alapján tudományos eredményként értékelem:

1. Meghatároztam azokat a regionális és helyi problémákat, okokat és összefüggéseket, amelyek döntő befolyást gyakorolnak a közel-keleti konfliktusra, illetve annak egyik fontos elemére, a palesztin-izraeli viszonyra.
2. Hazánkban elsőként határoztam meg az intifáda, mint alacsony intenzitású konfliktus tartalmát, törvényszerűségeit és összefüggéseit.
3. Kimutattam azokat a korlátokat, amelyek izraeli és palesztin részről befolyásolják a konfliktus rendezését. Elemzések alapján meghatároztam a válság kezelésének lehetőségeit.
4. Bizonyítottam a régió szoros kapcsolatát a transznacionális fenyegetésekkel és kihívásokkal. Meghatároztam a térségből kiinduló, szövetségi rendszerünket és hazánkat is érintő fenyegetéseket.
5. Az izraeli haderő tapasztalatainak elemzésével feltártam azokat az eljárásokat, amelyeket más haderők válságkezelésben érintett szervezetei is hasznosíthatnak a katonák terrorizmus elleni küzdelemre történő felkészítése és alkalmazása során.

Az értekezés felhasználhatósága, ajánlások

A következtetések levonásával az értekezés hozzájárul az igen bonyolult közel-keleti helyzetben való eligazodáshoz, feltárja az összefüggéseket, ezáltal segítséget nyújt a politikai és katonai döntéshozóknak a térségbeli politikai és katonai kapcsolatok alakításához, valamint – felkérés esetén – a magyar szövetségi (nemzeti) hozzájárulás elméleti megalapozásához. Hozzájárulhat az új típusú fenyegetések (aszimmetrikus hadviselés, különös tekintettel a terrorizmusra) elleni küzdelem megszervezéséhez, a terrorizmus ellen alkalmazandó erők létrehozásához, kiképzéséhez és bevetéséhez.

A Függelékkel együtt segítséget nyújthat biztonságpolitikai kutatóknak, a témában előadásokat tartóknak, információs bázisként szolgálhat az egyes fejezetekben kifejtett kérdések iránt érdeklődők számára.

Hozzájárulhat a közel-keleti válságkezelő műveletek tervezésében, szervezésében és végrehajtásában érintett személyek felkészítéséhez.

Az értekezést alkalmasnak tartom arra, hogy a magyar felsőoktatási intézményekben forrásmunkaként hasznosítsák, valamint segítségül szolgáljon a térségbe külszolgálatra utazók felkészítéséhez.

Végezetül köszönöm témavezetőmnek Szabó János professzor úrnak, előljáróimnak, munkatársaimnak, bírálóimnak és konzulenseimnek a segítséget, a feltételek biztosítását, a hasznos javaslatokat, amelyek a dolgozat eredményesebbé tételét szolgálták.

Budapest, 2005. február 15.

Kis-Benedek József ezredes

A MEGJELENT PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE

Cikkek, tanulmányok

Külföldön megjelent cikk:

1. Rissener Einblicke 2003. 6-7. szám.
The road map: is this a way out or a dead end street 43-50. oldal

Hazai publikációk:

2. A terrorizmus természetrajzáról. Új Honvédségi Szemle 2002/3. 24-32. oldal
3. Az izraeli-palesztin konfliktus a második intifáda tükrében. Új Honvédségi Szemle 2002/9. 51-65. oldal
4. A palesztin-izraeli konfliktus. Felderítő Szemle 2002. szeptember 61-87. oldal
5. A felderítés szerepe a békétámogató műveletekben. Felderítő Szemle 2002/2. 102-121. oldal
6. Az öngyilkos terrorizmus. Új Honvédségi Szemle 2002/12. 45-55. oldal
7. Irak- háború előtt? Új Honvédségi Szemle 2003/2. 2-9. oldal
8. A terrorizmus ellen folytatott hírszerzés. Felderítő Szemle 2003. április 92-102. oldal
9. Az iraki háború hírszerzési tapasztalatai. Felderítő Szemle 2003. július 105-112. oldal
10. A válságkezelő műveletek és a felderítés. Felderítő Szemle 2003. november 39-57. oldal
11. Az EU és a hírszerzés. Felderítő Szemle 2003. október 41-47. oldal
12. Az iraki háború tanulságai. Bolyai Szemle 2003/3. szám 5-18. oldal
13. Gerilla műveletek Irakban. Új Honvédségi Szemle 2003/9. 6-14. oldal
14. Viselkedési szabályok műveleti területen. Új Honvédségi Szemle 2004/3. 2-9. oldal
15. A tömegpusztító fegyverek közel-keleti proliferációja. Felderítő Szemle 2004. március 5-17. oldal
16. A Közel-Kelet biztonságpolitikai összefüggései. ZMNE jegyzet 2004. 6-48. oldal
17. Az öngyilkos terrorizmus, mint stratégiai fegyver. Felderítő Szemle 2004. június 74-83. oldal
18. A terrorizmus ellen folytatott hírszerzés. ZMNE tudományos konferenciáról készült kiadvány
19. Irak – helyzetelemzés: célok és eredmények. Felderítő Szemle 2004. szeptember 76-90. oldal
20. A palesztin politika Arafat után. Felderítő Szemle 2005. március 59-74. oldal

A FELHASZNÁLT IRODALOM JEGYZÉKE

1. Martin Gilbert: Izrael története.
Pannonica Holding RT. 1998. ISBN 963 9252 09 3
2. Bibó István: Válogatott tanulmányok negyedik kötet. Magvető Kiadó 1990.
3. Gerrit Hoekman: Zwischen Ölzeig und Kalaschnikov 1. Aufl. Münster 1999.
ISBN 3-928300-88-1
4. Nasser Aruri: Palestinian refugees, the right of return. Pluto Press 2001 London
5. The Military Balance 2003-2004. The International Institute for Strategic Studies.
ISBN 0-19-852973-6
6. The Middle East Military Balance 1999-2000.
Jaffee Center for Strategic Studies ISBN 0-262-02478-0
7. Efraim Inbar: Israel in the region BESA Center for Strategic Studies 2001. június
ISSN 0793-1042
8. Gustav E. Gustenau: zur Theorie des Terrorismus. Studien und Berichte zur Sicherheitspolitik 4/2002.
Landesverteidigungsakademie Wien. Herausgeber, Hon. Prof. Dr. Erich Reiter und General Raimund
Schittenhelm ISBN 3-902275-9
9. Avi Kober Reflections on Battlefield Decision and low Intensity Conflict
BESA Center 2002. május ISSN 0793-1042
10. Efraim Inbar: Israeli National Security, 1973-96 BESA 1998. február ISSN 0793-1042
11. Barry Rubin: Israel, the Palestinian Authority and the Arab States BESA 1998. január ISSN 0793-1042
12. Anthony H. Cordesman: A New Strategy for Dealing with Terrorism in the Middle East 2001. november 8.
Acordesman@aol.com
13. Hussein Sirriyeh Lebanon: Dimensions of Conflict 1989. The International Institute for Strategic Studies
1987.
14. Asher Arian: Israeli Public Opinion on National Security 2001 Jaffee Center For Strategic Studies ISBN
965-459-046-8.
15. Afrique du Nord Moyen-Orient Espace et conflits, édition 2003 ISBN 2-11-005464-6
16. Benke József: Az arab országok története III. Kairosz kiadó 2003 ISBN 963 9484 71 7
17. BESA Center for Strategic Studies: Steven R. David : Fatal choices: Israel policy and targeted killing 2002.
szeptember, ISSN 0793-1042
18. Anthony H. Cordesman: Israel versus Palestinians: The second intifada and asymmetric warfare CSIS July,
2001.
19. Israel/Palestine the black book Pluto Press 2003 ISBN 0-7453-2142-9.
20. BESA Center for Strategic Studies: Israel National Security, 1973-96 1996
ISSN0793-1042

21. BESA Center for Strategic Studies: Efraim Inbar, Shmuel Gordon: Israel Deterrence Strategy Revisited 1994. május ISSN 1792-1042
22. The Israeli Information Center for Human Rights in the Occupied Territories: Abuse of Palestinians at the Sarra Checkpoint, Nablus district 2003. Case study 18.
23. Shlomi Swisa: Harm to Medical Personnel: the delay, abuse and Humiliation of medical personnel by israeli security forces 2003. december
24. Jerusalem Viewpoints No. 510: Gerald M. Steinberg: Learning the Lessons of the European Union's failed Middle East Policies 2004. január 1.
25. Foreign Affairs 2003. május-június: Martin Indyk: A Trusteeship for Palestine
26. Külügyi Szemle 2003. tél Rózsa Erzsébet: A palesztin-izraeli válság
27. Anthony H. Cordesman: A new strategy for dealing with terrorism in the Middle East 2001. november 8.
28. Jaffee Center for Strategic Studies vol. 4, No.3 2001 November: Maj. Gen. Giora Eiland: Dealing with the Foreign media: the IDF perspective
29. Besa Center for Strategic Studies: Avi Kober reflections on battlefield decision and low intensity conflict 2002. május ISSN 0793-1042
30. Besa Center for Strategic Studies: Efraim Inbar and Shmuel Sandler: Israel in the region 2001. június ISSN 0793-1042
31. Jaffee Center for Strategic Studies: Asher Arian Israel Public Opinion on National Security 2001. August No. 60. ISBN 965-459-046-8
32. Besa Center for Strategic Studies: Barry Rubin: Israel, the Palestinian Authority and the arab states 1998. January ISSN 0793-1042
33. Bernard Wasserstein: Divided Jerusalem Profile books Ltd. 2001
34. Worlds in Collision: Terror and the future of global order Ken Booth and Tim Dunns Palgrave Macmillan 2002.
35. The defense policies of nations a comparative study Douglas J. Murray, Paul R. Viotti John Hopkins University Press 1989 ISBN 0-8018-3599-2
36. Don Radlauer: The al Aqsa Intifada an engineered tragedy 2003. ICT (Institute for Counter Terrorism)
37. Patterns of global terrorism US Dep. of States April 2001
38. Prof. Shai Feldman: The October violence: an interim assesement Jaffee Center for Strategic Studies 2000. November
39. Prof. Shai Feldman: The second intifada a net assesement Jaffee Center for Strategic Studies 2001. November
40. Jerusalem Viewpoints No. 514. 1 March 2004.
41. Ephraim Kam: Israeli-Palestinian violence and the prospects for regional war Jaffee Center for Strategic Studies 2002.
42. Meir Litvak: Palestinian strategy and the PA-Hamas understanding Telavivnotes No. 28. 2001. dec. 27.
43. Asher Susser: Jordan Israel's (usually) quiet neighbor Telavivnotes No. 29.

44. Shaul Mishal, Avraham Sela: The Palestinian HAMAS. Columbia University Press New York 2000 ISBN 0-231-11674-8.
45. Strategic Assessment Tel-Aviv Letters Vol. 6, No.4. February 2004. Ron Ben-Yishai: Changing the Strategy to Combat Terrorism
46. Rostoványi Zsolt: Az iszlám világ és a Nyugat Corvina kiadó 2004 ISBN 963 13 5317 6
47. International Affairs Vol. 80 Number 2. March 2004.
48. CSIS (Center for Strategic and International Studies Washington) Anthony H. Cordesman: Israel versus the Palestinian: The „Second Intifada” and Asymmetric Warfare July, 2001
49. The Military Balance 2003-2004, Oxford University Press for The International Institute for Strategic Studies ISBN 0-19-852873-6
50. The Middle East Strategic Balance 2003-2004, Shai Feldman 2004 Sussex Academic Press/ Jaffee Center for Strategic Studies, ISBN 1-84519-002-5
51. Aaron Mannes: Profiles in terror. The Guide to Middle East Terrorist Organizations Rowman and Littlefield Publishers INC. 2004 ISBN 0- 7425-3525-8
52. Foreign Affairs November/December 2004. Khalil Shikaki: The Future of Palestine

Felhasznált Internet-címek

www.haaretz.com
www.meria.ids.ac.il
<http://electronicintifada.net/new.shtml>
www.Globalsecurity.com
www.Khaleejtimes.org
www.middle-east-online.com
www.crisisweb.org
www.debka.com
www.tau.ac.il
www.israelnews.net
www.ict.org.il
www.lwmonde.fr
www.imra.org.il
www.mfa.gov.il
www.idf.il
www.palestinmonitor.org
www.albawaba.com
www.biu.ac.il/SOC/besa

AZ ÉRTEKEZÉSBEN FELHASZNÁLT RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

IDF – Israeli Defence Forces – Izraeli Védelmi Erők

PH – Palesztin Hatóság, tartalmilag azonos az egyes irodalmakban használt PNH (Palesztin Nemzeti Hatósággal)

PFSZ – Palesztin Felszabadítási Szervezet

Shin Bét – Izraeli Belbiztonsági Szolgálat

Moszad – Izraeli Hírszerző Szolgálat

AMAN – Izraeli Katonai Hírszerző Szolgálat

CIA – Central Intelligence Agency – Központi Hírszerző Ügynökség (USA)

PIJ – Palestin Islamic Jihad – Palesztin Iszlám Dzsihad

HUMINT – Human Intelligence – emberi erőkkel folytatott hírszerzés

SIGINT – Signal Intelligence – rádiófelderítés

ELINT – Electronic Intelligence – elektronikus eszközökkel folytatott felderítés

IMINT – Imagery Intelligence – képfelderítés

VISINT – Visual Intelligence – vizuális felderítés

EU – Európai Unió

CSIS – Center for Strategic and International Studies – Stratégiai és Nemzetközi Tanulmányok Központja

ICT – Institute for Counter-Terrorism – Terrorizmus Elleni Intézet (Izrael-Herzlia)

JCSS – Jaffee Center For Strategic Studies Tel –Aviv-i Egyetem Jaffee Stratégiai Kutató Intézete

BESA – The Begin-Sadat Center For Strategic Studies (Az izraeli Bar Ilan Egyetem Begin-Szadat Stratégiai Kutató Intézete)

CIMIC – Civilian-Military Co-operation (polgári-katonai együttműködés)